VI. évfolyam. 7—8. szám.

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

Dy 2642

SZERKESZTI

MAGYARY ZOLTÁN

A vizsgáztatásról — MAGYARY ZOLTÁN

Reformtörekvések a minősítés terén — MAGYARY ZOLTÁN

Újabb lépések a székesfővárosi közigazgatási alkalmazottak minősítésének korszerűsítése iránt — SZENDY KÁROLY

A vezetőtisztviselők képzése és a minősítési rendszer a m. kir. postánál — GALLYAS ISTVÁN

A levente testi és lelki vizsgálatok rendszere — VITÉZ ROSZTÓCZY ERNŐ

Japán államfejlődés és a keletázsiai nagytér — KOELLREUTTER OTTÓ

Tudomány és élet

A Beveridge-terv *(Magyary Zoltán)* — Két magyar milliárdos terv *(Magyary Zoltán)* — Az agyag (vályog), mint építőanyag *(Lovász János és Hunyadi László)* — A Közigazgatástudomány kitüntetése a Szaksajtókiállítás alkalmából.

KIADJA A

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET

BUDAPEST

1943

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

MEGJELENIK ÉVENKINT TIZSZER.
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET, BUDAPEST, IV., PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1. I. EMELET, 116. SZ. — TELEFON: 184—623.

TARTALOM:

A vizsgáztatásról	MAGYARY ZOLTÁN	201
Reformtörekvések a minősítés terén	MAGYARY ZOLTÁN	209
Újabb lépések a székesfővárosi közigazgatási alkalmazottak minősítésének korszerűsítése iránt	SZENDY KÁROLY	210
A vezető tisztviselők képzése és a minősítési rendszer a m. kir. postánál	GALLYAS ISTVÁN	214
A levente testi és lelki vizsgálatok rendszere	VITÉZ ROSZTÓCZY ERNŐ	219
Japán államfejlődés és a keletázsiai nagytér (ford. Vecseklőy József).	KOELLREUTTER OTTÓ	235
Tudomány és élet		247

A Beveridge-terv (Magyary Zoltán) — Két magyar milliárdos terv (Magyary Zoltán) — Az agyag (vályog), mint építőanyag (Lovász János és Hunyadi László) — A Közigazgatástudomány kitüntetése a Sajtókiállítás alkalmából.

Mellékletek:

Minősítési lap Szendy Károly tanulmányához (ld. 212. lap) Törzslap a hivatalvezetői kiképzésre bocsátott tisztviselőről és Minősítési lap Gallyas István tanulmányához (ld. 215. lap).

E szám munkatársai:

Magyary Zoltán dr. egyetemi tanár, a Magyar Közigazgatástudományi Intézet igazgatója — *Szendy Károly dr.* Budapest polgármestere — *Gallyas István dr.* m. kir. postatitkár — *vitéz Rosztóczy Ernő dr.* egyet. m. tanár, orvos-alezredes — *Koellreutter Ottó dr.* egyetemi tanár (München) — *Lovász János dr.* a Magyar Közigazgatástudományi Intézet tanársegéde — *Hunyadi László* okl. építőmester, a m. kir. földmivelésügyi minisztérium szakelőadója.

A Közigazgatástudomány évi előfizetési ára 10 pengő. Jogi személyek, könyvtárak, intézetek részére évi 24 pengő. Az előfizetési ár félévi részletekben is fizethető. Postatakarékpénztári csekkszámla száma: 36.111.

FELELŐS KIADÓ: MAGYARY ZOLTÁN.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSEN.
A nyomdáért felelős: Mészáros József igazgató.

A VIZSGÁZTATÁSRÓL.

I. A vizsgák a közigazgatás mai szervezetében nagy szerepet játszanak. Ez szükségszerű következménye egyrészt a hivatásos közszolgálat rendszerének, amely az embereket 35—40 évre állandóan alkalmazza. Ha tehát az embereket a közigazgatás nem akarja változtatni, a tudásuk gondos megállapítására van szükség egyrészt a kiválasztásnál, másrészt közszolgálatuk fontos fordulópontjain. Másrészt következménye a közigazgatás feladatai szélesbbülésének és a különböző feladatok megoldásához szükséges ismeretek szaporodásának. A közigazgatás a szükségességet belátva, sokféle vizsgát rendszeresített és egyre rendszeresít is. A vizsgákat évenként a jelöltek ezrei teszik le, nagyszámú vizsgabizottság előtt, amelyek tagjainak száma bizonyára szintén eléri a több százat. Ezért feltűnő, hogy a vizsgáztatás kérdésével foglalkozó tanulmányt az irodalom nem ismer, ezen a kérdésen nem sokat gondolkozunk és az e téren szerzett tapasztalatokat sem nem gyűjtjük, sem ki nem értékeljük, pedig az egész vizsgarendszer értéke teljesen a cenzorokon fordul meg. Alig képzelhető, hogy a cenzoroknak a vizsgáztatásra vonatkozó felfogása és gyakorlata közt nagy eltérések ne legyenek, ha közös alapelveket ki nem dolgozunk és elfogadtatni nem igyekszünk. Enélkül pedig a közigazgatás egyrészt nem éri el a vizsgáztatással azt, amiért a vizsgákat rendszeresíti, másrészt pedig a jelöltek sem tudják, nem ismerik a követelményeket és nem tudják magukat mihez tartani.

A közigazgatás színvonalára legnagyobb jelentőségű a fogalmazási kar számára 1931-ben rendszeresített és 1934-ben mai alakjára módosított gyakorlati közigazgatási vizsga. Ez a vizsga feltételezi az egyetemi szigorlatok előzetes letételét és értelmét, valamint módozatait sem lehet azoktól teljesen függeleníteni. Az összes jelöltek egyetemi szigorlati tapasztalatokkal jönnek erre a vizsgára, azok anyaga tekintetében is sok érintkezés van. Ezért a vizsgáztatás szempontjai az egyetemen és a gyakorlati szakvizsgán sok tekintetben közösek. Ezeket a szempontokat igyekszem az alábbiakban rendszerbe foglalni, hogy a nézetek tisztulása megindulhasson és a közigazgatási vizsgák tekintetében egységes követelmények kialakítása mielőbb megvalósulhasson.

II. A jelöltek. Az összes egyetemi és közigazgatási vizsgák közös vonása, hogy jelöltjeik nem iskolás gyermekek, hanem meglett emberek, túlnyomórészük férfi és azok közt is sok katonaviselt, sőt harcteret-járt ember van. Az egyetemi hallgatókkal szemben sem lehetséges más megítélés, mint hogy őket az egyetem felnőtteknek tekinti, amikor fogadalommal és dékáni kézfogással iktatja be az egyetem polgárai közé, nem pedig a szülők iratják be őket. Az egyetemen nincs intő, sem szülői értekezlet. Mindez azért, mert az egyetem abból indul ki, hogy a hallgatói önmagukért felelősek. Lényeges körülmény az is, hogy mind az egyetemi

szigorlatok, mind a közigazgatási vizsgák a jelölt által választott időpontban tehetők le. Nincsenek időhöz kötve. Tehát a jelöltnek nem lehet mentsége a készületlenség. Ha akkor jelentkezik a vizsgára, amikor készültsége még nem érett, akkor judiciumhiányról tesz tanuságot. Az a megfigyelésem, hogy az a jelölt, aki rendesen elkészült, sohasem küzd lámpalázzal. Csak azok szoktak idegeskedni, akik könnyelműen jelentkeztek.

Aki egyetemi szigorlatot tesz, hogy a diplomát megszerezze, az ezáltal a nemzet legmagasabb szellemi rétegébe, a nemzet vezetőinek sorába óhajt bejutni. Aki pedig közigazgatási vizsgát tesz, annál feltehető, hogy egy életen át a közszolgálat tagja lesz, akinek működése kihatással van embertársai sorsára. Ezért a szigorlóknak, akik már bebizonyították készületlenségüket, szoktam azt mondani, különösen, ha egyenruhában jelennek meg, hogy ha a harctéren, csapatjuk élén egy helyzetet olyan tévesen ítélnek meg, mint azt, hogy szabad volt-e szigorlatra jelentkezniök, az egy csomó magyar embernek az életébe kerül. E szerint ítéljék meg saját felelősségüket akkor, ha könnyelműen, vagy éretlenül jelentkeztek vizsgára. Ugyanez vonatkozik a gyakorlati vizsga jelöltjeire is.

Ez tehát azt jelenti, hogy az egyetemi és a közigazgatási vizsgáknál érzelmességnek, vagy lágyszívűségnek nincs helye. A mértéket nem a jelölt készültsége, hanem a vizsga célja szabja meg. Ha a cenzor a jelölt javára engedményt tesz, azt csak a közérdek kárára teheti.

III. A cenzorok. Feladatuk annak elbírálása, hogy a jelölt a vizsgának közérdekből megállapított színvonalát megüti-e. A cenzor olyan mértéket köteles alkalmazni, amely nem tőle függ, hanem amely számára is meg van állapítva. Feladata tehát a bíróéhoz hasonló, aki a jogszabályt alkalmazza. Azt is mondhatjuk, hogy a vizsga szellemi torna, ahol a cenzornak ugyanaz a feladata, mint a versenybíróé. Ha a magasugró lesodorta a rudat, akkor a bíró az ugrást semmiféle magyarázattal el nem fogadhatja, mert a nézőközönség is tiltakoznék ellene. Ugyanígy a vizsgai cenzor is kötve van a követelményekhez, mert ha „kegyelmet gyakorol", azaz némely jelölttel szemben önkényesen leszállítja a követelményt, akkor átlépi a hatáskörét, ami ellen tiltakoznak a vizsgát hallgató jelöltek, ha kifejezést ennek nem is adhatnak és megérzi a nemzet, amelynek rovására történt az engedékenység.

A követelménynek egységes és állandó megállapításából folyik az, hogy, ha egy jelölt megbukik és pótvizsgát tesz, ezáltal az elnézésre vagy enyhébb megítélésre nem szerez igényt. A második, részben harmadik vizsgán a követelmény nem kisebb, mint az elsőn. Azért bukott meg, mert teljesítménye először kevés volt, teljesítményét fokoznia kell, s csak akkor mehet át, ha eléri azt, amit mások az első ízben produkáltak. A helyzet nem az, mint a közadók miatti végrehajtásnál, ahol a lefoglalt tárgyat az első árverésen csak a becsértéknek legalább háromnegyedéért adhatják el, a második árverésen azonban a legtöbbet ígérő megkapja, bármily alacsony árat is kínált. A sportverseny hasonlatát hasz-

nálva, azt szoktam a jelölteknek mondani, hogy az államszámviteltani vizsgán 120 cm, az egyetemi szigorlaton 160 cm, és a közigazgatási gyakorlati vizsgán 180 cm-t kell ugrani a jelöltnek: ha ennyit nem tud, megbukik. Mindaddig megbukik, amíg ennyit nem tud teljesíteni és a cenzor ezt csak konstatálja, de nincs joga némelyekkel szemben a követelményt 180 cm. helyett 150-re leszállítani, azért mert a jelöltet „sajnálja", vagy mert az utoljára ismétli a vizsgát, s több lehetőséget a szabály már nem enged. A megállapított követelmény minimum, a vizsgán csak az mehet át, akinek feleletére lehet azt mondani, hogy az elégséges, mert ami nem elégséges, az „elégtelen". Aki a szigorlaton 160 cm-t nem tud ugrani, nem lehet elégséges.

Jobb osztályzatok arra szolgálnak, hogy a minimum fölötti teljesítmények megfelelő elismerést nyerjenek. A jobb osztályzatoknál is azonban állandó és egyenlő követelményeket kell alkalmazni. Ezért csodálkozással hallom olykor azt a nézetet, hogy „ha a cenzor valakit meg akar buktatni, azt meg is tudja buktatni". Ez a mondás ugyanis szintén arra a helytelen gondolkozásra vall, hogy a cenzor tetszésétől függ a követelmény. Ezzel szemben a vizsga céljának helyes felfogásából az következik, hogy állandó, standard követelmény a mérték, és aki azt tudja, az biztos lehet az eredményről. Megvan a standardja az elégségesnek épúgy, mint a jónak, jelesnek és a kitűnőnek. Amint a cenzor önkényesen nem térhet el a standardtól lefelé, a jelölt javára, épúgy nem térhet el a standardtól felfelé sem, a jelölt rovására. Nem buktathatunk meg valakit olyan anyag kérdezésével, amit soha nem kérdezünk, s amit ezért a jelöltnek a vizsga anyagához tartozónak nem kellett tekintenie. Ugyanígy nem foszthatok meg valakit a jó jegytől olyan anyag kérdezésével, amelyet csak tőle kívánnék. Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy a szigorlatnál a cenzor számbavegye a jelölt tanulmányi multját: alapvizsgáit, kollokviumait (nem volt-e mezei jogász?) és előző szigorlati eredményeit, valamint a gyakorlati közigazgatási vizsgánál a jelölt szolgálati minősítvényét. E tekintetben is azonban az egyenlő eljárás helyes, minden cenzor egyformán járjon el és így minden jelölt egyenlő „chance"-szal vizsgázzék.

IV. A kérdezés módja. A kérdezés célja, hogy a jelölt szellemi színvonalát a kérdezett tárgy tekintetében megítélhessük. A jelölt feleleteiből a cenzor nemcsak annyit tud meg, mint amit az szavakkal kifejez, hanem a feleleten keresztül belelát a jelölt szellemi műhelyébe, képet kap a műveltségéről, fogalmat kap felfogása minőségéről, gondolkozásának gyorsaságáról és precizitásáról, memóriájának terjedelméről is, nem pedig csak a kérdezett szaktárgy szorosan vett anyagában való jártasságáról. A kérdezés tehát a cenzor részéről való erőfeszítés arra, hogy a jelölt egyéniségét, szellemi képességeit és szakszerű készültségét minél alaposabban megismerje. Ezért a kérdezés módja ahhoz igazodik, hogy a jelölt a kérdésekre hogyan viselkedik. Az első kérdések arra szolgálnak, hogy a cenzor a jelölt egyéniségének és szellemi képességeinek megítélésére általános tájékozást kapjon, amely a kérdezés to-

vábbi módjára kiindulásul szolgál. A gyakorlott cenzor az első feleletekből már rendszerint tudja, hogy olyan kvalitású emberrel áll-e szemben, akitől elégséges, vagy olyannal, akitől kitűnő eredményt várhat. A kérdezés alatt eldőlhet az, hogy nem üti meg az elégséges színvonalat, vagy, hogy jót is érdemel, vagy az, hogy nem kitűnő, hanem csak jeles lesz az eredmény, de nagyobb ingadozások ritkák. A további kérdések azután arra szolgálnak, hogy a cenzor, mint az orvos a testtel teszi, lekopogtassa a jelölt agyát: ad neki összefoglaló kérdést, amelyre adott válaszából láthatja, hogy van-e az anyag fölött teljes áttekintése, ismeri-e a rendszert, hogy miből készült (könyvből-e, jó könyvből vagy rossz könyvből stb.). Ha a jelölt válaszában nagyobb szellemi dimenziókat mutat, akkor lehet a témában elmélyedni, fokozatosan haladni a részletek felé, megállapítva a jelölt készültségének terjedelmét a részletek tekintetében, valamint azt, hogy mennyire uralkodik az anyag fölött, csak adatokat, tételes jogot tud-e vagy alapos jogi műveltsége van-e és feltalálja-e magát, tud-e kombinálni, gondolkodni? Akár jól megy, akár nem jól megy a felelés, egyetlen témára vonatkozó kérdezés alapján nem lehet a vizsgát befejezni, hanem több témára kell áttérni, hogy megállapítható legyen, vajjon a jelölt a vizsga tárgyának egész anyagából készült-e? Ha a jelölt nem tud egyes kérdésekre felelni, akkor is más témára kell áttérni, mert ha ugyanazt a témát kérdezem tovább a részletekben, amelynek főbb vonásait sem tudta, akkor már használható választ tőle úgysem várhatok és a jelölt azt fogja érezni, hogy rosszindulatból nyargal a cenzor olyan kérdésen, amiről kiderült, hogy úgysem tudja. A készületlen vagy tehetségtelen jelöltet sem szabad megbuktatni egyetlen témának a feszegetése után, hanem az anyag különböző részeire vonatkozó kérdések után, úgyhogy ő maga is érezze, hogy teljesen átvilágították és így derült ki az üressége.

Ezért azt hiszem, hogy az a nézet, hogy „a legjobb kérdezési mód a szintetikus kérdezési rendszer" (Magyar Közigazgatás, 1943. március 7. szám, 2. lap) általánosan nem érvényes, hanem csak abban a keretben lehet helye, amely a vizsgára rendelkezésre álló időn belül marad különböző más témáknak kellő számban való kérdezése mellett.

Abból, hogy a kérdezés célja a jelölt képességeinek és készültségének megállapítása, következik, hogy a cenzor minden olyan beszédtől tartózkodjék, amely nem ezt a célt szolgálja. Vannak példák arra, hogy a cenzorok a rossz feleletet kijavítják és a vizsgán magyaráznak és tanítani igyekeznek. A vizsgán azonban tanításnak már nincs helye, sem pedig tanulásnak. A kérdések legyenek világosak és rövidek. A kérdésnek olyannak kell lennie, hogyha a jelölt tanult, arra ráismerjen és megadhassa a választ. Ha a kérdés jól van feltéve, nincs szükség sok magyarázó kérdésre, sem egyéb beszédre. Ha a jelölt magasabb színvonalon áll és ha nem puskából készült, akkor nem tőmondatokban fog felelni. Ilyenkor időt kell adni neki összefüggő előadásra, fejtegetésre. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy másról beszéljen és ő vezesse

a vizsgát, ne arról beszéljen, amit kérdeztek tőle, hanem arról, amit tud. A kísérlet a jelölt részéről arra, hogy mielőtt a feltett kérdésre kimerítő választ adott volna, más tárgyra térjen át, kedvezőtlen fényt vet a jelölt egyéniségére, a gyakorlati szakvizsgánál a tisztviselő jellemére.

A kérdezés során a cenzornak rendszerint sikerül a jelölt egyéniségéről eléggé határozott, plasztikus képet kapnia. A kérdezés tükör tartása a jelölt elé, amely tükörben a jelölt nem tud mást mutatni, mint önmagát. A cenzor feladata az, hogy ezt a képet kiváltsa és rögzítse.

A kérdezés azonban nem könnyű. A cenzor részéről nemcsak az anyag teljes ismeretét, tehát szaktudást, hanem a vizsgáztatás céljáról és technikájáról való határozott és megállapodott nézeteket, tapasztalatot és pszichológiai biztonságot kíván. A határozottság és állandóság különösen fontos a követelmény mértéke tekintetében. Gyakran, különösen amikor torlódnak a vizsgák (félévek végén, vagy előléptetések előtti időkben), sok a készületlen jelölt, aki nem fordított elegendő időt a készülésre, nem tanult tankönyvből és a forrásokból, hanem ú. n. puskákból, vagy éppen kérdés-feleletekből. Mindez kísérlet a vizsga színvonalának lenyomására, arra, hogy 180 cm. helyett legyen elég 140, vagy 130 cm. A cenzornak ilyenkor kell szilárdnak lennie és ellenállnia a színvonal leszállításának. Ha tehát sokan nem tudnak, sokan buknak, máskor pedig, amikor jó jelöltek jelentkeznek, heteken át nincs bukás, és esetleg egy nap is több a kitüntetés. Az „elégséges" színvonala nem a jelöltek készültségének *átlagánál* van, hanem a kitűzött objektív magasságon, amelyet a közérdek határoz meg. Az a tapasztalat, hogyha a cenzorok igénye magas is, de következetes és állandó, a jelöltek azt hamar tudomásul veszik és igazodnak hozzá. A bukásoknak hire megy és annak is, hogy miből kell készülni, de a jelöltek az igényhez csak akkor tudnak alkalmazkodni, ha az következetes és állandó. Ha a bukás szeszélynek vagy véletlennek a következménye, mert a cenzorok közt és a követelményeik közt nagy a különbség, akkor nem a magasabb követelményekhez fognak alkalmazkodni, hanem minden lehető eszköz felhasználásával a szigorúbb cenzort el akarják kerülni. Ugyanez a törekvés figyelhető meg újabban a „sub auspiciis Gubernatoris" avatásra pályázóknál, ami alkalmas e kitüntetés belértékének devalválására.

Mindebből következik, hogy ha van enyhe cenzor és szigorú cenzor közt különbség, az hiba a vizsga szervezetében. Akárki is a cenzor, a követelménynek ugyanannak kell lennie, és a kérdezés módjának olyannak kell lennie, hogy aki készült, az biztosan átmenjen, aki pedig nem készült, az biztosan megbukjék.

A jó cenzor tehát nem a lágyszívű, vagy a keveset kívánó, hanem a kiszámítható és igazságos cenzor. Aki lágyszívű, akinek nincs határozott mértéke, hanem a jelölt képessége szerint szállítja le a követelményeket, mert „nincs szíve buktatni", az nem jó a jelölt szempontjából sem, mert ha az a pályája elején nem tanult

és jó alapokat nem szerzett, annak kárát fogja vallani mindvégig, de az ilyen cenzor nem jó a köz szempontjából sem, mert meghiusítja a vizsga célját, és olyanokat szabadít a közéletre, akik a köz érdekéből felállított követelményeket nem érik el.

Mivel nem könnyű feladat az egy cenzornak rendelkezésére álló átlag fél óra alatt a jelölt egyéniségének helyes megítélése, kerülni kell minden olyan eljárást, ami ezt nehezítené. A jelöltnek igénye van arra, hogy a cenzor egyszerre egyedül ő vele foglalkozzék. A csoportos vizsgáztatás nehezíti az egyéniségek izolálását. Ezért is tiltja mind a szigorlati szabályzat, mind a gyakorlati közigazgatási vizsga szabályzata. A szabályzatok a cenzorokból alakítanak bizottságokat; ennek éppen ellenkezője az, ha némely egyetemi cenzor a jelölteket csoportosan ülteti le szigorlatra, s így szabálytalanul azokból alakít „bizottságot".

Az osztályozás terén a követelmények állandósítása abban nyilvánul meg, hogy a jelöltet a vizsga hallgatósága éppúgy ítéli meg, mint a cenzor. Köztük csak az a különbség, hogy csak a cenzor írhatja be a véleményét.

V. A vizsgabizottság. Mivel minden vizsgánál oly nagy a jelöltek száma, hogy párhuzamos vizsgabizottságokat kell alakítani, az a fontos feladat áll elő, hogy biztosítva legyen az összes bizottságok azonos színvonala, ne legyen a követelmény az egyiknél több, mint a másiknál. Az erről való gondoskodás elsősorban a vizsgabizottságok elnökeinek (egyetemen a dékánoknak) a feladata, de ennek biztosításában közre kell működniök az összes cenzoroknak is. Az ilyen irányú erőfeszítés azonban elég hiányosnak mondható.

A hiányosság oka elsősorban az, hogy mint a bevezetésben is említettem, kevesen gondolkoznak a vizsgáztatás problémáin, mindenesetre kevesebben, mint ahányan vizsgáztatnak. De kérdés, hogy azok is, akik ezeken gondolkoznak, egyenlő eredményre jutnak-e. Erre vonatkozó közlések és megnyilatkozások alig vannak és azok is inkább töredékesek és ötletszerűek. Arról pedig nincs tudomásom, hogy a vizsgabizottságok tagjait azok elnökei rendszeresen összehívnák a vizsgáztatási irányelvek egységes megállapítása végett. Az pedig e nélkül el nem érhető.

Angliában és Amerikában látjuk annak a bizonyítékát, hogy a vizsgáztatás külön problematikáját és annak fontosságát felismerték. Mindkét államban állandó és nagytekintélyű *Civil Service Commission*ok vannak, amelyek feladata, hogy a vizsgáztatási módszerek állandó tökéletesítéséről gondoskodjanak, és a legjobb módszereknek a vizsgáztatásokon való alkalmazását biztosítsák. A Civil Service Commissionok összeállításánál különös gondot fordítanak azoknak pártoktól és bármely más befolyástól való függetlenségére.

A fent mondottakból kitűnik, hogy a vizsgáztatás nem könnyű feladat és az a cenzoroktól egyéb követelményeken kívül vizsgáztatási tapasztalatot is kíván. Nehezen lehet tehát jó vizsgáztató az, aki ritkán és keveset vizsgáztat. A vizsgabizottságok száma

viszont, különösen a gyakorlati közigazgatási vizsgánál igen nagy. Ez nem válik a vizsgáztatás előnyére. A cenzorok kijelölése sem kizárólag aszerint történik, hogy ki milyen cenzor, hanem rangsor és presztizsszempontok szerint és némelykor a mellékjövedelem kérdése is szerepet játszik.

Maga az idő mulása nem elég az egységes és helyes irányelvek kialakítására, ahhoz a bizottság tagjainak gyakori érintkezésére, nézeteik összeegyeztetésére, pozitív erőfeszítésre van szükség, amit az elnök könnyen tud kezdeményezni, irányítani és gyorsítani. Itt érdemes utalni arra a különbségre, amely a szigorlatokon kérdező egyetemi tanárok, valamint a gyakorlati közigazgatási vizsgabizottság tagjai között fennáll. Az egyetemi tanárok karukban zárt életet élnek, egymással állandóan érintkeznek és köztük a vizsgáztatás irányelvei és a követelmények tekintetében, részben hagyományokon is nyugvó egyöntetűség és állandóság fejlődik ki. Ha nincs is teljes egyenlő mérték a különböző egyetemek között, meglehetősen állandó az igények tekintetében való különbség. A jelöltek és a közvélemény között is kifejlődik közismert értékelés arról, hogy melyik egyetem a szigorúbb, melyik az enyhébb vizsgáztatás tekintetében. Ezzel szemben a gyakorlati közigazgatási vizsgabizottság tagjai jórészt nem is ismerik egymást, különböző hatóságoktól, vagy az egyetemekről kerülnek ki és ha nézeteik a közigazgatás kérdéséről eredetileg különbözők, alig történik valami azoknak az összehangolására, kiegyenlítésére, tradició kialakítására. Akik látják azt, hogy e téren a fejlődés nem kielégítő, abban keresnek vigasztalást, hogy majd meg fog ez változni akkor, amikor már a bizottságnak nagy része olyanokból fog kikerülni, akik maguk is letették már a gyakorlati közigazgatási vizsgát. A cenzorok közt ezek már kezdenek szaporodni. Ez azonban szintén csak annyi garanciát nyujt a fejlődésre, hogy ezek a cenzorok saját vizsgázásuk idejéből emlékezhetnek olyan tünetekre, amelyeket kifogásolandónak találtak és talán maguk ezért kerülni óhajtanak. Nyilvánvaló azonban, hogy ez sem elég a megnyugtató fejlődés biztosítására.

Fontos kérdés, amellyel szemben a vizsgák céljának biztosítása érdekében az összes cenzoroknak egyöntetűen kell állástfoglalniuk, a protekció kérdése. A protekció a parlamenti rendszer általános kísérő jelensége. A párisi képviselőház folyosóján láttam, hogy a képviselők íróasztalain nyomtatott hivatalos levélpapírok voltak kitéve a következő nyomtatott szöveggel: „Miniszter Úr! Van szerencsém nagybecsű figyelmébe ajánlani...", tehát hivatalos blanketta volt a protekció gyakorlására. A vizsga azonban nem politikai kérdés. Rámutattam arra, hogy Angliában és az Amerikai Egyesült Államokban különös gondot fordítanak arra, hogy a vizsgákat politikai és más hivatlan befolyásoktól elszigeteljék. Pedig Anglia a parlamentarizmus szülőhazája. Ebből jogosult az a következtetés, hogy a protekció valószínűleg csak az elkorcsosult parlamentarizmus tünete.

A cenzor szerepe, mint azt kimutattuk, a bíróéhoz hasonló. Objektív mértéket pártatlanul kell alkalmaznia. A jelölt produkálja

magát, a cenzor a tényeket csak konstatálja és azokat mindenkivel szemben egyenlő mértékkel értékeli. Amint mindenki elismeri azt az erkölcsi és jogi követelményt, hogy a bírót befolyásolni, bírónál protekciót gyakorolni, sőt egyáltalában a bírót csak informálni is tilos, az épúgy megengedhetetlen a vizsgáztató cenzorral szemben. Aki a cenzornál valamely jelölt érdekében bármilyen formulázással protekciót gyakorol, az meggyanusítja a cenzort azzal, hogy nem pártatlanul bíráskodik, mert ha ezt nem tételezné fel, a protekciónak nem volna értelme. A magam személyében a protekciót mindig úgy is érzem, mint a legsúlyosabb inzultust velem szemben, mert a cenzor jellemét érintő gyanusításnak tekintem azt, hogy kapható ugyanannak a jelöltnek többféle mértékkel való elbírálására: szigorúbbal mér, ha nem protegálják, és enyhébbel, ha protegálják és hozzá, mivel a vizsgák mindig nyilvánosak és rendszerint jelöltekből álló nagyobbszámú közönség előtt folynak le, a protektor a cenzortól azt kívánja, hogy az osztályozásban következetlen legyen, amit a hallgatóság is észrevesz és másként nem magyarázhat, mint a cenzor elmebeli, vagy jellembeli gyengeségével. Mindkét eset összeegyeztethetetlen azzal a tekintéllyel, amellyel bírnia kell annak, akit a közhatalom bírónak jelöl ki fiatalságának azzal az elitjével szemben, amely az egyetemi diplomával a nemzet szellemi vezető rétegébe, vagy a nemzet sorsára különleges befolyást adó közszolgálatba lép.

A magam részéről megtaláltam a protekció elleni teljes védekezés módját. Elsősorban négyszemközt nem vizsgáztatok, a vizsga megkezdése előtt a jelöltet mindig felszólítom, hogy hívjon be hallgatóságot. Amely esetben pedig eleinte protegáló leveleket kaptam, azt a vizsga végén mindig nyilvánosan szóvátettem, a protektor nevének közlésével. Olyan protekcióban nem hiszek, amely a jelölt tudta nélkül történik, ezért mindig feltételezem a jelölt részéről is a velem szemben való sértő szándékot. Ezt az egyetemen a hallgatóság tudja is. Ha valaki protekciót mégis igénybe vesz, ezzel már bizonyítékát adja annak, hogy a mezei jogászok közé tartozik. Már hosszú idő óta nem is kaptam ajánló levelet. Ha pedig valaki mégis megkísérel ilyet hozzám intézni, azt a választ kapja, hogy csak egyféle mértéket ismerek, mivel pedig ajánló levele azt mutatja, hogy ő a pártatlanságomban kételkedik, kijelentem, hogy jelöltjét csak abban az esetben fogom kérdezni, ha a protektort ott látom a hallgatóság soraiban. Erre mindig megjön a vizsga előtt az újabb levél, amelyben a protektor szégyenkezve visszavonul.

A vizsgáztatásnak tehát vannak problémái. Itt is össze kell tudni egyeztetni annak a három tényezőnek a szempontjait, akik a közszolgálatban érdekelve vannak, a szolgálatadóét, a közszolgálati alkalmazottét és a közönségét. Ez a nevét megérdemlő minden „személyzeti politika" sarkpontja.[1] Ez egyúttal az a főszempont, amely a cenzorokat is legjobban eligazítja, ha állandóan szemük előtt tartják.

MAGYARY ZOLTÁN.

[1] L. *Szerző:* Magyar Közigazgatás. 1942. 425. l.

REFORMTÖREKVÉSEK A MINŐSITÉS TERÉN.

A közszolgálati alkalmazottak minősítése nem üres formaság, hanem a személyzeti politika fontos eszköze. Fontos a főnökök, főleg a kormány számára, mert a közszolgálat mai nagy méretei mellett már lehetetlen az összes alkalmazottak személyes ismerete, és csak az írott minősítés teszi lehetővé az egyének helyes értékelését, valamint minden feladatra az alkalmas emberek kiválasztását. Fontos az alkalmazottak szempontjából is, mert beosztásuk és főnökeik gyakran változnak és előző teljesítményeiknek az új főnök által való tárgyilagos beszámítása másként nem biztosítható. De fontos a közönség szempontjából is, amelynek az az érdeke, hogy a közszolgálat minél eredményesebben működjék, ennek pedig fontos feltétele, hogy a személyzet szellemét károsan ne érintsék igazságtalanságok, helytelen értékelés, főnökök rossz kiválasztása, amely hibák elkerülésére a jó minősítési rendszer nyújtja a leghatásosabb biztosítékot. A minősítési rendszerek fontosságát mind a tudomány, mind a gyakorlat már felismerte. Ez nálunk is arra a törekvésre vezetett, hogy a pénzügyi szolgálatban 1884-ben bevezetett és a többi tárca által is átvett igen egyszerű, individualizálást lehetővé nem tevő minősítvényi táblázat helyett jobb megoldásokat keresünk.[1]

A magyar közszolgálatban Budapest székesfőváros volt az első, amely komoly kísérletet tett a közigazgatástudomány útmutatásainak e téren való értékesítésére. *Szendy Károly* polgármester e folyóirat hasábjain 1940-ben közölte a kísérlet alapelveit.[2] Ebben a számban újabb cikke jelenik meg, amelyben beszámol a kísérleteknek általános figyelmet érdemlő eredményeiről. További cikkek a m. kir. postánál és a leventék vizsgálatánál alkalmazott új minősítési rendszereket mutatják be. Más igazgatási ágakban is történnek kisebb-nagyobb reformok, amelyek a közérdek kárára, gyakran nem is jutnak nyilvánosságra.

Az alább közölt tanulmányok meggyőzően mutatják, hogy már széleskörű a reformszükséglet felismerése, de egyúttal azt is, hogy a megoldások szétágazók, egymásról nem tudnak, s részben a tudomány eredményeit sem veszik figyelembe. Reméljük, hogy a folyamatban levő kísérletek és a tudomány útmutatásainak kiértékelése útján mielőbb létre fog jönni a magyar közszolgálat új, korszerű minősítési rendszere. Ez természetesen attól is függ, hogy lesz-e ennek a folyamatnak jegecesedési pontja és megfelelő hatáskörű irányítója.[3]

MAGYARY ZOLTÁN.

[1] L.: *Magyary Zoltán:* Magyar Közigazgatás. 1942. 436. lap.

[2] L.: *Szendy Károly:* Reformtörekvések a székesfővárosi közigazgatási tisztviselők minősítésénél. Közigazgatástudomány. 1940. évf. 129. l.

[3] L. *Magyary Zoltán:* Lassú lépések a személyzeti politika útján. Közigazgatástudomány. 1943. évf. 1. l.

ÚJABB LÉPÉSEK A SZÉKESFŐVÁROSI KÖZIGAZGATÁSI ALKALMAZOTTAK MINŐSÍTÉSÉNEK KORSZERŰSÍTÉSE IRÁNT

A *Közigazgatástudomány* 1940. évi évfolyamában „Reformtörekvések a székesfővárosi közigazgatási tisztviselők minősítésénél" címmel röviden ismertettem az 1939. évben kísérletképpen bevezetett minősítési eljárás eredményét. Ez az új minősítési eljárás azzal az eljárással volt azonos, amelyet *Magyary Zoltán* egyetemi ny. r. tanár, a Magyar Közigazgatástudományi Intézet igazgatója az „Amerikai államélet" című munkájában *Probst rendszer* néven ismertet.

A fentiekben említett ismertetés közreadásakor rámutattam az új eljárás előnyeire, de megjegyeztem, hogy az új minősítési rendszer alkalmazásánál óvatosságra és kritikára is szükség van, mert úttörő munkáról van szó, amellyel kapcsolatosan figyelembe kell venni minden olyan jóakaratú hozzászólást, amely a szóbanforgó eljárás tökéletesebbé tételét célozza.

Nem elégedtem meg tehát az amerikai minősítési rendszer egyszerű utánzásával, hanem tanulmányozás tárgyává tettem azt a kérdést, miként lehetne a szóbanforgó minősítési eljárást a szerzett tapasztalatok felhasználásával a székesfővárosi közigazgatás különleges szempontjainak megfelelően továbbfejleszteni. Ebbe a tanulmányozási munkába bevontam a minősítést végző hivatali főnököket és meghallgatásukkal a minősítés céljára szolgáló űrlap, valamint a beérkező javaslatok értékelésére használandó elemző tábla átdolgozására utasítást adtam.

Az átdolgozási munkálatok lényegét a következőkben ismertetem:

1. Az eredeti Probst-féle minősítési lapon (amelyet annak idején a bevezetőben megjelölt tanulmányhoz mellékeltem) a felsorolt jellemvonások kivétel nélkül nem voltak alkalmazhatók a székesfővárosi közigazgatási alkalmazottak összességére. Egyes szakokhoz tartozó alkalmazottaknál ugyanis — amilyenek például a segédhivatali és a kezelési, továbbá mindazon szakok, amelyekhez tartozó alkalmazottak előadói munkát nem végeznek — teljesen közömbös az olyan tulajdonságok vizsgálata, amelyek annak feltételezéséből indulnak ki, hogy az illető alkalmazott előadói munkakörben van foglalkoztatva. A „Saját munkakörében kiváló szakember", „Gyenge ítélőképességű", „Kiváló ítélőképességű" stb. jellemvonások fennforgásának vizsgálata felesleges a gépírónőknél és a kisebb jelentőségű munkakörben foglalkoztatott egyéb alkalmazottaknál, akiknek létszáma viszont a székesfőváros közigazgatásában elég magas.

Helyt adtam tehát a minősítést végző hivatali főnökök kívánságának, hogy azoknál az alkalmazottaknál, akik előadói munkakörben foglalkoztatva nincsenek, az előadói képességek vizsgálatát mellőzhessék. Ebből az okból az új minősítési lapon a vizsgálandó tulajdonságokat három csoportba osztottam és pedig:

A. a minden alkalmazottnál,
B. az előadói minőségben foglalkoztatott,
C. a hivatalvezetéssel megbízott, illetőleg az ilyen megbizatásra való kiválasztás szempontjából figyelembe veendő alkalmazottnál

mérlegelendő tulajdonságok csoportjaira.

2. A minősítést végző főnökök rámutattak arra, hogy az eredeti Probst-féle minősítési lapon hiányoznak az egymással ellentétben álló tulajdonságok között a közbeeső árnyalati különbségek. Szerintük ez igazságtalanságra vezethet, mert abban az esetben, ha az elbírálás alá vont alkalmazottra a minősítési lapon feltűntetett két szélsőséges tulajdonság egyike sem illik, a tárgyilagos megítéléshez szükséges megfelelő jellemvonás hiányában vagy tartózkodniok kell a szóbanforgó fogalomkörrel kapcsolatos véleménynyilvánítástól, vagy pedig túlzásba kénytelenek bocsátkozni, ami már a tárgyilagosság rovására történik. Rámutattak továbbá arra is, hogy az ugyanazon fogalomkörhöz tartozó jellemvonások az eredeti Probst-féle minősítési lapon nincsenek egymás mellett csoportosítva, hanem rendszertelenül szétszórva, olyannyira, hogy az eljárás folyamán ez a rendszer a minősítési munkálatok egyenletes lebonyolítását hátráltatja. J. B. Probst leírása szerint a hivatali főnökök által észlelt rendszertelenség tudatos. Azt kívánta szolgálni, hogy a minősítés ne váljék gépies munkává. Abban az esetben ugyanis, ha a hivatali főnökök kénytelenek minden egyes alkalmazott minősítésénél gondosan átvizsgálni a feljegyzett jellemvonások mindegyikét, hogy ezek közül az illető alkalmazottra ráillőt kiválaszthassák, figyelmüket állandóan koncentrálniok kell s ilymódon kevesebb a valószínűsége annak, hogy munkájukat mechanikus módon végezzék. — Mindezek ellenére úgy döntöttem, hogy a minősítést végző hivatali főnökök túlterhelését nem lenne célirányos a minősítési munkálatok bonyolításával fölösleges módon növelni, mert az is az eljárás eredményességének a kárára történhetik, ha a minősítést végző hivatali főnök az időt rabló keresgéléssel türelmét veszti és az alkalmazott egyéniségébe való behatolást mellőzi. — Ezért az új minősítési lapon az ugyanazon fogalomkörhöz tartozó tulajdonságokat áttekinthető módon közös csoportba foglaltam össze és a már fentiekben említett mindhárom főcsoporton belül növeltem az adatcsoportok számát s ezeken belül pedig az egyes jellemvonásokét, az utóbbit abból a célból, hogy az árnyalati eltérések megjelölésére is lehetőséget nyujtsak.

3. Foglalkoztam többek közt annak a kérdésnek a vizsgálatával, miként lehetséges a kiváló tisztviselők között is megkülönböztetéseket tenni abból a szempontból, hogy kiválóságuk milyen irányú tehetségükben nyilvánúl. A céltudatos személyzeti politika szempontjából ugyanis nem mellőzhető annak a kérdésnek a vizsgálata, melyek azok a tulajdonságok, amelyek a kiváló tisztviselőt munkatársai fölé emelik.

Annak érdekében, hogy a személyzeti kiválasztás figyelme a kiváló tisztviselők legértékesebb tulajdonságaira ráterelhető

legyen, azt az újítást vezettem be, hogy a hivatali főnökök legkiválóbb előadóikat a reájuk nézve legjellemzőbb tulajdonságaik kiemelésével is megkülönböztethessék. A most említett megkülönböztetés az új minősítési lapon a különleges (dűlt betűs szedéssel nyomatott) jellemvonások megjelölésével történik. Ennek — kiadott utasításom szerint — csak a legkivételesebb esetekben lehet helye és ebből az illető tisztviselőnek pontnyeresége csak az általam megállapított mértékben származhatik.

— Ezekkel a változtatásokkal egyrészt a minősítést végző hivatali főnökök munkáját kívántam megkönnyíteni, másrészt pedig azt a célt kívántam elérni, hogy a tisztviselők jellembeli és értelmi tulajdonságainak vizsgálata az alkalmazottak egyénisége be való behatolás és az említett tulajdonságok minél részletesebb megvilágítása útján a kiváló képességű és rendkívüli munkabirású személyek felkutatását eredményezze.

Nyilvánvaló, hogy a fentiekben vázolt szempontok szerint kialakított új minősítési eljárás elszakadást jelentett az eredeti Probst-féle rendszer értékelési táblázatától.

Ezért minden egyes újonnan beillesztett jellemvonás pontértékének megszabása után kísérletezéseket végeztettem abban az irányban is, hogy az újonnan szerkesztendő elemző tábla — az új rendszerű minősítés alapján — a pontérték helyes megállapítására ugyancsak alkalmas legyen.

A kísérletezések különböző hivatalokban végrehajtott próbaminősítésekkel voltak állandóan folyamatban mindaddig, amíg kialakultak azok az eredmények, amelyek felismerése után megszabható volt a „Kiváló", a „Jó", a „Jó közepes" stb. csoportokba való sorolás alsó és felső értékhatára.

Meg kell jegyeznem, hogy az új elemző tábla — amely a polgármesteri I. (elnöki) ügyosztály elgondolásán alapult — lényegesen egyszerűsítette a beérkező javaslatok pontértékének kiszámítását olyannyira, hogy a feldolgozási munkálatokat a minősítési eljárás alá vont mintegy 6.000 főnyi alkalmazottra nézve 10—15 főnyi tisztviselő a délutáni órákban négy hét alatt fejezhette be.

Az értékelésnek természetesen a már említett három csoportban külön-külön kellett lebonyolódnia. Az ilyen értelemben vett eljárás — megítélésem szerint — nincs ellentétben az egyszerűsítési törekvésekkel, sőt — a nélkül, hogy különösebb munkaszaporulatot okozott volna — az alkalmazottak több oldalról való megvilágítását eredményezte. Nem vonható ugyanis kétségbe például, hogy valamely alkalmazott lehet kiváló előadó, de hivatalvezetésre már nem alkalmas.

A lefolytatott minősítési eljárás során arról győződtem meg, hogy a különböző jellemvonások három csoportba történő sorolása az eredménymegállapítás alkalmával szembetűnő ellentmondásra nem vezetett, mert a három főcsoportban külön-külön megállapított minősítési eredmények értéke csak annyiban tért el egymástól, amilyen mértékben ez az eltérés a hivatali főnök személyes ismerete szerint is fennforgott.

Talán nem érdektelen, ha az újonnan bevezetett minősítési eljárás befejezése után azokra a statisztikai eredményekre is rámutatok, amelyekből megállapítható, hogy miként alakult ezeknek az űrlapoknak az alkalmazásával a minősítés alá vont alkalmazottak megoszlása az egyes minősítési osztályzatok szerint.

A minősítés 5261 alkalmazottal szemben folyt le. Ebből:

az *A.* csoportban (Általános tulajdonságok vizsgálata)

kiválónak bizonyult	27.78 %
jónak	17.65 %
jó közepesnek, közepesnek, gyengének pedig	54.57 %

a *B.* csoportban (Előadói képességek vizsgálata) 2990 előadói munkakörben foglalkoztatott alkalmazott közül:

kiválónak bizonyult	33.57 %
jónak	20.13 %
jó közepesnek, közepesnek, gyengének pedig	46.30 %

a *C.* csoportban (Hivatalvezetésre való alkalmasság vizsgálata) 880 tisztviselő közül:

kiválónak bizonyult	20.— %
jónak	50.11 %
jó közepes, közepesnek, gyengének pedig	29.89 %

Meg kell jegyeznem, hogy a *B* és *C* csoportokban a kiválók arányszámának kedvező alakulását az a körülmény befolyásolta, hogy ezekben a csoportokban főleg egyetemi vagy főiskolai végzettségű, illetőleg valamely különleges képzettséggel bíró alkalmazottak tartoztak, akiknél a magasabb elméleti képzettséggel együttjáró előnyös tulajdonságok az értékelés javára szóltak.

Mindezekből az a következtetés vonható le, hogy a szóbanforgó új eljárásnak a „szórás"-a eléggé kedvezően alakult s így a székesfővárosnak az a kezdeményezése, hogy az eredeti Probst rendszert a fentiekben vázolt módosított alakjában kívánja használni, továbbmenő célkitűzéseknek lehet alapja.

Ezzel azt is őszintén megmondottam, hogy ez a kezdeményezés is fejlesztésre, javításra szorul.

Nemcsak annak látom szükségét, hogy az eljárás technikai segédeszközeit javítsam. A legtökéletesebb rendszer helytelen alkalmazása is számos hiba forrása lehet, ezért azt is szükségesnek tartom, hogy a hivatali főnökök felismerjék a minősítés célját és értelmét, annak fontosságát. Ez a minősítési eljárás ugyanis csak akkor vezet jó eredményre, ha azt olyan hivatali főnök alkalmazza, aki hivatalvezetésre való alkalmasságát azon a téren is beigazolja, hogy beosztottjait jól tudja értékelni.

A közigazgatási alkalmazottak minősítésének megjavítására irányuló törekvések kérdésében a lépésről-lépésre való megfontolt haladásnak vagyok a híve, nem pedig a szenzációs újításoknak.

A komoly megfontolásoknak azért látom szükségét, mert olyan

reformról van szó, amelyek a magyar társadalom egyik legértékesebb rétegét, a közszolgálati alkalmazottakat közelről érintik.

Meggyőződésem, hogy a székesfőváros közigazgatása máris lényeges előhaladást ért el a közszolgálati alkalmazottak minősítése terén.

SZENDY KÁROLY.

A VEZETŐTISZTVISELŐK KÉPZÉSE ÉS A MINŐSÍTÉSI RENDSZER A M. KIR. POSTÁNÁL.

A Közigazgatástudomány folyó évi 1—2. számában megjelent tanulmányra[1] utalással ismertetem a m. kir. postánál újabban bevezetett vezetőtisztviselő-képző rendszereket és a m. kir. posta minősítési rendszerét.

1. A m. kir. posta igazgatási teendőit a fogalmazási és a műszaki szakba tartozó tisztviselők, míg a végrehajtószolgálat közvetlen vezetését a végrehajtószervek, elsősorban a kincstári postahivatalok vezetői látják el. A vezetőtisztviselők képzése céljából újabban a m. kir. postafogalmazói kinevezést megelőző különleges kiképzést és a hivatalvezetői szakképzést szabályozták.[2]

Mindkét kiképzési rendszer azonos elvből indul ki. Nevezetesen hogy a vezetőtisztviselőnek az általa vezetendő, irányítandó végrehajtó szolgálat minden ágát ismernie kell, ezenfelül pedig tisztában kell lennie az igazgatási szolgálat alapelemeivel s gyakorlati vonatkozásokban is meg kell mutatni, hogy vezetésre alkalmas tisztviselő.

E cél elérésére a kiképzés két részből áll: a kezelési gyakorlati kiképzésből és az igazgatósági (próba)szolgálatból.

A) A kezelési gyakorlati kiképzés 15—24 hónapig tartó és a végrehajtó szolgálat minden ágában teljesítendő szolgálatból áll.

A kezelési kiképzés a minden tisztviselőre külön-külön meghatározott kiképzési rend szerint, az előre kijelölt *kiképző* postahivataloknál történik. A tisztviselőt a kiképzés minden szakasza (az egyes szolgálati ágakban történt kiképzés) után az általános szabályok szerint minősítik. E részminősítések összegezése után a tisztviselő felettes igazgatósága határoz az igazgatósági (próba)szolgálatra bocsátás felől.

B) Az igazgatósági (próba)szolgálat valamelyik postaigazgatóságnál teljesítendő, 9—12 hónapig tartó szolgálatból áll. A tisztviselőt előadói minőségben az igazgatóság általános és üzleti osztályainak minden csoportjába be kell osztani 1—2 hónapi szolgálatra, az ügyvédi képesítésű — fogalmazási kinevezését kérő —

[1] *Magyary Zoltán:* Lassú lépések a személyzeti politika útján. Közigazgatástudomány, 1943. 1. és köv. lapok.

[2] 217.600/1942. IV. 1. K. K. M. és 244.000/1942. IV. 1. K. K. M. sz. rendeletek. Rendeletek Tára a magy. kir. posta részére, 1942. évf. 21., ill. 34. szám.

tisztviselőt pedig az igazgatóság vizsgálati és jogi ügyek csoportjába is be kell osztani. Ezenkívül minden tisztviselő 1—2 hétig az igazgatóság segédhivatalában is teljesít szolgálatot.

Az igazgatósági szolgálat alatt a tisztviselőt az általános szabályok szerinti minősítésen kívül különleges szabályok szerint is minősítik. Míg az általános minősítés csak az egészségi állapot elmebeli képesség, szorgalom, munkaeredmény, végül a magaviselet és modor után érdeklődik, addig a különleges minősítés a tisztviselő felfogóképességét és emlékezőtehetségét, az ítélőképességét, a fogalmazási, kezdeményezési, tárgyalási és felelősségvállalási készségét, valamint az önállóságát és határozottságát is tudakolja. Végül pedig a közvetlen főnöknek arról is nyilatkoznia kell, hogy a tisztviselő vezetésre, hivatalvezetésre alkalmas lesz-e?

C) Ha az igazgatósági (próba)szolgálat eredménye a fenti szempontok alapján megfelelő, akkor a *hivatalvezető megbízatását* kérő tisztviselőt „hivatalvezetői minősítő vizsgá"-ra bocsátják.

A vizsga írásbeli és szóbeli. Mindkét vizsga három részre tagozódik, a hivatalvezetői teendők hármas tagozódása alapján, éspedig:

1. postaszervezet és igazgatás, különös tekintettel a hivatali igazgatásra;

2. postaüzleti, kezelési és számadástételi rész, és végül

3. távközlési (távirati, távbeszélő, rádió) üzleti, kezelési és számadástételi rész.

A hivatalvezetői minősítési vizsgát a postavezérigazgatóság kebelében szervezett vizsgáztató bizottság előtt kell letenni. Aki a vizsgát kiváló eredménnyel teszi le, a bizottság elnökétől elnöki dícséretben részesül. A dícséretet a Posta Rendeletek Tárában is közzéteszik.

D) Az a tisztviselő, aki a fogalmazói kinevezést megelőző kiképzésen vett részt, vizsgát nem tesz. Ehelyett kétheti időtartamra a postavezérigazgatósághoz rendelik be szolgálatra s itt az ügyosztály, illetőleg főosztályvezetők közvetlen felülvizsgálata alatt konkrét ügyek kapcsán kell alkalmasságáról és felkészültségéről tanúságot tennie.

E kiképzések megfelelő eredményű elvégzése nélkül a jövőben általában senkit sem lehet m. kir. postafogalmazóvá kinevezni, illetőleg hivatalvezetéssel megbízni.

A kiképzésre bocsátásukat kérő tisztviselőkről a kiképzés megkezdésekor törzslapot állítanak ki. A törzslap teljes és átfogó képet nyujt a tisztviselő személyi adatairól és a kiképzés (és vizsga) minden részletéről és eredményéről.

Kiképzésre természetesen csak az bocsátható, aki bizonyos feltételeknek megfelel (Korhatár, a postatiszti alap- és szakvizsga megfelelő eredményű kiállása, 3 éven át jó minősítés, stb.).

A Törzslap másolatát csatoltan bemutatom.

2. A m. kir. posta minősítési rendszerét a másolatban ugyan-

csak bemutatott „Minősítési lap" alapján haladva, a Minősítési szabályzat[3] kivonatolásával ismertetem.

A „Minősítési lap" 1—10. rovatait az alkalmazott hivatali főnöksége tölti ki. Ezek a rovatok olyan tényeket rögzítenek le, amelyek részben a minősítésnél az alkalmazott egyéniségének elbírálásához, részben pedig a minősítéssel együtt az alkalmazott egyéniségének, jellemének megismeréséhez és így adott esetben az alkalmazott sorsával kapcsolatos döntéshez szükségesek.

A Minősítési lap 11. rovata a közvetlen elöljáró és a hivatalvezető különleges észrevételeinek beírására szolgál.

„Ebben a rovatban az alkalmazottról főleg a jellem, a lelkiismeretesség, a hozzáférhetetlenség, a részrehajlatlanság, a közügyek iránt való érdeklődés, a társadalmi magatartás és egyéb egyéni tulajdonságok szempontjából kell véleményt mondani. Néhány tömör szóval jellemezni kell az alkalmazott egyéniségét (például: kártyás, iszákos, lazaerkölcsű, rossz társaságba jár, fél a pénzkezeléstől, lassan dolgozik, hibásan számol, felületes, hanyag, nehézfelfogású, elbizakodott, hiú, túlságosan alázatos, tétovázó, engedetlen, árulkodó, alattomos, hiszékeny, stb., vagy ezekkel ellentétben például: törekvő, lelkesedő, erélyes, higgadt, rendszerető, gyorsfelfogású, minden iránt érdeklődő, jótársaságot kereső, szolgálatkész, tétlenséget kerülő, megfontolt, önérzetes, elégedett, határozott, jószívű, józan-életű stb.). Ennek a hasábnak a kitöltésére fokozott figyelmet kell fordítani és mellőzni kell a semmitmondó és felesleges észrevételeket. Ilyenek például: szorgalmas, előzékeny, jó munkás stb.)"

A 12—16. rovatokat a minősítő bizottság tölti ki.

Az egészségi állapot megállapítására négy fokozat szolgál. (Teljes mértékben; Jól; Gyengén; Nem alkalmas.) A minősítésnél vigyázni kell arra, hogy az alkalmazottat az *állásának megfelelő szolgálat ellátására* vonatkozóan minősítsék. (Egy sánta alkalmazott például *Teljes mértékben* megfelelhet a számvevőségnél.)

A 13. rovat kérdéseire adandó válaszoknál öt minősítési fokozat használható; és pedig: *Kiváló; Egyes; Kettes; Hármas; Négyes.*

Az átlagot a *Kettes* fokozat jelenti. Ezt az osztályzatot kapják azok, akik a mindennapi munkájuk ellátására vonatkozó szabályok megértéséhez és helyes alkalmazásához szükséges elmebeli képességgel és megfelelő fogékonysággal bírnak; akik kötelességüket az átlagembertől elvárható buzgalommal, általában megelégedésre teljesítik; akik a megszokott gondossággal dolgoznak — s az elkerülhetetlen, de ritkábban előforduló hibáktól eltekintve — munkájukat jól és általában megelégedésre végzik; s végül, akik a fellebbvalókkal, kartársakkal, az alantasokkal és a közönséggel szemben kisebb emberi gyengeségektől és gyarlóságoktól eltekintve általában és rendszerint előzékenyen, udvariasan és tapintatosan, idegeiken mindenkor uralkodva, külsőleg is rangjuknak és állásuknak megfelelően viselkednek.

Az általános *Kettes* minősítésű alkalmazottat általában jól minősítettnek kell tekinteni. Az ennél is jobbakat az *Egyes*, a rosszabbakat pedig a *Hármas* fokozattal kell osztályozni.

Kiválónak csak az az alkalmazott minősíthető, aki egyéni tulajdonságaival társait messze felülmúlja, és akinek különleges képességeit, kitűnő szellemi tehetségét, fokozott ügybuzgalmát, ernyedetlen szorgalmát, állandó munkaszeretetét, kiváló pontos-

[3] 269.000/1940. IV. 1. K. K. M. sz. rendelet. Rendeletek Tára a magy. kir. posta részére, 1940. évf. 11. szám.

ságát, megbízhatóságát, műveltségét, higgadtságát, jómodorát, stb. mindenki elismeri s aki kartársai elé példaképül állítható.

Négyes fokozattal kell minősíteni azt az alkalmazottat, aki általában az állásának megfelelő munkakör ellátására képtelen, teendőit nagyfokú hanyagsággal végzi s vele szemben a figyelmeztetések stb. hatástalanok maradnak, illetőleg aki magatartásával és modorával a hivatal békéjét megbontja, fegyelmezetlen stb.

Természetesen a 13. rovat egyes kérdéseire különböző osztályzatot is lehet adni. (Például: Tm. 1, 2, 1, 1, vagy Tm. 1, K, K, 1.) Vigyázni kell azonban a minősítés belső összhangjára. *Hármas* elmebeli képesség és szorgalom mellett például — már a dolog természeténél fogva sem — nem lehet a munkaeredmény *Egyes*.

A 14. rovatba azt a munkakört kell beírni, amelynek ellátására az alkalmazott egyéni tulajdonságainál és szakképzettségénél fogva a legalkalmasabbnak látszik, s nem azt, amely munkakörben például a minősítés idejében szolgálatot teljesít. (A hivatalok személyzeti és szolgálati viszonyai ugyanis nem mindig engedik meg, hogy mindenki a neki legmegfelelőbb munkakörben dolgozzék.)

A vezetésre alkalmasság megállapításánál (15. rovat) csak a IX. (négy középiskolás és érettségizett tisztviselők esetében), illetőleg VIII. (főiskolás és számvevőségi szakba tartozó tisztviselők esetében) és ennél magasabb fizetési osztályban lévő tisztviselőkről kell nyilatkozni. Meg kell jelölni azt is, hogy magasabb vezetésre, illetőleg kisebb vagy nagyobb hivatal, osztály, vagy csoport vezetésére alkalmas-e az érdekelt.

„Vezetőállásra alkalmasnak csak azt lehet minősíteni, aki azonkívül, hogy kellő szakismerettel és így a személyzet oktatásához szükséges szaktudással rendelkezik, a vezetésre megkívánt egyéb tulajdonságokkal is, éspedig erővel, tapintattal, körültekintéssel, gyors elhatározással és rendelkezőképességgel bír. Nem szabad azonban az erélyt a durvasággal, erőszakkal vagy tapintatlan túlkövetelésel összetéveszteni."

A 16. rovatba a minősítő bizottság esetleges észrevételeit kell bejegyezni, így például, ha az elrendelt fegyelmi eljárás megindítása, vagy a fegyelmi büntetés jogerőre emelkedése óta az alkalmazottnál lényeges javulás tapasztalható, stb.

A 17. rovatban pedig a minősítő szerv közvetlen felsőbbsége teheti meg esetleges észrevételeit. Ilyen bejegyzés esetében azt a bejegyzést végző vezető tisztviselőnek aláírásával kell igazolnia.

A szolgálati rend és fegyelem biztosítása érdekében minden postaalkalmazottól legalább a *Hármas* minősítési fokozatnak megfelelő elmebeli képességet, szorgalmat, munkaeredményt s magatartást kell megkívánni. Ha tehát valakinek elmebeli képessége vagy szorgalma vagy munkaeredménye *Négyes*, minden esetben, ha pedig magaviselete és modora *Négyes*, úgy általában fegyelmit kell ellene indítani, a minősítő bizottság véleményének egyidejű közlésével. Ugyancsak fegyelmit kell indítani az ellen, aki betegség címén szándékosan és megokolatlanul marad ki a szolgálatból és ezzel a magatartásával a személyzetnek rossz példát mutat.

A minősítés *titkos*. Azt csak megokolt kérelem alapján (például ha az előléptetésnél vagy kinevezésnél mellőzték, vagy más jogosnak vélt sérelem érte) tekintheti meg az alkalmazott közvetlen felsőbbsége engedélyével. Kérésére a minősítést írásban is közlik vele.

Hivatalból kell közölni a minősítést az érdekelttel, ha szorgalomból, vagy magaviselet és modorból *Hármast* érdemelt, illetőleg ha munkaeredményből a szorgalom csökkenése miatt kapott *Hármast*.

„Ily esetekben a hivatalvezető szóbelileg figyelmezteti az érdekeltet, hogy alig megfelelő minősítése miatt előmenetelénél különféle hátrányok érhetik, tehát igyekezzék a jövőben megfelelőbb minősítést kiérdemelni."

A minősítést általában három tagból álló minősítő bizottságok végzik. A bizottságok tagjai általában: a hivatalvezető, (aki a bizottság elnöke), a közvetlen főnök (osztály-, csoportvezető, stb.) a bizottság II. tagja) és a felettes hatóság által kijelölt, lehetőleg rangban legidősebb tisztviselő (a bizottság III. tagja).

„A minősítő bizottságok működésükért teljes mértékben felelősek."

„A minősítéskor a bizottság minden egyes tagjának nemcsak joga, de kötelessége is véleményét a legjobb tudása és meggyőződése szerint, tiszta lelkiismerettel, szabadon nyilvánítani."

„A bizottság tagjai nem külön-külön, hanem csak együttesen minősíthetnek. A minősítés mindig szavazással történik. A szavazást a minősítő bizottság harmadik tagja kezdi és a bizottság elnöke szavaz utoljára. Ha a szavazás nem egyhangú, a minősítési fokozat mellett fel kell tűntetni, hogy a bizottság melyik tagja szavazott jobb vagy rosszabb, éspedig milyen fokozatra."

„A bizottság elnöke a bizottság tagjait véleményük nyilvánításában nem befolyásolhatja, korlátozhatja, vagy akadályozhatja."

„A minősítő bizottság bármelye tagja részéről nemcsak a szándékos és nyilvánvaló részrehajló eljárás, célzatos jó vagy rosszhiszeműség, a bizottság tagjainak szabad véleménynyilvánításában való befolyásolása, vagy akadályozása, hanem a gondatlanság, a felületesség és a könnyelműség is fegyelmi vétség, amelyet a legszigorúbban kell megtorolni."

„Nem vehet részt a minősítésben a bizottság elnöke, vagy annak bármely tagja, ha a minősítendő alkalmazottal rokoni, sógorsági, házassági, vagy örökbefogadó-szülői viszonyban van, vagy bármiféle vonatkozásban érdekeltséget lát fennforogni."

Az egyes postai szervek minősítő bizottságának ülésén a felettes hatóság (postavezérigazgatóság, igazgatóság) kiküldöttje lehetőleg résztvesz. A kiküldött feladata, hogy a minősítéseknél szemelőtt tartandó általános elveknek és szempontoknak az egész országban való egyöntetű alkalmazását biztosítsa. A kiküldött a minősítő bizottság tagjait szabad vélemény nyilvánításukban nem befolyásolhatja.

Ez röviden a m. kir. posta minősítési szabályzatának, illetőleg a posta vezetőtisztviselői különleges kiképzésére vonatkozó rendelkezéseknek ismertetése. A következtetések levonása nem ennek az ismertetésnek feladata.

GALLYAS ISTVÁN.

A LEVENTE TESTI ÉS LELKI VIZSGÁLATOK RENDSZERE.

Az ifjúság a nemzet legnagyobb értéke. Nemzetünk jövőjét, ifjúságunk mennyisége és minősége határozza meg. A számszerű gyarapodás érdekében az állam hivatalos szervei — társadalmi egyesületekkel karöltve — a törvényes intézkedések és propaganda minden eszközét felhasználják. Az államnak és a társadalomnak ilyenirányú törekvése a távolabbi jövőért történik.

A jelent és a közeljövőt elsősorban ifjúságunk minőségének javításával szolgálhatjuk. A minőségi fejlesztés jelentőségének sok nyilvánvaló érve között a legfontosabb, hogy kevesen vagyunk és a mostani háború is csökkenti számunkat. Ifjúságunk minőségi fejlesztése a leggazdaságosabb nemzetgyarapítás. Küzdőképessé és testileg egészségessé kell tehát tennünk. Kétségtelen, hogy a jövő nemzedék testi és lelki egészségének gondozása a nemzet főfeladatai közé tartozik.

E rövid cikkben meg akarjuk mutatni, mi történt hazánkban ezen a téren és mik a további tennivalók.

Első feladata volt a legfelsőbb vezetésnek az ország ifjúságának egy táborba, egy szervezetbe való tömörítése. Ez a levente intézmény keretében az 1939. évi II. t. c.-kel és az 5520/1941. M. E. számú rendelettel megtörtént. A törvényben és rendeletben foglalt irányelvek alapján az ifjúság testi, értelmességi és jellembeli sajátságainak megítélése különféle vizsgálatokkal rendszeresen folyik.

Az egyén ilyen részletes megismerésének nagy jelentősége van, mert ezáltal különleges képessége és tehetsége alapján a legmegfelelőbb katonai, polgári hivatásra segíthetjük.

Az egyén testi, lelki állapotának megismerésén kívül célunk az egész magyar ifjúság minőségének megállapítása és fejlesztése, de nemzetnevelői szempontból faji, táji és helyi körülmények figyelembevételével is számon kell tartanunk ifjúságunkat. A leventeintézmény ma már élettől duzzadó és virágzó szervezet, a legkisebb falu is eldicsekedhet már leventeotthonnal, levente sportpályával és eleven levente élettel. E hatalmas tömegek testi és lelki gondozásának megszervezése nem kis feladat. Munkatársaink egész serege dolgozott a rendszer kiépítésén és a legmegfelelőbb eljárási módok kialakításán. Külön ki kell emelnünk az orvosi részen dr. Bense, dr. Tarjány, a lélektani vizsgálatok terén dr. Bense, dr. Cser, dr. Steif, a statisztikai részen pedig Dr. Cser és Radnai Béla urak kezdeményezését és tevékenységét.

Természetesen a testi és lelki egészséggondozás itt vázolandó rendszere nincs lezárva. A folytonos tapasztalatok alapján újabb és újabb eljárásokra, szervezeti intézkedésekre van szükség. Az eszményt — teljes testi és lelki gondozás — csak lassú lépésekkel, a hibák folytonos javításával közelíthetjük meg és sohasem egyetlen ugrással. Hogy ezt a feladatot mennyire közelítettük meg, először az orvosi, majd a lélektani vizsgálatok mai rendszerének ismertetésével vázolom.

I. Fejlődési törzslap.

A vizsgálatok, megfigyelések eredményeinek egyesítésére szolgál a Fejlődési törzslap, amely 25×17 cm-es nagyságú 12 oldalas füzet.

Első része (1. ábra) a környezeti adatok bejegyzésére szolgál, első és második oldala a levente személyi és környezeti adatait, a kiképzési adatokat tartalmazza. Harmadik oldalán a változó adatok bejegyzéséhez szolgáló rovatokat látjuk. Ide kerülnek a címlap 6., 9., és 10. rovatainak (a levente állandó lakóhelye, a törvényes képviselő és a gondviselő) megváltozott adatai. E körülményt az első oldalon a megfelelő rovatokba tett figyelmeztető kereszttel jelöljük.

Második része (2 ábra) 4—7. oldalakig a testmértéket, a rendszeres, ellenőrző, rendkívüli és fellebbezési orvosi vizsgálatok eredményét, a levente orvosi osztályozását, valamint a vizsgáló bizottság határozatát tartalmazza. Harmadik része (3.—4. ábra) a 8—9 oldalakon az értelmiségi és jellembeli sajátságok vizsgálatára és az elért eredmények bejegyzésére szolgáló adatokat, a 19. évben — az alkalmassági, értelmiségi, ügyességi, jellembeli és kiképzési eredmények alapján — megejtendő Összesítést, valamint a levente fegyvernemi beosztására vonatkozó javaslatot találjuk.

A Fejlődési törzslap kitöltési utasítása a 10. oldalon található.

A 11. oldalon, a borítólap visszahajtásával keletkező táskába helyezendők mindazon okmányok, melyek a leventével kapcsolatosak. Ugyancsak a 11. oldalon a Mellékletek című kimutatásba bevezetendők a csatolt okmányok érkezési idő és tárgy szerint.

Végül a 12. oldal a törzslap kiadásának visszaszolgáltatásának és vándorlásának útját mutatja. A Fejlődési törzslap a Népmozgalmi Nyilvántartó lappal együtt vándorol.

A Fejlődési törzslapot a járási (városi, kerületi) levente parancsnokság tárolja. Az iskolaköteles leventék Fejlődési törzslapját tanintézetük az iskolai év kezdetén jegyzék kíséretében kikéri a megfelelő leventeparancsnokságtól. Azokat a tanév folyamán kezeli és őrzi, majd annak befejeztével ugyancsak jegyzék kíséretében visszaszármaztatja a kiadó parancsnokságnak.

Jelenleg már több, mint egy millió leventéről állítottak ki Fejlődési törzslapot. A levente törzslapját 21 éves korában a honvédség veszi át felhasználás végett:

a. a honvédség tehát ismerni fogja a bevonuló újoncok testi és lelki alkatát, képességeit és annak megfelelően osztja be a különböző fegyvernemekhez,

b. a törzslap a sorozó bizottság munkáját nagyon megkönnyíti és pontossá teszi, mert az orvos nem egy pillanatnyi állapotot lát, hanem ismeri majd a levente egész fejlődését,

c. két évvel előre ismerjük majd az újoncanyag alkalmassági értékét és 5 %-nyi eltéréssel számolhatunk vele.

1. ábra

Leventenyilvántartó füzet.

V. sz. melléklet a 63. §. (1) bek.-hez.

Fejlődési törzslap.

A fejlődési törzslapon feltüntetett adatokra vonatkozólag a hivatali, illetőleg az orvosi titoktartás kötelezi mindazokat, akik azokba betekinthetnek, vagy más módon azokról tudomást szereznek.

A Fejlődési törzslapot kiállító szerv: ..... A levente azonossági száma: .....

I. A levente személyi adatai:

1. Családi és utóneve:	2. Születésének helye: ..... község, város; ..... járás (kerület) ..... megye
3. Születésének ideje: 19.. év ..... hó ..... nap	4. Vallása: ..... 5. Anyanyelve: .....
6. Állandó lakóhelye:	..... község, város ..... ker. ..... utca, út, tér ..... szám, hrsz. ..... fsz., em ..... ajtó; ..... járás ..... megye ..... puszta, ... szám
	lakóhely változás esetén a jobb oldalon lévő kockába — figyelmeztetésül — egy piros keresztet kell tenni és az új címet a 3. oldalra kell írni!

II. A szülők adatai:

7. Az apa	a) családi és utóneve:	b) születésének helye: ..... község, város; ..... járás (kerület) ..... megye
	c) születésének ideje: 19.. év ..... hó ..... nap	d) vallása: ..... e) foglalkozása: .....
8. A szülő anya	a) leánykori családi és utóneve:	b) születésének helye: ..... község, város; ..... járás (kerület) ..... megye
	c) születésének ideje: 19.. év ..... hó ..... nap	d) vallása: ..... e) foglalkozása: .....
9. A törvényes képviselő (apa, gyám)	a) neve:	b) állandó lakóhelye: ..... község, város ..... megye; ..... ker. ..... utca, út, tér ..... szám, hrsz. ..... fsz., em ..... ajtó
	lakóhely változás esetén a jobb oldalon lévő kockába — figyelmeztetésül — egy piros keresztet kell tenni és az új címet a 3. oldalra kell írni!	
10. Gondviselő (szállásadó, munkaadó vagy szolgálatadó)	a) családi és utóneve:	b) foglalkozása: .....
	c) állandó lakóhelye: ..... község, város ..... ker. ..... utca, út, tér ..... sz., hrsz. ..... fsz., em. ..... ajtó	
	lakóhely változás esetén a jobb oldalon lévő kockába — figyelmeztetésül — egy piros keresztet kell tenni és az új címet a 3. oldalra kell írni!	

III. A levente kiképzési adatai:

Éves korban	Kiképzési évben	11. Iskolai végzettsége: (melyik iskolában?)	osztály	eredmény	12. Állandó foglalkozása:	13. Melyik község, (kerület, tanyacsoport) tanintézet (egyetem, főiskola) leventecsapatában tesz eleget leventekötelezettségének?
12.	19../..					
13.	19../..					
14.	19../..					
15.	19../..					
16.	19../..					
17.	19../..					
18.	19../..					
19.	19../..					
20	19../..					
21.	19../..					
22.	19../..					
23.	19../..					

A leventeköteleze[illegible] megbízott leventeparancsnok tölti ki.

Levente vizsgáló bizottság tölti ki.

Halóságlorvos tölti ki.

VI. Rendszeres orvosi vizsgálatok:

		12. évben.	15. évben.	19. évben.	.... évben. (A katonai sorozóbizottság tölti ki)
21. Testi fejlettsége	Testi méretek	a) testmagasság: ..... cm b) testsúly: ..... kg c) mellkaskörfogat: ..... cm d) felkarkerület: ..... cm	a) testmagasság: ..... cm b) testsúly: ..... kg c) mellkaskörfogat: ..... cm d) felkarkerület: ..... cm	a) testmagasság: ..... cm b) testsúly: ..... kg c) mellkaskörfogat: ..... cm d) felkarkerület: ..... cm	a) testmagasság: ..... cm b) testsúly: ..... kg c) mellkaskörfogat: ..... cm d) felkarkerület: ..... cm
		Csak a 19. évben kell kitölteni! e) lábhosszúság: 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 g) haskörfogat: ..... cm f) lábszélesség: I. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. h) alsó végtag belső hossza: ..... cm			
	i) gázálarcméret	homlok: I. II. III. IV. arc: 1 2 3 4	homlok: I. II. III. IV. arc: 1 2 3 4	homlok: I. II. III. IV. arc: 1 2 3 4	homlok: I. II. III. IV. arc: 2 3 4
22.	a) testvéreinek száma:	..... élő, ... halott	..... élő, ... halott	..... élő, ... halott	..... élő, ... halott
	b) ő hányadiknak született?	.....			
23. Étel-mezés		védő / kalória / fehérje	védő / kalória / fehérje	védő / kalória / fehérje	védő / kalória / fehérje
	a) megfelelő				
	b) kevés				
	c) több				
24. Csontok, ízületek, végtagok	a) csontozat	vékony - közepes - vastag	vékony - közepes - vastag	vékony - közepes - vastag	vékony - közepes - vastag
	b) mellkas	ép - laposmell - tyúkmell - tölcsérmell	ép - laposmell - tyúkmell - tölcsérmell	ép - laposmell - tyúkmell - tölcsérmell	ép - laposmell - tyúkmell - tölcsérmell
	c) gerincoszlop	ép - előre - hátra - jobbra - balra görbülés	ép - előre - hátra - jobbra - balra görbülés	ép - előre - hátra - jobbra - balra görbülés	ép - előre - hátra - jobbra - balra görbülés
	d) térd	ép - O-láb - X-láb	ép - O-láb - X-láb	ép - O-láb - X-láb	ép - O-láb - X-láb
	e) láb	ép - lapostalp - lúdtalp - dongaláb - ívelt láb - torzító bütyök	ép - lapostalp - lúdtalp - dongaláb - ívelt láb - torzító bütyök	ép - lapostalp - lúdtalp - dongaláb - ívelt láb - torzító bütyök	ép - lapostalp - lúdtalp - dongaláb - ívelt láb - torzító bütyök
	f) ízületi eltérések				
	g) viszerek	tágulatok - csomók (kevés - sok) - fekély - egyéb:	tágulatok - csomók (kevés - sok) - fekély - egyéb:	tágulatok - csomók (kevés - sok) - fekély - egyéb:	tágulatok - csomók (kevés - sok) - fekély - egyéb:
	h) egyéb eltérések				
25.	Izomzat	gyenge - közepes - erőteljes	gyenge - közepes - erőteljes	gyenge - közepes - erőteljes	gyenge - közepes - erőteljes
26.	Bőr	ép - elhanyagolt - ekzema - psoriasis - gomba - anyajegyek (kevés - sok) - hegek - egyéb:	ép - elhanyagolt - ekzema - psoriasis - gomba - anyajegyek (kevés - sok) - hegek - egyéb:	ép - elhanyagolt - ekzema - psoriasis - gomba - anyajegyek (kevés - sok) - hegek - egyéb:	ép - elhanyagolt - ekzema - psoriasis - gomba - anyajegyek (kevés - sok) - hegek - egyéb:
27.	a) Nyirokcsomók	rendes-megnagyobbodott-egyéb:	rendes-megnagyobbodott-egyéb:	rendes-megnagyobbodott-egyéb:	rendes-megnagyobbodott-egyéb:
	b) Pajzsmirigy	rendes-megnagyobbodott-egyéb:	rendes-megnagyobbodott-egyéb:	rendes-megnagyobbodott-egyéb:	rendes-megnagyobbodott-egyéb:
		anyagcsere: -.....%; 0; + ... %	anyagcsere: - ....%; 0; +.....%	anyagcsere: -.....%; 0; +.....%	anyagcsere: - ... %; 0; +.....%
28.	a) Nyálkahártyák	ép - halvány - gyulladásos	ép - halvány - gyulladásos	ép - halvány - gyulladásos	ép - halvány - gyulladásos
	b) Garatképletek	rendes - nagy - hiányzó mandulák - egyéb:	rendes - nagy - hiányzó mandulák - egyéb:	rendes - nagy - hiányzó mandulák - egyéb:	rendes - nagy - hiányzó mandulák - egyéb:
29.	a) Fogak	szuvas ... drb / hiány ... drb tömés ... drb / pótlás ... drb	szuvas ... drb / hiány ... drb tömés ... drb / pótlás ... drb	szuvas ... drb / hiány ... drb tömés ... drb / pótlás ... drb	szuvas ... drb / hiány ... drb tömés ... drb / pótlás ... drb
	b) Rágóképesség	ép - csökkent - erősen csökkent	ép - csökkent - erősen csökkent	ép - csökkent - erősen csökkent	ép - csökkent - erősen csökkent

2. ábra

Az orvosi vizsgálatok nemcsak az egyén érdekeit szolgálják, hanem fel akarjuk azt használni az ifjúság általános egészségügyének a megítélésére és javítására is. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha az orvosi vizsgálatok eredményeit a vizsgálatok befejezése után rövid idő mulva már összesítve látjuk. Ezért a vizsgálatok eredményeinek statisztikai feldolgozását végző orvosi alcsoport a mellékelt statisztikai lap, (5. ábra) amerikai rendszerű lyuk-kártyarendszer és osztályozó gép segítségével olyan tervet dolgozott ki, melynek révén az egész országra kiterjedő leventeorvosi vizsgálatok eredményei kb. két hónappal a vizsgálatok befejezése után kiértékelve és felhasználásra kész állapotban állanak az illetékes szervek rendelkezésére.

Az egyes hatósági orvosok saját vizsgálataik eredményeit egységes statisztikai lapon összesítik és ezeket járásonként, megyei, illetve törvényhatósági városonként dolgozza fel az orvosi alcsoport.

A statisztikailag kiértékelt eredmények az Országos Ifjúsági Egészségügyi Bizottság hivatalos szaklapjában, *Az Ifjúság Orvosá*-ban jelennek meg.

II. A leventék orvosi vizsgálata.

(Törzslap 4—7. old.)

A leventeintézmény egyik főcélja a katonai előképzés. Az orvosi vizsgálatok részint a katonai előképzésre való alkalmasság megállapítását célozzák, részint pedig a leventék egészségi állapotát ellenőrzik.

A leventék testi alkalmasságának elbírálására és egészségi állapotuk megállapítására az 1939: II. t. cikk kötelező hatósági orvosi vizsgálatot ír elő.

Az orvosi vizsgálat nemei:

1. Rendszeres orvosi vizsgálat,
2. ellenőrző orvosi vizsgálat,
3. rendkívüli orvosi vizsgálat,
4. szakorvosi orvosi vizsgálat.

1. Rendes orvosi vizsgálat.

A leventéket 12, 15 és 19 éves korukban rendszeres orvosi vizsgálatnak kell alávetni.

A vizsgálatok végzésének ideje szeptember 1. és október 15 közötti időszak.

A vizsgálat bizottság előtt történik, melynek tagjai: a községi jegyző (a bizottság elnöke), a leventeparancsnok és a hatósági (községi, kör) orvos.

A levente alkalmasságát, illetve alkalmatlanságát az orvos a következőkben osztályozza:

a) fogyatkozás nélkül alkalmas (A);
a) fogyatkozással teljes kiképzésre alkalmas (B);
c) fogyatkozással könnyű kiképzésre alkalmas (C);
d) ideiglenesen alkalmatlan (D);
e) alkalmatlan (E);

A 19 éves korban végzett vizsgálatkor ezenkívül még azt is meg kell a hatósági orvosnak mondani, hogy mi lesz a levente várható katonai osztályzata.

A levente, vagy törvényes képviselője a vizsgálóbizottságnak az alkalmas, vagy könnyű kiképzésre alkalmas határozata ellen fellebbezéssel élhet a fellebbezési bizottsághoz.

IX. Értelmességi és jellembeli sajátságok:

A 41—44. rovatokat a 19. évben, vagy a VIII. gimnáziumban (más középiskoláknál az ennek megfelelő osztályban) kell kitölteni.

41. Nyelvismeret: magyar - német - szlovák - rutén - román - horvát - szerb - olasz - francia - angol, egyéb: .....

42. Anyanyelve: .....

43. Különleges ismeretek és ügyességek: lovas - rádió - távíró és távb. (vezetékes) - Igv. és tűzoltó - csörkész - kerékpár - motorkerékpár - gépkocsi - vitorlázó repülő - motoros repülő - sí - úszás - evezés - atlétika - szertorna - ökölvívás - birkózás - labdarúgás - kézilabda - fényképezés - egyéb: .....

44. Lelki (jellem, stb.) megfigyelések összegezése

Magatartás	fellépés: (megjelenés)	öntudatos bátor	határozott vakmerő	nyugodt figyelmezett	bizonytalan félénk, kihívó	félszeg, zavarj gyáva, fegyelmetlen
	mozgás:	eleven	—	lassú	nyugtalan, kényelmes	feszengő, lomha
	érintkezés:	udvarias, barcias nyílt, őszinte szükszavú	— — közlékeny	tapintatos tartózkodó beszédes	— zárkózott —	durva alattomos fecsegő
Gondolkodás	felfogás:	gyors széleskörű	— —	közepes hézagos	— —	lassú szűkkörű
	figyelem:	kitartó sokirányú	— —	— hullámzó	— —	fáradékony szórakozott
	emlékezés:	pontos	—	—	tévedő	feledékeny
	véleményalkotás: (ítélet)	gyors mélyrehatóan tárgyilagos	— meggondolt körültekintő	vontalott — —	— elhamarkodott egyoldalú	lassú felszínes elfogult
Érzelmek	vérmérséklet:	nyugodt	eleven	heves	változó	indulatos
	hangulat:	derült	—	közömbös	—	levert
	én-hez fűződő érzelmek és belső magatartás:	— önfeláldozó, áldozatkész öntudatos derűlátó szerény, tekintélytisztelő nagyvonalú	— önzetlen önérzetes — parancsoló érdeklődő	közönyös — büszke — visszavonuló, tartózkodó aprólékos, bírálgató	crzékeny — — hiszékeny követelődző, alázatos kíváncsi, körülményes	fásult önző öntelt dacos, csüggeteg tetszelgő, folakodó közönyös, felületes
	bajtársiasság	hű, bajtársias együttérző — türelmes, megértő vezetőképes	ragaszkodó megbocsátó társaságkedvelő engedelmes kezdeményező	— békülékeny — — atyáskodó	— csipkelődő — türelmetlen, veszekedő —	bajtársiatlan gúnyos, bosszúálló magábavonuló irgága, engedetlen gyámoltalan
	erkölcsi érzelmek: (értékérzelmek)	vallásos igazmondó takarékos hálás igazságos	— — — — —	külsőségekben vallásos ingadozó bőkezű — méltányos	— — — közömbös —	közömbös hazudozó zsugori, pazarló hálátlan igazságtalan
Törekvés	fáradtság, éhség, szomjúság:	jól tűri	—	közepesen tűri	—	nem tűri
	szenvedély:					
	akarat:	erős	—	átlagos	—	gyenge
Összetett lelki sajátságok	lélekjelenlét:	van	—	—	—	nincs
	pontosság:	pontos	—	—	—	pontatlan
	munkakészség:	szolgálatkész	—	—	—	munkakerülő
	megbízhatóság:	megbízható	—	ellenőrzést igényel	—	megbízhatatlan
	találékonyság:	találékony	—	átlagos	nincs	—
	rendszeretet:	rendszerető	—	átlagos		rendetlen

Levente körzetparancsnok írjon ki.

3. ábra

IX. Értelmességi és jellembeli sajátságok (folyt.)

			15. évben, vagy az V. gimnáziumban (más középiskoláknál az ennek megfelelő osztályban)					19. évben, vagy a VIII. gimnáziumban (más középiskoláknál az ennek megfelelő osztályban)					46. Értelmességi és ügyességi vizsgálat összesített osztályzata:	
Vizsgálati eredmények	45 Értelmességi és ügyességi adottságok vizsgálata	a) a vizsgálat ideje és helye	19 .... év ..... hó ..... nap ..... község ..... sz. körzet					19 .... év ..... hó ..... nap ..... község ..... sz. körzet					a) 15. évben vagy az V. gimnáziumban (az annak megfelelő oszt.-ban)	b) 19. évben, vagy a (VIII. gimnáziumban (az annak megfelelő oszt.-ban)
		b) általános értelmesség	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1		
		c) emlékezőtehetség	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1		
		d) figyelem	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1		
		e) megfigyelőképesség	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1		
		f) találékonyság	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1		
		g) Tü — értelmesség és gyakorlékonyság	.	.	.	.	.	5	4	3	2	1		
		h) Mű. — értelmesség és gyakorlékonyság	.	.	.	.	.	5	4	3	2	1		
		i) Hir. — értelmesség és gyakorlékonyság	.	.	.	.	.	5	4	3	2	1		
	47. ismeretek	a) számolás	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1		
		b) általános iskolai osztályzat	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1		

X. Összesítés az 19. évben,

vagy a VIII. gimnáziumban (más középiskoláknál az ennek megfelelő osztályban).

48. A testi alkalmasság várható katonai értéke (a 37. rovatból):	A	S	Fn	Jelenleg alkalmatlan	M-za
49. Értelmességi és ügyességi vizsgálat összesített eredménye (a 46/b. rovatból):	5	4	3	2	1
50. Lelki (jellem, stb.) megfigyelések összegezése (a 44. rovatból):	5	4	3	2	1
51. Kiképzés eredménye (a 15. rovatból):	5	4	3	2	1
52. A levente összértéke a 49., 50. és 51. rovat alapján:					

XI. Javaslat a fegyvernemi beosztásra,

19. évben, vagy a VIII. gimnáziumban (más középiskoláknál az ennek megfelelő osztályban).

53. Melyik fegyvernemhez van	a) kedve	Gy.	Hu.	Pc.	Tü.	lgv. táb.	Mű.	Hir.	Von.	fog. gk.
	b) adottsága	Gy.	Hu.	Pc.	Tü.	lgv. táb.	Mű.	Hir	Von.	fog. gk.

A Fejlődési törzslapot lezárta a levente kötelezettség megszűnésekor:

..... 19 .... év ..... hó ..... nap.

.....

(Olvasható aláírás.)

levente körzetparancsnok.

levente körzetparancsnok 1011 k.

4. ábra

Fellebbezési bizottság alakul a járás székhelyén, a megyei és törvényhatósági jogú városokban és Budapesten minden kerületben. A bizottság tagjai: a főszolgabíró, a járási levente parancsnok és a m. kir. tisztiorvos. A fellebbezési bizottság határozata ellen fellebbvitelnek helye nincs.

2. *Ellenőrző vizsgálatokat* azokban az években kell végezni, amikor rendszeres orvosi vizsgálat nincs. (Tehát a 13., 14., 16., 17., 18. és 20. életévekben.) Az ellenőrző vizsgálat főkép a levente általános fejlettségének, tápláltságának, a tüdő, a szív és a fogak állapotának ellenőrzésére terjed ki.

3. *Rendkívüli orvosi vizsgálatot* pedig az alábbi esetekben kell végezni:

a) 8 hétnél hosszabb ideig tartó betegség esetén,

b) rendszeres orvosi vizsgálatról való elmaradás esetén,

c) öszefüggő kiképzés, vagy gyakorlat, parancsnoki és sporttanfolyam, vagy levente táborozás elején és végén.

d) nehezebb vagy legnehezebb sportágak űzése esetén.

4. Ha a levente betegségét, fogyatkozását a rendszeres, ellenőrző, rendkívüli, vagy fellebbezési orvosi vizsgálat alkalmával nem lehet megállapítani, akkor a leventét *szakorvosi* vizsgálat végett közkórházba vagy kórházi jelleggel felruházott polgári egészségügyi intézetbe kell utalni.

Hogy a leventeorvosi vizsgálatok elvégezhetők legyenek, megfelelő orvosi vizsgáló táskát kell rendszeresíteni. Ebben a táskában megtaláljuk azokat a műszereket, amelyek a gyakorló orvos által elvégezhető vizsgálatokhoz feltétlenül szükségesek.

Az orvosi vizsgáló táska nagymértékben megkönnyíti és egyöntetűvé teszi az orvos munkáját, mert mintegy jelzi, hogy az orvos mit és milyen részletesen vizsgáljon. Nélküle a kórházi felülvizsgálatok száma erősen felszaporodnék, ami rengeteg költséget emésztene fel. A már megtartott vizsgálatokon csak egy százalék körül van a kórházi felülvizsgálandók száma, pedig vizsgáló táska nélkül 5—10 %-ot is elért volna.

Szakorvosi vizsgálatok elvégzésére szolgálnak, — ott ahol megfelelő szakintézet (kórház, klinika) nincs, illetve a beutalás túl költséges, vagy körülményes lenne, — a hadtestenként rendszeresített mozgó vizsgáló állomások. Elvégzik mindazokat a vizsgálatokat, amelyeket a hatósági orvos felszerelés hiányában a helyszínen nem tud elvégezni és e miatt a leventét kórházba kellene küldenie. A vizsgáló állomás főbb részei: fogászati-, szemészeti-, röntgen felszerelés, Ekg, laboratórium, stb.

Ugyancsak hadtestenként került rendszeresítésre „Az egészséges ifjúság" és „Tuberkulózis" stb. című vándor, oktató színes képsorozat.

A vizsgálatok folyamán gyengeszervezetű, tüdő-, szív-, stb. betegnek talált leventék közül a legjobban rászorulókat az illetékes levente hadtestparancsnokság négy heti időtartamra a rónaszéki levente-üdülőbe utalhatja be.

Hasonló célt, vagyis az ifjúság egészségi állapotának tökéletesítését szolgálja a leventék vitamin-ellátása: ez évben 125.000 levente kapott B_1 és C vitamint tápszer alakjában.

III. *A leventék lelki vizsgálata.*

A leventeintézmény célja a katonai előképzés mellett az ifjúság jellemnevelése. Természetesen egyetlen ifjúsággal foglalkozó szervezet s így az iskola sem mellőzheti a jellemnevelést, de az iskolát egyrészt más feladatok is lekötik, másrészt az iskolai élet helyzetei és viszonyai csak kisebb mértékig adnak alkalmat az igazi jellemtulajdonságok, elsősorban az átfogóbb közösségi érzés megnyilatkozására és ápolására. A jellemnevelés szempontjából fontosabb tantárgyak (hittan, magyar, történelem, stb.) is elsősorban ismereteket közölnek s így a hagyomány-tisztelet és a kegyelet alapjait építik fel. A leventeintézmény azonban elsősorban a gyakorlati jellemnevelést tűzi ki célul, játékai, ünnepélyei, próbái, a táborozások, mind kiválóan alkalmasak a jellemtulaj-

V. A legfontosabb betegségek és fogyatkozások gyakorisága.

E táblázatot csak a vizsgálatot végző orvos töltheti ki. Az egyes fogyatkozások után beírt vonalkák száma mutatja, hogy az egyes betegségek milyen gyakoriak a leventék között.

Ha egy leventénél egynél több fogyatkozás fordul elő, mindegyiket jelölni kell!

A fogyatkozások tételszáma és azok megnevezése;	B jegyzék	C jegyzék	E jegyzék
Tbc. 40. a tüdőben			
egyéb szervekben tekintet nélkül a tételszámokra			
8. 9. nagyothallás			
17. trachoma			
14. 25. 26. látásélesség			
24. szintévesztés			
29. fogak *)			
35. golyva			
38. mellkas			
41. szív			
42. gerincoszlop			
45. sérvek			
66. alsóvégtagok O-láb, X-láb, stb.			
67. láb lapostalp, ludtalp stb.			
73. általános testi gyengeség			
78. 79. 80. ideg- és elmebetegségek			
egyéb a fentiekben nem szereplő fogyatkozások			

* A fogak fogyatkozásánál nem a rossz fogak számát, hanem a leventék számát jelöljük, akiknek rossz fogak van.

STATISZTIKAI LAP
15 ÉVES LEVENTÉK RÉSZÉRE.

Hadtest psg. száma:	Járási (városi) levente parancsnokság	
	vármegye:	járás:

A hatósági orvos		
neve (olvashatóan):	címe:* *községi orvos körorvos iskolaorvos, egyéb*	pontos lakcíme:
	* a megfelelőt aláhúzni!	

E lapon a következő helységekből (községekből) megvizsgált leventék szerepelnek:

1. ..... : ..... fő	4. ..... : ..... fő
2. ..... : ..... fő	5. ..... : ..... fő
3. ..... : ..... fő	6. ..... : ..... fő

E lapon szereplő összes 15 éves leventék száma: .....

Kelt, ... 194... évi ..... hó ....-n.

Az orvos aláírása.

Utasítás a Statisztikai lap kitöltésére.

A 12, 15, 19 éves leventék orvosi vizsgálatának statisztikai kiértékelésére különkülön lapot kell használni. Egy-egy lapra csak egy járás leventéinek adatait lehet rávezetni. (Kivétel, ha a leventék nagy száma miatt egy lap nem elég.) Két, vagy több hatósági orvosnak egy Statisztikai lapot használni nem szabad.

Az adatjelölés vonalkázással történik úgy, hogy minden előfordulást egy vonalkával jelölünk. Az első adatnál |, másodiknál ||, harmadiknál |||, negyediknél |||| vonalat húzunk, az ötödiknél pedig ~~||||~~ áthúzzuk az *előbbi* négy vonalkát. A hatodiknál újabb ötös csoportot kezdünk (~~||||~~ |) és így tovább.

Az I—IV. táblázatban minden egyes levente szerepel, míg az V. táblázatban csak azok, akiknél fogyatkozást vagy betegséget találtunk.

Végül összeszámláljuk a vonalkákat a számmal is kitírjuk az I., II., III. táblázatban az „Előfordulás számmal" rovatba, a IV. táblázatban pedig a jobb sarokban lévő kis téglalapba.

Az I—IV. táblázat adatainak ellenőrzése egyszerű; mindegyiknek egyenlő végösszegünek kell lennie s egyezniök kell a vizsgálatra került leventék számával.

Az V. táblázatba kerülő adatokat utólag ellenőrizni nem lehet, ezért a hatósági orvos csak személyesen töltheti ki. Amennyiben egy hatósági orvos több községben végez vizsgálatot, úgy ezek számszerű megoszlását csak az első lapon jelölje, másutt ezt ne részletezze.

A kitöltött statisztikai lapokat a megvizsgált leventék illetékes járási parancsnokságához kell küldeni.

A járási levente parancsnokok a kitöltött lapokat összegyűjtik és azt a 123.902/eln. 40. osztl. 1942. sz. rendelet szerint 1942. november hó 15-ig körvetheűl küldik meg a m. kir. honvéd Képességvizsgáló Intézet levente orvosi osztályának (Budapest, V., Alkotmány-utca 10. sz. II. em. 2.)

5. ábra

I. A testmagasság
megoszlása a Fejlődési törzslap 21/a. rovata alapján.

Testmagasság cm-ben	Az előfordulás jelölése vonalkázással	Előfordulás számmal
136 és alatt		
137—139		
140—142		
143—145		
146—148		
149—151		
152—154		
155-157		
158—159 —160		
161—163		
164—166		
167—169		
170—171 —172		
173—175		
176 és felett		
Összesen...		

II. A testsúly
megoszlása a Fejlődési törzslap 21/b. rovata alapján.

Testsúly kg-ban	Az előfordulás jelölése vonalkázással	Előfordulás számmal
31 és alatt		
32—33		
34—35		
36—37		
38—39		
40—41		
42—43		
44—45		
46—47		
48—49		
50—51		
52—53		
54—55		
56—57		
58 és felett		
Összesen...		

III. A mellkaskörfogat
megoszlása a Fejlődési törzslap 21/c. rovata alapján.

Mellkaskörfogat cm-ben	Az előfordulás jelölése vonalkázással	Előfordulás számmal
63 és alatt		
64—65		
66—67		
68—69		
70—71		
72—73		
74—75		
76—77		
78—79		
80—81		
82—83		
84—85		
86—87		
88—89		
90 és felett		
Összesen...		

IV. Az orvosi osztályozás
megoszlása a Fejlődési törzslap 37. rovata alapján.

A Fogyatkozás nélkül alkalmas	
B Fogyatkozással teljes kiképzésre alkalmas	
C Könnyü kiképzésre alkalmas	
D Ideiglenesen alkalmatlan	
E Alkalmatlan	
Szakorvosi (kórházi) vizsgálatra küldve	
Összesen	

Az orvosi osztályozás előfordulásait vonalkázással a szaggatott vonalakon jelöljük.

Figyelmeztetés! A fenti I.-IV. táblázatok összegének egyezni kell a megvizsgált 15 éves leventék létszámával. Ezt ki kell írni a statisztikai lap címlapjának megfelelő rovatába is.

donsagok megszólaltatására és fejlesztésére. A leventemozgalom tehát elsősorban gyakorlati nevelő intézmény.

Ma már senki sem vonhatja kétségbe, hogy a nevelőnek a tanítványai lelki alkatát, jellemét és képességeit ismernie kell. Ez a feltétele az eredményes ráhatásnak, de megköveteli a leventeintézmény másik célja: a katonai előképzés is. Ugyanis a különleges beosztásokra való kiképzés (motoros, repülő, stb.) már a leventeéletben veszi kezdetét és a megfelelő beosztásokra a legjobb képességű leventéket kell kiválasztani. Ezenkívül megköveteli a személyiség ismeretét a levente ifjúvezetők kiválasztásának fontos kérdése is. A különleges kiképzésűek kiválasztására vonatkozóan pedig meg kell jegyeznünk, hogy a mai pszichotechnika éppen abban különbözik a régitől, hogy a különleges képességek mellett a jellemtulajdonságoknak az előbbiekkel azonos fontosságú szerepét felismerte. Képességek megfelelő pozitív jellemtulajdonságok nélkül semmit sem érnek.

Az egyes különleges katonai beosztásokra való alkalmasságot külön erre a célra összeállított próbasorozattal állapítják meg, így pl. a híradós beosztásra kerülőknél vizsgáljuk a többi között a hangmagasság, erősség, hosszúság iránti érzéket és az ütemérzéket. Nyilvánvaló, hogy lehetetlenség az összes leventéket minden különleges beosztás szempontjából végigvizsgálni, de éppen úgy lehetetlen minden leventénél olyan teljes vizsgálatot tartani, amely különleges alkalmazását előre megállapíthatóvá tenné. Ez ugyanis egy neme volna a pályaválasztási tanácsadásnak, amely legalább 5—6 órás, *egyéni* vizsgálatot igényel, rövidebb út a pszichotechnika mai állása mellett nincsen. Ezért a leventék kiválasztására más módot kellett keresni.

Mindenekelőtt minden különleges beosztásnak és kiképzésnek általános feltétele bizonyos értelmességi fok. Ennek megismeréséről, észszerű embergazdálkodás esetén nem mondhatunk le. Ezért a leventék értelmességi vizsgálatát 15 és 19 éves korban a törvény írja elő. Ezeknek az értelmességi vizsgálatoknak a kialakítása most van folyamatban. A vizsgálatok összeállítása ugyanis igen sok körültekintést és előzetes kísérletezést igényel. Az értelmességi próbák, bár sohasem ismeretet vizsgálnak, hanem mindig képességet, feltételeznek bizonyos műveltségi fokot, ami természetesen a végzett iskolák, a körülmények (falusi, városi ifjúság) szerint más és más. Ezenkívül éppen az igen értékes földműves leventeifjúság írásbeli kifejezőképessége gyakran fogyatékos. Éppen ezért a próbaszerkesztő nehéz feladat előtt áll, amit csak hosszas kísérletezéssel lehet megoldani.

A levente értelmességi foka ismeretének birtokában már a személyiség egyik igen fontos mozzanatát ragadtuk meg, a különleges beosztásra és kiképzésre való alkalmasság megállapítása ezután a következő módon történik.

Különleges kiképzésre időszakonkint mindig egy bizonyos számú levente kerül. A pszichotechnikai vizsgálatokra 15—20 % biztonsági hányaddal (ugyanis kb. mindig ennyi kieséssel kell számolnunk), kiválasztjuk azokat, akik erre a beosztásra *kedvet*,

hajlamot éreznek. Természetesen a hajlamuk és képességük szubjektív megítélésében tévedhetnek a levente ifjak, ezért ezt ellenőrzi a leventeoktatók alább tárgyalandó megfigyelése. Általában azonban feltételezhetjük, hogy az igazi hajlam képességből fakad s ha valakinek kedve van bizonyos beosztásra, nyilvánvalóan nagyobb szorgalommal és odaadással vesz részt a kiképzésben, mint akinek esetleg van képessége, de a kedve, vagy egyéb képessége másfelé vonzza. Az önként jelentkezés ezenkívül bizonyos erkölcsi kötelességet is ró a leventére. Az önként jelentkezők közül a leventeparancsnok kiválasztja a megfelelő számú, legalkalmasabbnak látszó ifjút. Ezek képességvizsgálatra kerülnek. A képességvizsgálatokat az egyes hadtestszékhelyeken rendszeresített hadtestképességvizsgáló tisztek hajtják végre. A képességvizsgáló tisztek képzett pszichológusok, a honvédségnél szakszolgálatot teljesítenek s a Központi Honvéd Képességvizsgáló Intézetben kapták meg szakkiképzésüket. Ezen az úton a különleges kiképzésű leventék képességvizsgálata biztosítva van.

Már említettük, hogy mindennemű szakkiképzés előfeltételei közé a jellemtulajdonságok is odatartoznak. Feltétlenül szükséges lehet ebből a szempontból is a leventék jellemének megfigyelése.

Szakpszichológus által keresztülvitt jellemvizsgálatok a leventék nagy száma s a vizsgálatok hosszú ideje miatt, gyakorlatilag keresztülvihetetlenek. Itt is megfelelő utat kellett választani. Az ifjú megismerése elsősorban a vele foglalkozó nevelő feladata és legmagasabb érdeke. Kérdés, meg tud-e felelni ennek a feladatnak az átlagos levente oktató? Ez elsősorban az oktató természetes emberismereti érzékétől függ. A természetes emberismereti érzéket a tapasztalás állandóan fejleszti, biztosabbá teszi, különösen az az oktató halad ezen a téren, aki leventéivel kedvvel és szeretettel foglalkozik. A természetes emberismereti érzék ösztönös alapból indul ki. Embertársainknak velünk szemben mutatott biológiailag legfontosabb barátságos, közömbös, ellenséges magatartásait közvetlenül *megérezzük*. Ebből a közvetlen megérzésből indul ki a gyakorlati jellemmegítélés, amely azonban legtöbbször kritikátlan, esetleges és gyakran vezetik rokon- és ellenszenvérzések is. Jól láthatjuk ezt a szülők esetében. A legtöbb alkalmuk a gyermek jellemének megfigyelésére a szülőknek van, mégis ki fogadná el teljesen az édesanya megítélését a gyermekéről? A leventeoktató ítéletét vérségi kötelékek nem zavarják, ő a közösség magasabb érdekeit tartja szem előtt, mégis a rokon- és ellenszenv gyakran szerepet játszhat ítéletalkotásában.

Az oktató jellemmegfigyelésének másik fogyatékossága az, hogy gyakran vagy túláltalános, vagy töredékes, a személyiségnek nem valamennyi fontos meghatározó jellegére irányul. A leventeoktató az összbenyomása alapján összegező értékítéletet alkot magának a leventéről pl. derék, jó fiú, használható vagy megbízhatatlan, stb. Kétségtelen, ha a megállapítás igaz, úgy a levente alkalmazhatóságáról bizonyos támpontokat kapunk, de ez mind a nevelés, mind a kiválasztás szempontjából édeskevés. Differenciáltabb, igazolt jellemmegállapításra van szükség. Képes-e

erre az a leventeoktató, akinek csak érettségije van (a távolabbi cél ugyanis az, hogy legalább érettségije legyen a leventeoktatónak))? Erre a kérdésre bizonyos határok között érvényes, de határozott igennel kell felelnünk, *ha a jellemmegfigyelést irányítjuk és oktatjuk.*

Mindenekelőtt a nevelők s így a leventeoktatók is, a jellemmegállapítás szempontjából igen előnyös helyzetben vannak. Ítéletüket vérségi kötelék nem befolyásolja, növendékeikkel néha évek hosszú során át együttvannak s így a jellem megfigyelésére igen sok alkalmuk nyílik. A jellem megállapításának pedig a legkiadósabb módszere *a tartós megfigyelés.*

A leventeélet folyamán igen sok különböző élethelyzet adódik, amely a leventének mindig más és más jellemtulajdonságát szólaltatja meg, így pl. a táborozás alkalmat nyujt a levente közösségi érzésének, feljebbvalójával való magatartásának, bajtársiasságának, találékonyságának megismerésére. Más élethelyzetek pedig az érdeklődési kört s a hozzávaló képességeket fedik fel. Így az oktató leventéjét számtalan *valódi* élethelyzetben látja *s éppen a valódi: konkrét helyzetek a jellem megismerésének igazi forrásai:* Csakhogy a valódi helyzetekben mutatott magatartásformák is igen különbözők, sőt ellentétes jellemtulajdonságokból fakadhatnak. A szorgalmas, gondos munka eredhet igazi közösségi érzésből, beteges becsvágyból is, ez az utóbbi már kevésbbé kívánatos jellemtulajdonság, mégis a megnyilatkozási formájuk elszigetelt esetekben igen hasonló lehet. Éppen ezt a nehézséget küszöböli ki a tartós megfigyelés. A különböző helyzetekben megnyilvánuló magatartások *összhangja* világosít fel bennünket az igazi jellemtulajdonságokról! A különböző helyzetekre pedig a leventeoktatónak bő alkalma nyílik.

Elvben tehát a leventeoktató nemcsak képes a jellemmegfigyelésre, hanem ebből a szempontból igen előnyös helyzetben is van. Csak amint már mondottuk, a jellemmegállapításait finomabbá, differenciáltabbá és igazoltabbá kell tennünk. Hogyan érjük ezt el?

A leventeoktató jellemmegállapításait valódi, konkrét helyzetekből meríti, az itt megfigyelt történések, magatartások alapján ítél. Tehát ezeket rögzíteni kell. A rögzítésnek más oka is van; az egyes eredmények idővel elmosódnak, elfelejtődnek, a leírásukkal megtartjuk őket. A konkrét események lerögzítésére szolgál a „Megfigyelési napló" (6. Ábra), ez egyszerű zsebben hordható jegyzőkönyvecske, minden levente számára külön betétlappal. Ebben van lerögzítve az oktató jellemmegállapításainak kiindulási alapja, tehát a feljegyzések igazolásul és bizonyítékul is szolgálnak.

Nehezebb kérdés a megfigyelések finomabbá tétele. Kétségtelen, hogy minden leventeoktatót nem lehet szakpszichológussá kiképezni, aki e jellemtan minden csinját-binját érti. De gyakorlati embermegfigyelés a legtöbb esetben haszonnal végezhető el akkor is, ha a megfigyelő kellő szempontokat és ezek felhasználására irányításokat kap. Hogy a leventeoktatónak adott jellem-

megfigyelési szempontokat megérthessük rövid pillantást kell vetnünk az ember jellemének szerkezetére.

Az ember igazi jellemtulajdonságait az akarati és érzületi jegyei határozzák meg. Ezek ugyanis a hajtóerők, de ugyanazokból a hajtóerőkből többé-kevésbbé eltérő magatartások és viselkedések származhatnak és fordítva teljesen azonos magatartásmódok mögött ellentétes hajtóerők és érzületek, tehát igazi jellemtulajdonságok állhatnak. A gyakorlati embermegfigyelés sem állhat meg a különböző teljesítmények lemérésénél, hanem a mögöttük álló hajtóerőket kell felismernie. Erre példát már az előbbiekben mondottunk. Kérdés most már az, hogy gyakorlati szempontból melyek a legfontosabb eredeti hajtóerők? Itt ki kell emelnünk a cselekvési készséget, az érzelmi fogékonyságot és az alaphangulatot. Ez a három öröklésileg nagy mértékben meghatározott, tehát külvilági hatások keveset változtatnak rajtuk s a legfontosabb jellemtulajdonságok körükbe könnyen besorozhatók. Ennek a három fogalomnak megvan az az előnye is, hogy általánosan érthetők s a mindennapi életben adódó bonyolult viszonyok jellemzésére alkalmasak. Ezek az utóbbi tulajdonságok teszik őket különösen megfelelőkké arra, hogy a gyakorlati jellemmegfigyelés alapszempontjai legyenek.

Világos azonban, hogy ez a három alapjelleg nem adja meg a személyiség teljes képét. Ismernünk kell még a következő mozzanatokat: a közösséghez való viszonyt, a társas magatartást, a gyakorlati értelmességet, a szellemi és testi teljesítőképességet és a teljesítmények minőségét. Fontos jegy még az önuralom és az érdeklődési kör. Az élethelyzetekben való általános magatartás a levente egyéniségének erejéről és kialakultságáról ad képet. Ide tartozik a személyes érintkezésben megmutatkozó fellépés is.

Az itt vázolt elgondolás az eredeti leventeszemélyiségi lap tovább fejlesztésével alakult ki. Összehasonlítás végett közöljük mindkét Személyiségi lapot. (3. és 6. ábra.) A másodikat dr. Bálint, dr. Bense, dr. Steif tervezte. A fővárosi iskolákban most próbáltuk ki. A Személyiségi lapok feldolgozása folyamatban van és igen jó eredménnyel kecsegtetnek.

A túloldalon közölt táblázat a baloszlopban felsorolt főszempontokat tartalmazza. Minden főfogalom mellett az oda tartozó jellemző szavakat olvashatjuk.

A leventeoktató a Személyiségi lapot a következőképpen használja, illetve tölti ki.

A megfigyelési napló adatai alapján meghatározott időközökben, de legalább minden évben, a Személyiségi lap minden egyes főrovatát a baloldali oszlopban megnézi és megállapítja, hogy a jellemző szavak közül melyik talál a leventére, ha ilyen nincs, úgy ő maga írja be a megfelelőt. Ennek alapján azután egy szabad jellemzést is szerkeszthet, lehetséges azonban a fordított út is: a leventeoktató először a szabad jellemzést szerkeszti meg, a Személyiségi lap szempontjainak figyelembevételével s azután húzza alá a megfelelő jellemző szavakat a Személyiségi lapon.

Ez a Személyiségi lap a megfigyelési naplóval egyetemben

Fellépés	Öntudatos. Bátor.	Határozott. Nyugodt.	Merev. Mesterkélt.	Kihívó. Bizonytalan. Félénk.	Figyelmetlen. Félszeg.
Magatartás	Önálló.	Férfias. Kötelességtudó. Szerény.		Törtető. Komolytalan.	Önállótlan. Felelőtlen. Gyáva.
Önuralom	Erős önuralmú.	Elég jó.	Mérsékelt.	Bizonytalan.	Kapkodó. Fejvesztő.
Alaphangulat	Emelkedett. Bizakodó.	Egyenletes (komoly vagy derült).	Változó. Lobbanékony.	Lehangolt. Ábrándozó. Érzékeny.	Komor.
Érzelmi fogékonyság	Nyílt, őszinte. Lelkesedő.	Megindítható.	Közömbös.	Elzárkózó.	Megközelíthetetlen. Durva.
	Hazafias. Vallásos.	Külsőséges.	Közönyös. Ingadozó.		Vallástalan. Hazafiatlan.
Cselekvési készség	Öntevékeny.	Tettrekész.	Válogató. Szemlélődő.	Lusta.	Tehetetlen.
	Lendületes.	Állandó.	Változó.	Állhatatlan.	Munkakerülő.
Társas magatartás — Társaival	Türelmes. Megértő.	Alkalmazkodó.	Magábavonuló.	Önző. Fölényeskedő. Egyenetlenkedő.	Erőszakos.
	Irányító. Jó hatású.				Rossz hatású.
Társas magatartás — Elöljáróval	Egyenes. Ragaszkodó. Hálás.	Tisztelettudó.	Közönyös.	Alázatos. Hízelgő. Alakoskodó.	Tiszteletlen. Dacos.
Társadalomhoz való viszony	Közösségnek élő, áldozatkész.	Részvevő.	Közömbös.	Részvétlen.	Közösségtől elzárkózott. Kártevő.
Értelmesség	Gyors felfogású.	Találékony	Közepes felfogású.	Nehézkes felfogású.	Tompaeszű.
	Tágkörű.		Közepes terjedelmű.		Szűkkörű.
Kifejező képesség	Jó előadó.	Szabatos kifejezésű.	Kielégítő előadó.	Nehézkes, gátolt	Rossz előadó.
Teljesítő képesség — Szellemi:	Kitartó.	Hullámzó.	Átlagos.	Fáradékony.	Kimerül.
Teljesítő képesség — Testi:	Fáradtságot jól bírja.	Fáradtságot eléggé bírja.		Fáradtságot nehezen bírja.	A megerőltetést nem bírja.
Teljesítmény minősége:	Kiváló. Pontos.	Megbízható.	Megfelelő.	Felületes.	Pontatlan.

Érdeklődés	Szellem tudományok: történelem, nyelvek, irodalom, stb.	Természettudományok: fizika, kémia, számtan, stb.	Kézművesség. Kereskedés stb.	Sport. Olvasás. Zene. Gyűjtés. Rajzolás, stb.	Különösebb érdeklődés nélkül.
	Emberekkel szeret foglalkozni. (katonai, pedagógiai, stb.)	Állatkedvelő.	Gépszerelő, stb.	Természetkedvelő.	Egyéb.

6. ábra

belekerül a leventefejlődési törzslapba (lásd 1. ábra) s az orvosi adatokkal együtt elkiséri a leventét pályafutásában, egész a katonaköteles korig. Ott átveszi a honvédség, amely már ilyen módon nem ismeretlen egyéniséget, hanem jól jellemzett embert kap, akit megfelelő helyen alkalmazhat.

A személyiségi jellemzésre használt szavak a gyakorlati használatban általában kissé bizonytalan tartalmúak, sokszor többértelműek. Az egyöntetűség elérése végett a jellemző szavaknak rövid magyarázatát magába foglaló szótár is tartozik a Személyiségi laphoz. Ennek a szükségességét egy példán mutatjuk meg. Vegyük ezt a jellemzésre használt fogalmat: kihívó, a fellépés rovatából. Mit értsünk ezen a fogalmon? Csak egyetlen próbát kell tenni a meghatározására s látjuk, hogy mindenki egy kissé mást ért rajta, ezért meg kell állapodnunk, hogy a kihívó fellépésen azt értjük, ha valaki sértő szándékkal megütközést keltő módon hívja fel magára a figyelmet.

Az itt vázolt Személyiségi Lapot természetesen nemcsak leventéknél, hanem az iskolákban is lehet használni. Ennek nagy előnye, hogy az iskolai megfigyelés s a leventemegfigyelés azonos elvek és Személyiségi lapok megfigyelése alapján megy végbe. Sőt a honvédségnél a Személyiségi lap használata is bevezethető s így a megfigyelés teljesen egységessé válhat.

Kétségtelenül szükséges a megfigyeléssel foglalkozó oktatók némi lélektani iskolázása is. Ez azonban a leventeoktatói tanfolyamokon minden nehézség nélkül beiktatható.

A leventék személyiségének megismerésére még két igen fontos s a megfigyeléseket kiegészítő eljárást kell felemlítenünk. Egyik a környezettanulmány, a másik a leventével való bizalmas beszélgetés, az exploráció.

A környezettanulmány felvilágosítást ad a levente otthoni magatartásáról és főképpen arról a légkörről, amely otthon körülveszi. Különösen fontos lehet ez a városi munkásifjúság esetében.

Az exploráció lényege pedig az irányzott bizalmas beszélgetés. Megbeszélésre kerül a levente eddigi életmenete, hozzátartozóival, barátaival s feljebbvalóival való viszonya és magatartása. Szórakozásait, művelődési törekvéseit, életszemléletét kívánjuk ezen az úton megismerni, egyrészt azért, hogy a leventét megismerjük, másrészt, hogy megoldatlan kérdéseiben, életnehézségeiben segítséget nyújtsunk. A levente teljes megismerését igen sok esetben csak az exploráció teszi lehetővé és legalább minden kétes, vagy feltűnő esetben alkalmazni kell. Ezen az úton a nevelő és neveltje között igen sok félreértés, téves megítélés megszüntethető s kialakulhat a nevelésre legalkalmasabb helyzet.

A megfigyelések, a környezettanulmány és az exploráció együttesen most már biztos alapot adnak a leventeszemélyiség képének megszerkesztésére. Az értelmiségi vizsgálatok kiegészítik és teljességre emelik ezt a képet s bármilyen új szervezet veszi át a leventét, tudja kit kap, mit várhat tőle és milyen feladatokkal bízhatja meg. Kétségtelen, hogy ez olyan eredmény, ami a közönség és az egyén érdekét egyformán szolgálja.

VITÉZ ROSZTÓCZY ERNŐ.

JAPÁN ÁLLAMFEJLŐDÉS ÉS A KELETÁZSIAI NAGYTÉR.[1]

I. A keletázsiai nagytér lényegét és szerkezetét, — amit a japánok később megmagyarázandó ideológiai okokból „gazdasági érdekterületnek" neveznek, — csak akkor értehetjük meg, ha legalább nagy vonásokban megismerjük a japán állam fejlődését a szigetállamtól a nagyhatalomig, később pedig a világhatalomig.

A keletázsiai nagytér fejlődésében három sorsdöntő évet találunk, amelyek mindegyike egy-egy új korszak kezdetét jelenti. A három sorsdöntő év: 1853., 1922. és 1939.

II. A Japán szigetállam — amelynek történelmi fejlődését itt nem ismertethetjük — 1853 előtt 250 éven át a külvilágtól teljesen elzárkózott. Ellenséges támadás sohasem fenyegette. Mégsem szabad a japán fejlődést csupán ebből az elzárkózásból megítélni, mert nem minden időkben az elzárkózás politikája irányította a japán történelmet. A japán Nohara „Japán igazi arca" című művében említést tesz Hideyoshinak, a japán Napóleonnak 1596. évi hadjáratáról, amelyben 1000 hajóval és 500.000 emberrel indult Korea meghódítására. Összehasonlítja ezt a hadjáratot a spanyol II. Fülöp ugyanerre az időre eső kisérletével, aki 160 hajóból és 30.000 emberből álló Armadájával Angliát akarta meghódítani.

Az elzárkózásnak ebben az időszakában alakul ki a Tokugawa család vezetésével a shogunátus hűbéri és rendőrállama. Ez az időszak a japán nép részére nemcsak a pihenésnek és erőgyűjtésnek, hanem egyúttal a megdermedésnek, még pedig elsősorban a biológiai népi erő megdermedésének az időszaka volt. Ebben a korszakban Japán népessége 100 év alatt csak 900.000 lélekkel szaporodott, míg ma az évi népszaporulat hozzávetőleg 1 millió lélek. Ennek a magyarázata részben a szigetállam szűkös élelmezési viszonyaiban rejlik, hiszen az ország területének 20 %-a sem művelhető, telepítésre pedig nincsen lehetőség. A tenger nyújtotta élelem nélkül a szigetállam nem lett volna képes e stagnáló lakossága élelmezését sem biztosítani. Ez a tény mindennél jobban bizonyítja, hogy Japán valóban a „térnélküli nép" klasszikus példája.

Japánnak a Nyugattal való sorsdöntő találkozása 1853-ban következett be, amidőn az amerikai Commodore *Perry* kis flottájával megjelent egy japán kikötőben és kierőszakolta a külvilágtól 250 éve elzárt szigetállam megnyitását. Japán 1854-ben barátsági szerződést, 1857-ben pedig az első kereskedelmi szerződést kötötte az Egyesült Államokkal, amellyel 1939-ig szoros gazdasági és művelődési kapcsolatokat tartott fenn.

A Nyugattal való találkozásból azonban nem félgyarmatias függőségi viszony fejlődött ki, mint Kínában és általában Ázsia többi államaiban, hanem Japánnak sikerült meglepően rövid idő

[1] Az Internationale Rechtskammer magyar csoportjának ülésén Budapesten, 1943. évi február 17-én tartott előadás.

alatt a nyugati államokkal hatalmi és gazdasági szempontból egyenrangú modern keletázsiai állammá fejlődnie. Ezáltal Japán rendkívüli politikai előnyre tett szert a többi keletázsiai néppel, főleg pedig Kínával szemben és ma is erre alapítja vezető igényét a keletázsiai térben.

A császári párt, amely a mult század hatvanas éveiben a Tenno hatalmának visszaállítása és a shogunátus bukása után Japán politikai fejlődését irányította, egyáltalán nem volt barátságos az idegenekkel szemben. Neki is az volt a jelszava, hogy „üdv a császárnak, üldözd a barbárokat." Nagy érdeme a japán politika konfuciánusi álameszmében felnőtt akkori vezetőinek, akik a shogunellenes Cohshu és Satsuma törzsből származtak, hogy belátták a nyilt ellenállás hiábavalóságát és a jelszó második tételének végrehajtását egyelőre elhalasztották. Már akkor belátták, hogy a Nyugat csak saját fegyvereivel győzhető le és Japánnak magának kell kovácsolnia ezeket a fegyvereket, mielőtt reménye lehet arra, hogy függetlenségét megőrzi és messzenéző politikai céljait megvalósíthatja. Jellemző, hogy Saigo, a Satsuma törzs feje — akinek emlékét a hazafias ifjúság a mai napig is különös kegyelettel tiszteli — már 1873-ban követelte Korea meghódítását. Javaslatának elutasítása miatt Saigo ellenzékbe ment és az 1878.ban kitört ú. n. Satsuma-felkelést szervezte, amely a Meiji korszak egyetlen komoly belpolitikai megrázkódtatása volt.

A belpolitikai viszonyoktól függetlenül Japán a kilencvenes években megkezdette terjeszkedési politikáját, amely először a nyugati hatalmakkal egyetértésben, a leggyöngébb ellenfél, Kína ellen irányult. A külpolitikai terjeszkedés szükségességét mindenekelőtt az ország megnyitásával megindult óriási arányú népszaporodás igazolta. A Meiji korszak kezdetén (1867) Japánnak 30 millió lakosa volt. Az azóta eltelt 80 év alatt a népesség 100 millió fölé emelkedett, ami rendkívüli népszaporodást jelent, még ha leszámítjuk is az időközben szerzett területek lakosságát.

A Kína fölött, 1894/95-ben aratott győzelemmel azonban még nem szerezte meg Japán Koreát, amelyre pedig, mint a kontinenshez vezető hídra, nagy súlyt helyezett. Sőt a Liau-tung félszigetet is kénytelen volt Japán visszaadni. Csupán Formosát szerezte meg. Fontos volt azonban, hogy a szigetország katonai jelentőségére az egész világ felfigyelt.

Oroszország távolkeleti terjeszkedése 1903-ban angol-japán szövetséget eredményezett. A politikai együttműködés az angolszászokkal 20 évig tartott és Japánt az első világháborúban is a nyugati hatalmak ügye mellé állította. Japán és Oroszország között 1904-ben háború tört ki, amelyet Japán erős nemzeti elhatározással, győztesen fejezett be. Így volt képes Japán Kwantung tartomány megszerzésével a kínai kontinensen Oroszország mellett lábát megvetni. Az ott állomásozó Kwantung hadsereg azóta is a japán terjeszkedés gondolatának a zászlóvivője. Japánban mindenki tisztán látta, hogy a kínai szárazfölddel szemben fekvő szigetország csakis akkor játszhat vezető politikai szerepet Keletázsiában, ha sikerül a szárazföldet közvetlenül, vagy legalább

közvetve uralma alá hajtania. Ezóta az idő óta Japánnak Kínához való viszonya volt a japán politika kulcsa, és ma is az. Kwantung tartományból indult ki Japán további terjeszkedése Kína felé.

Nem kevésbbé volt fontos Japánnak Oroszország felett aratott győzelme a színes fajokra gyakorolt hatásában. Rendkívül jellemző, amit az ismert japán politikai író, Soho Tokutomi, a hadsereg által 1942-ben alapított újságírók nemzeti szövetségének elnöke, „A japán császárság küldetése" című könyvében, amely 1939-ben német fordításban megjelent, erről a kérdésről mond. „Az angol-japán szövetség, az orosz-japán háború és a színes fajok felébredése, mint összefüggő láncszemek követték egymást. Ennek a következménye volt, hogy angol területen mindenféle tüzek gyúltak ki, vagy készültek kigyúlni, olyan tény, amely nem kevésbbé volt váratlan Japánra, mint Angliára nézve... Egyes árja népek önérzete nem máról holnapra keletkezett és nem is fog ilyen gyorsan eltűnni. Az orosz-japán háború alkalmat adott nekünk arra, hogy önérzetüket megsérthessük, de nem volt elég ahhoz, hogy saját mennyei küldetésükben vetett hitüket megingatta volna. Ez a háború mindenesetre ígéret volt a színes fajoknak, s az angoloknak az utolsó harminc évben állandó gondot és fájdalmat okozott." Először történt, hogy Japán Oroszország leverése révén egy fehér hatalom felett győzedelmeskedett, és ez a körülmény az ázsiai népek önérzetét rendkívül megerősítette.

Oroszország felett aratott győzelmével Japán politikai helyzete Koreában megerősödött és 1910-ben Korea császárságot a Japán birodalomba kebelezte. Ezáltal megszerezte Japán a kínai szárazföldhöz vezető hídat s képessé vált szárazföldi állásait kiépíteni és erősen biztosítani.

Ennek szemben meghiusult Japánnak az a törekvése, hogy az első világháború során Kínában főhatalmi állását biztosíthassa és a világháború után a bolsevista Oroszországgal szemben való fellépése sem járt eredménnyel. A japánoknak Shantung tartományból, Szibériából és Wladivostokból is vissza kellett vonulniok.

Japán nagyhatalmi helyzete azonban az első világháború során végérvényesen megerősödött, ami abban nyilatkozott meg, hogy mint a Népszövetség tagja továbbra is együttműködött a nyugati hatalmakkal. Az egykori német déltengeri szigetek mandátumának megszerzésével Japán már akkor olyan támaszpontokhoz jutott, amelyeknek később nagy hasznát vette.

Japán már az első világháború során — az Egyesült Államok beavatkozása után — megpróbálta biztosítani érdekeit Mandzsuriában. Mandzsuria már akkor is Japán életterét jelentette és az 1912-ben kötött Lansing-Ishii egyezménnyel sikerült elérnie, hogy az Egyesült Államok elismerte vele kapcsolatban Japán különleges igényeit. Már akkor utalt Japán arra, hogy mind Mandzsuria, mind pedig Belső Mongolia mindig önálló politikai életet élt Kínával szemben. Ezt a szerződést az Egyesült Államok később, midőn Japán vezető igénye ellen foglalt állást, felmondotta.

III. A második sorsforduló éve 1922. volt. Ebben az évben mondják fel az angol-japán szövetséget és ezáltal Japánnak és az

angolszászoknak az együttműködése új fordulatot vesz. A szövetség felmondásához Anglia az Egyesült Államok nyomására járult hozzá. Ez a döntés megmutatta, hogy az angolszász hatalmak eddigi keletázsiai helyzetüket tartani kívánják s Japán vezetőállását és különleges helyzetét nem hajlandók elismerni.

Az angol-japán szövetség helyébe az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország és Japán között létrejött négyhatalmi szerződés lépett, amelyben a szerződő felek kölcsönösen garantálták egymásnak a Csendes-óceáni szigetbirtokaikat.

A sorsdöntő 1922. évre esik a február 6-án Washingtonban kötött ú. n. kilenchatalmi egyezmény, amelyben néhány kisebb állam mellett az Egyesült Államok, a Brit birodalom, Kína, Franciaország és Japán voltak érdekeltek. Ebben az egyezményben a szerződő hatalmak elismerték Kína szuverénitását, függetlenségét és területi közigazgatási egységét. Gazdasági szempontból biztosította a szerződés 3. szakasza a szerződő hatalmak részére Kínában a „nyitott kapu" elvét. Ezzel a szerződéssel próbálták az angolszász hatalmak Kínát félgyarmati állapotban levő gazdasági piacként megtartani és Japánt megakadályozni abban, hogy magának különleges helyzetet biztosíthasson. Japán, amely abban az időben még kénytelen volt az angolszász hatalmakkal együttműködni, az utóbbi években alapelvének: a „keletázsiai újjárendezésnek" kinyilvánítása után ismételten utalt arra, hogy a kilenchatalmi szerződés — amely 1941-ig az Egyesült Államok távolkeleti politikájának az alapja volt — nem felel már meg a tényleges politikai helyzetnek, és ezért nem tekinthető érvényesnek.

Végül erre, a Japánra nézve annyira eseménydús 1922. esztendőre esik a washingtoni tengeri leszerelési egyezmény megkötése. Az egyezmény az Egyesült Államok, Anglia, Japán, Franciaország és Olaszország flottájában a csatahajóknak és a repülőgépanyahajóknak a számát a szerződő hatalmak között 5:5:3:1.75:1.75 arányban állapította meg. Hiába próbálta Japán az angolszász hatalmakkal szemben a flottaparitást biztosítani. Ezért Japán a flottaegyezményt 1934-ben felmondta. Amikor pedig az 1935. decemberében Londonban összeült második flottakonferencia sem vette tekintetbe a japán álláspontot, Japán visszavonult a tárgyalásoktól, megtagadta a londoni megegyezés aláírását és ezzel visszanyerte fegyverkezési szabadságát a tengeren.

Mindennek ellenére Japán továbbra is igyekezett együttműködni a nyugati hatalmakkal. Még mindig tagja volt a Nemzetek Szövetségének és a Nemzetek Szövetsége tanácsának s közreműködött a Nemzetek Szövetsége politikai rendszerében. Így Japán is szerződő fél volt az 1928. augusztus 27-én kötött Kellog paktumban amely „megbélyegezte" a háborút, mint nemzetközi viszályok elintézésének módját.

IV. Japán katonai és nemzeti köreiben mind erősebbé vált a meggyőződés, hogy Japán nagyhatalmi állását csak úgy képes megtartani, és alátámasztani, ha sikerül politikai és gazdasági befolyását Keletázsiában továbbterjesztenie. A népesség gyors szaporodása is arra kényszerítette Japánt, hogy kivitelét minden kö-

rülmények között és minden eszközzel, — ha kell idegen piacokon áron aluli eladással — fokozza, a szükséges nyersanyagoknak az ipar és fegyverkezés céljaira való biztosítása céljából. Ezáltal az Egyesült Államokkal szoros gazdasági kapcsolatok létesültek. A japán kivándorlás az Egyesült Államok nyugati partjai, Hawai és a délamerikai államok, főleg Brazilia felé irányult. Az Egyesült Államok azonban faji és gazdasági okokból hamarosan véget vetett e bevándorlásnak.

Mindezek a körülmények parancsolóan kényszerítették Japánt arra, hogy Keletázsiában népi, állami és gazdasági szükségleteinek megfelelően életteret biztosítson magának.

Kétféle megoldás volt lehetséges: vagy a további előnyomulás a kínai szárazföldön, vagy pedig további terjeszkedés a déli szigeteken. Az utóbbi megoldást azonban egészen a legutóbbi időkig megakadályozták a nyugati hatalmak.

Az Egyesült Államok a Fülöp-szigeteken, Anglia Hongkongban és Singapurban, Franciország pedig Indokínában állta útját a déli terjeszkedésnek. A holland gyarmatokat is ehhez a rendszerhez számíthatjuk. Az Egyesült Államokkal való háborús leszámolásra a közhangulat még egyáltalán nem volt előkészítve, annál kevésbbé, mert hiszen a nyugati hatás a japán életben túlnyomórészt amerikai volt. Így Japán részére, mint számbavehető ellenfél, abban az időben elsőszerben Szovjetoroszország jöhetett számításba.

Ezeknek a meggondolásoknak az alapján 1931-ben az új japán terjeszkedési politika első lökése Mandzsuria ellen irányult, amelynek japán befolyás alá vonása már az orosz háború óta főcélja volt a japán politikának. Ezt a politikát az 1906. óta félhivatalos japán kezelésben álló délmandzsuriai vasúttársaság közigazgatása útján készítették elő. A délmandzsuriai vasúttársaságot — amelynek elnökét és alelnökét a japán kormány nevezte ki — teljhatalommal ruházták fel és hatásköre területén politikai és közigazgatási befolyása is volt. Az utóbbi évek egyik legkiválóbb elnöke az utolsó Konoye kormány külügyminisztere, Matsuoka volt.

Néhány incidens után 1931. szeptemberében a Kwantung hadsereg megszállta Mukdent és Mandzsuria más pontjait. Kína összehívta a Nemzetek Szövetségét, amely 1932-ben bizottságot küldött Mandzsuriába. A bizottság az év végén terjesztette elő az ú. n. Lytton jelentést.

Ezalatt Japán egész Mandzsuriát hatalma alá hajtotta Csicsikarig és Karbinig. Szovjetoroszország és Kína túlságosan gyöngék voltak ahhoz, hogy Japán előnyomulását megakadályozhatták volna. Egyidejüleg Mandzsuriában függetlenségi mozgalmat szerveztek, amely 1932. március 1-vel mandzsuriai kormány alakítására vezetett és Pujit, a Mandzsu dinasztia utolsó leszármazottját, elnökké választotta. Az új kormány székhelye Hsinking lett. Japán 1932. szeptember 16-án elismerte az új állam — Manchukuo — függetlenségét és biztosította fennállását. Mivel pedig a Nemzetek Szövetsége ezt a helyzetet nem ismerte el, Japán abból 1933-

ban kilépett és ezzel elszakította a formális köteléket, amely ezideig a nyugati politikához kötötte.

Puji 1934. március 1-én Kangte néven elfoglalta a császársággá alakult Manchukuo trónját. Így Japán a tennoizmus rendszerét kiterjesztette Manchukuora. Egyik 1935-ben kiadott rendeletében Manchukuo császára hangsúlyozta, hogy a japán császár és ő egy akaratot képviselnek.

Az új államalakulat teljesen Japán hegemónia alatt áll. Manchukuo, amelynek immár 43 millió lakosa van, helyzeténél és gazdasági jelentőségénél fogva a világ egyik politikai gyűjtőpontja lett. A terület a japánoknak letelepedés céljaira egyrészt zord éghajlata, másrészt pedig a japán parasztnál lényegesen alacsonyabb életszínvonalon élő kínai paraszt igénytelensége miatt nem alkalmas. A Manchukuo északi részén levő japán telepek védelmi jellegűek és a határ biztosítását célozzák.

Ezért nem lehet szó arról, hogy Manchukuot Japán fajilag áthasonítsa, egyébként is az európai faji politika eszméi a keletázsiai nagytérben nemhogy szerephez nem juthatnak, hanem azokat kifejezetten visszautasítják. Manchukuoban hivatalosan öt népet ismernek el: a japánt, mandzsut, kínait, koreait és mongolt. Azt a kérdést, hogy ebből az öt népből miként lehessen politikai egységet kovácsolni, nem vérkeveredés útján kívánják megoldani, hanem olyképen, hogy felébresztik a közösségi érzést a közös politikai élettér iránt. A japán-kínai vegyes házasság igen ritka és azokat nem is segítik elő.

Ha egy pillantást vetünk Manchukuo népességének megoszlására, látjuk, hogy a kínai nép óriási túlsúlyban van, a mandzsuk is elvesznek a kínai tömegben. Fochler-Hauke szerint (Die Mandschurei 1941) 1939-ben az akkori 39.5 millió lakosságból több mint 36.5 millió volt kínai. Ezután következnek: valamivel több mint 1 millió koreai, 650.000 japán, 1 millió mongol, 300.000 mandzsu és 40.000 fehérorosz. Jellemző, hogy ez utóbbiakat nem számítják Manchukuo elismert népfajai közé. Manchukuot tehát kínai népi területnek és japán uralmi területnek tekinthetjük. A japán vezetés az új állam fennállásának tíz esztendeje alatt az ország közigazgatási, gazdasági és kulturális fejlesztése terén bámulatos teljesítményt nyújtott. Manchukuo igen gyorsan a keletázsiai tér második rendezett államává fejlődött.

Az állam felépítésénél már eleve az autoritär formát vették alapul. Parlament létesítésére nem is került sor. A legfontosabb államszerv a Kyowakei az egyetlen manchu párt, amelyet a miniszterelnök vezet. A párt feladata az állam politikai vezetése, a manchu álameszmének a nép körében való terjesztése és megerősítése és ezáltal a politikai egység biztosítása.

Manchukuo legfontosabb politikai hatalma a Kwantung hadsereg főparancsnoka, aki egy személyben Japán manchukuoi nagykövete is. A Japán, Kína és Oroszország politikai törekvéseinek metszőpontjában fekvő Manchukuoban ugyanis ma is elsősorban a katonai szempontok az irányadók.

Ugyancsak Japán befolyása alatt áll Belső (vagy keleti) Mon-

gólia, amely Manchúkuot a szovjetorosz befolyás alatt álló Külső Mongólia felől védi. Az oroszok és a japánok még 1939. nyarán is heves harcokat vívtak ezen a határterületen.

V. Manchuriának a kínai államkötelékből való kiválása kirobbantotta a viszályt Kínával. Japán, ha keletázsiai vezető hivatását biztos alapokra kívánta helyezni, kénytelen volt Kínát is érdekterületének tekinteni. Ezt a vezetői igényt 1934-ben az akkori külügyminiszter után elnevezett Hirato elvben nyilvánították ki először hivatalosan. Ebben a nyilatkozatban utalnak arra, hogy Japánnak Keletázsiában különleges hivatása van s ezért különleges felelősséget kell vállalnia. Japán visszautasít ezért Kína részéről minden kísérletet, amellyel Japán ellen idegen érdekeket szolgál. Japán nem tesz észrevételt az ellen, hogy Kína idegen hatalmakkal kereskedelmi szerződéseket kössön, azonban Kínának hadianyaggal és katonai tanácsadókkal való ellátása vagy politikai kölcsönök nyújtása veszélyeztetné Keletázsia békéjét. Ebben a nyilatkozatban tisztán körvonalazták Japán különleges érdekeit, amelyeknek érvényesítését Japán, keletázsiai helyzete alapján a „térídegen" hatalmaktól megkülönböztetve, — saját életterében biztosítja.

1937-ben kirobbant Kínával a nyílt összeütközés. A háború során Japán nagy eredményeket ért el. Ellenőrzése alatt áll Északkína, a tengerpart s ellenfelét az ország nyugati részébe szorította vissza. A Csunking-kormány teljes legyőzése azonban mindezideig nem sikerült. Japán diplomáciai uton is megkísérelte, hogy Kínával együttműködést hozzon létre. Különleges politikai jelentőségű volt e téren a nankingi japánbarát kínai kormány megalakítása Vangcsingvei elnöklete alatt. Évvel az 1940. márciusában alakult kormánnyal november 30-án Japán szerződést kötött, amelynek értelmében a szerződő felek kölcsönösen elismerik egymás szuverénitását és kölcsönösen támogatják egymást politikai, gazdasági és kulturális téren.

VI. Japán, amelynek népi családrendszere és szellemi alkata teljesen idegenül áll a bolsevizmussal szemben, diplomáciailag is annak szellemi fenyegetése ellen foglalt állást, amidőn 1936. november 25-én megkötötte Németországgal az antikomintern egyezményt. A következő évben Olaszország, később pedig további államok sora csatlakozott ehhez az egyezményhez.

Az 1941. évi április hó 13-án Moszkvában megkötött japán-orosz semlegességi szerződés ezt a világnézeti kérdést nem érintette. Oroszország kötelezte magát arra, hogy Manchukuo integritását, Japán pedig, hogy a Mongol népköztársaság integritását tiszteletben tartja.

A német-orosz háború kitörése 1941. nyarán, valamint Japánnak 1941. decemberében a második világháborúba történt belépése, habár alakilag nem is változtatta meg a két állam viszonyát — amit egészen a legutóbbi időkig Japán részről ismételten kifejezetten hangsúlyoztak — mégis új helyzetet teremtett Japán és Oroszország között. Nem vitás azonban, hogy a keletázsiai nagytér

jelenlegi északi határa, amelyet japán részről nemrég a nagytér Achilles sarkának neveztek, állandó éberséget követel Japántól.

VII. A harmadik történelmi év, 1939, meghozta Japán és az angolszász hatalmak között az ellentétek végleges kiéleződését és ezáltal Japán végérvényes elfordulását a Nyugattól és keletázsiai nagyhatalmi helyzetének kialakulását.

A japán-kínai háború kitörése óta Japán növekvő idegenkedéssel és elkeseredéssel figyelte Csangkaiseknek Anglia és az Egyesült Államok részéről történő fegyveres és pénzbeli támogatását. Japán 1939-ig Oroszországot tartotta az igazi ellenfélnek, 1939 után mindinkább meggyőződött arról, hogy a keletázsiai gazdasági érdekterület megszervezésének legnagyobb akadálya Anglia és az Egyesült Államok keletázsiai helyzete. Ez okozta az általános politikai feszültséget Japán és Anglia között, amely 1939. nyarán a tiencini brit koncesszióért kitört brit-japán viszályban robbant ki.

Jellemző, hogy ebben az időben az Egyesült Államok még nem avatkozott a vitába, másrészről pedig Japán az Amoy melletti kulangsui esettel kapcsolatban, ahol az amerikai csapatok partraszálltak, 1939. októberében a nyugati hatalmak seregeivel egyidőben visszavonta csapatait.

VIII. Az Egyesült Államok 1939. júliusában mérte Japánra az első döntő csapást, az amerikai-japán kereskedelmi szerződés felmondásával. Kereskedelmi szerződések teljes felmondása általában szokatlan. A felmondás úgy hatott, mint egy ágyúlövés, amely a kifutó japán államhajó orra előtt csap le. Japán ettől a pillanattól kezdve tisztában volt az Egyesült Államok szándékaival és minden kísérlete, hogy az Egyesült Államokat jobb belátásra bírja, hiábavalónak bizonyult.

Japán azonban mindezek ellenére nem volt hajlandó Keletázsiai újjászervezéséről lemondani, amit a japán államférfiak ismételt nyilatkozatai bizonyítanak. Így 1940-ben Arita, az akkori külügyminiszter kijelentette: „Mivel az emberiség jelenlegi helyzetében nehéz az egész világon békét biztosítani, azoknak a népeknek volna hivatása saját hatáskörük területén közös létezésüket és jólétüket, továbbá területükön a békét és rendet, mint a világbéke felé vezető első lépést biztosítani, amelyek földrajzilag, kulturálisan és gazdaságilag egymásra vannak utalva. Keletázsia és a dél-tengeri területek ebben az értelemben egységes területet alkotnak." Ebből a nyilatkozatból tisztán kiviláglik a japán külpolitika nagy fordulása. Míg Japán 1931-ben határozottan „kontinentális" irányban haladt, most tekintetét a déltengeri szigetvilág felé fordította és hangsúlyozta, hogy az a keletázsiai nagytérhez tartozik. Ez a fordulat azonban nemcsak a nyugati hatalmakat, hanem Ausztráliát és a holland gyarmatokat is fenyegette.

IX. Miután Japán délkínai műveletei során, főleg Hainan sziget megszerzése által, mindinkább délfelé terjeszkedett, Franciaországnak 1940. nyarán bekövetkezett katonai összeomlása lehetőséget adott neki arra, hogy lábát Indokínában megvesse és ezáltal Thaiföldderl együttműködve, további műveletekre nyert ugródeszkát.

1940. szeptemberében egyességet kötöttek a japán csapatok Indokínában való partraszállására vonatkozólag. Ugyanebben az időben lépett fel Thaiföld a Mekong folyótól nyugatra eső területekre vonatkozó igényeivel. Amidőn ezt a követelést Franciaország visszautasította, 1941. tavaszán Franciaország és Thaiföld között fegyveres összeütközésre került a sor, amely azonban Japánnak 1941. évi március hónapban tett közvetítő javaslata folytán elsimult. Franciaország és Thaiföld 1941. májusában békét kötöttek, amelynek értelmében Franciaország a Mekong folyótól nyugatra eső területek nagyrészét átengedte.

Japán, bár sikertelenül, Hollandiát is megkisérelte jobb politikai belátásra bírni. Már 1940. májusában utalt Arita japán külügyminiszter arra, hogy Japán az európai háború minden olyan fordulatát figyelemmel kíséri, amely Holland-keletindia helyzetét érintheti. A holland gyarmati kormány azonban Japán minden, főleg szorosabb gazdasági együttműködésre irányuló követelését, visszautasította.

Nagy mértékben rosszabbodott Japánnak az Egyesült Államokhoz való viszonya, amidőn ez utóbbi 1940-ben megindította Japán ellen a gazdasági háborút. Kiviteli tilalmat léptettek életbe, olyan Japánra nézve életbevágóan fontos kiviteli cikkekre, mint a fegyverkezéshez szükséges gépek, olajtermékek és ócskavas. A Japán ellen irányuló kiviteli tilalmat 1941-ben kiterjesztették az Egyesült Államok összes territoriumaira és birtokaira, így elsősorban a Fülöp-szigetekre, ami Japán kereskedelmét súlyosan érintette. Ezenkívül az Egyesült Államok katonai előkészületeket is tettek. A kongresszus az 1941. év elején megszavazta a Guam sziget megerősítéséhez szükséges összegeket. Guam szigetet ugyanis ezideig Japánra való tekintettel nem erősítették meg.

A két állam közötti viszonyt még jobban kiélezte Japán külpolitikai közeledése a tengelyhatalmakhoz, amelyet betetőzött az 1940. szeptember 27-én Berlinben Németország, Olaszország és Japán között létrejött háromhatalmi egyezmény megkötése. Ebben az egyezményben ismerték el először hivatalosan Japánnak a keletázsiai nagytér újjászervezésére irányuló vezető igényét. Ezzel szemben 1941. óta mindjobban tért hódított az ABCD csoport eszméje, amely Amerikát, a Brit világbirodalmat, Kínát (China) és Holland-Indiát (Dutch-India) foglalta magában. Miután 1941-ben az Egyesült Államokkal minden tárgyalás hiábavalónak bizonyult, Japán az Egyesült Államok kormányához intézett memorandumában a tárgyalások megszakadása miatt a felelősséget az Egyesült Államokra hárítván, december 8-án hadat üzent az angolszász hatalmaknak. A memorandum végén leszögezte: „Történelmi tény, hogy Keletázsia országai az utolsó száz évben, vagy még régebbi idők óta, kénytelenek voltak az angolszász kizsákmányoló imperialista politika érdekében a statusquot fenntartani és magukat ennek a két nemzetnek felvirágoztatásáért feláldozni. A japán kormány nem tűrheti ennek a helyzetnek az állandósítását, mivel a japán politika alapelvei szerint minden nemzetnek joga van megszerezni a földön az őt megillető helyet." A Tennonak egyidejűleg kiadott rendeletében pedig hitet tettek a japán

szellem és a japán államesszme mellett: „Császári őseink isteni szelleme tekint reánk. Mi az alattvalóink hűségére és bátorságára építünk és tökéletesíteni akarjuk a művet, amit az őseink ránkbíztak, a gonoszság csírájának a kiirtását és Keletázsia tartós békéjének a biztosítását olykép, hogy a császári birodalom hírneve és fénye megőriztessék."

Japán katonai sikerei és eredményei közismertek, nem szükséges azokat felsorolnom. Tozso miniszterelnök kijelentése szerint a japán hadsereg ezideig 50 millió km²-t, vagyis a földkerekség egytized részét tartja ellenőrzése alatt. Ennek az egytized résznek kilenctized része óceán, azonban a megmaradó egytized rész is akkora, mint Európa. Az újonnan meghódított tér gazdagsága és nyersanyagkészlete kimeríthetetlen.

X. Ezeknek az óriási területeknek a meghódítása a japán kormányzatot új politikai, szervezési, kulturális és vallási feladatok elé állította. Tekintetbe kell venni továbbá azt is, hogy a kínai szárazföldön egészen más viszonyok uralkodnak, mint a déli tengereken. Míg Kína nem jöhet számításba, mint települési terület, a déli területek több része alkalmas a japán túlnépesedés felvételére. Mindenesetre a politikai egységgé kialakítandó keletázsiai nagytér összetétele arra kényszerítette Japánt, hogy ha hegemoniáját biztosítani kívánja, nemcsak szárazföldi, hanem egyidőben tengeri és légi hatalommá is kell válnia.

A keletázsiai nagytér egységbe forrasztásának politikai alapelve nem a fajelmélet, hanem a *Hakko Ichiu* eszméje. Hakko Ichiu nyolc világtájat jelent egy tető alatt, vagyis a politikában az egész világnak az istenek országa és annak császárja vezetése alatt egy összhangzó politikai egész formájában való egyesítését. Hakko Ichiu Japán vallásra és erkölcsre alapított vezető szerepének a kifejezése. Keletázsia minden népének meg kell kapnia egy tető alatt a keletázsiai gazdasági érdekterületben az őt megillető helyet, amelybe önként beleilleszkedik. A Hakko Ichiu eszméjét, mint a japán államesszme kifejezőjét, már a japán államalakító Jimmu Tenno használta. Japán már akkor az „istenek országa" volt, a világ legrégibb dinasztinájának az uralma alatt, amely származását a napistennőhöz vezette vissza, az eredetnek, s a nép és állam hagyományos folytonosságának jelképeként. Ennek az eszmének a hivatása, hogy ezen a világon a japán politika erkölcsi és vallási felfogásának megfelelően a harmóniát biztosítsa.

Egy japán filozófus a japán politika lényegét nemrég következőképen határozta meg: „Erkölcs és politika Japánban egyet jelent. A politika a legünnepélyesebb tény, amely által százmillió lélek élete egy sorsközösségben egyesül, felelősséget vállalva a közös boldogságért vagy bukásért. Ennek a köteléknek az ereje szabja meg az egyesek magatartását, amely erényen alapszik."[2]

Az a tény, hogy a keletázsiai nagytérben élő népeket mélyreható politikai és kulturális ellentétek választják el egymástól, a nagytér szervezésével kapcsolatban a kérdések sorát veti fel. Eze-

[2] *Imya Kitayama:* West-östliche Begegnung. 1941. 223—224. oldal.

ket a kérdéseket Kato[3] japán alezredesnek nemrég közzétett jelentése tárgyalja.

Japán Manchukuo császárságnak, a kínai nankingi nemzeti kormány uralma alatt álló Kínának, továbbá Indokínának és Thaiföldnek az általa biztosított vezetés keretei között politikai önállóságot adott. Egészen más viszonyok vannak az újonnan meghódított déli területeken, amelyeket még katonailag biztosítani és védeni kell. Az ott lakó népeknek politikai helyzete mindezideig különböző volt. Holland-India és Birma gyarmati függőségi viszonyban álltak. Ezeknél a népeknél még nem beszélhetünk olyan nemzetpolitikai fejlődésről, amelyet Japán felhasználhatott volna. Ezeken a területeken egyelőre katonai közigazgatást vezettek be és a belső erők kifejlesztése a japán közigazgatás feladatai közé tartozik. Tozso miniszterelnök legutóbbi kijelentése szerint Birma, amely már Angliával szemben is dominiumi státust követelt, önálló lesz. Különleges helyzetük van a Fülöp szigetieknek, akik már az amerikai uralom alatt is messzemenő önkormányzatot élveztek és itt Japán elfogadhatja a fennálló közigazgatási rendszert. Ahol katonai igazgatás van, a közigazgatási ügyeket nagyrészben itt is polgári hatóságok intézik. Továbbá a már meglevő közigazgatási szerveket és intézményeket a lehetőség szerint fenntartják és messzemenően tekintettel vannak a bennszülött lakósság gondolkozásmódjára, erkölcseire és szokásaira. Ezenkívül tanulmányozzák az európai és amerikai kormányzati módszereket és amennyiben alkalmazhatók, átveszik. Nagy súlyt helyeznek a japán hatóságoknak a bennszülött lakósággal szemben tanúsított magatartására. Találóan utal Kato ezeknek az állapotoknak az ismertetésénél a japán családrendszerre, midőn Japánt, mintegy az idősebb testvért, a déli tér népeit pedig, mint az ifjabb testvért tekinti és utóbbit az idősebb testvérnek, mint családfőnek a tekintélye és szigorú felügyelete alá helyezi.

Nem szükséges kiemelnünk, milyen fontos kérdés a nagytér gazdasági feltárása. A keletázsiai nagytér szervezésének első állomása a nagykeletázsiai minisztérium (Daitoasho) felállítása volt, amely 1942. október 1-én kezdette meg működését. Japán és a nagytér népei, valamint területeik között fennálló politikai érintkezést eddig az ideig különböző hivatalok, mint a tervezési hivatal, a kínai hivatal, a mandzsuriai hivatal, a tengerentúli minisztérium és a déltengeri hivatal bonyolították le. Bár ezek a hivatalok szabály szerint alá voltak rendelve a miniszterelnöknek, mégis gyakran megtörtént, hogy hatáskörüket megsértették, ami az ügyek elintézését késleltette. Ezt van hivatva kiküszöbölni az új központi hivatal. A szervezéssel párhuzamosan folyt sok japán hivatal megszüntetése és egyesítése. Így 130.000 hivatalnok felszabadult, akik most a déli tér közigazgatásában vehetnek részt.

[3] *Kato alezredes* 1942. évi április hó 11-i nyilatkozata. ld. „Auswärtige Politik" 1942. évi 7. füzet. (617. old.)

Az új minisztérium létesítése után a nagykeletázsiai tér vezetésének és igazgatásának a szervezete a következő:[4]

A szigetország ősi tartományai mellé lépnek az eddig félgyarmati igazgatás alatti Korea, Formosa és Karafuto (Délsachalin). Ezáltal ezek a területek a gyarmatügyi minisztérium hatásköréből a belügyminisztérium hatáskörébe kerülnek. Jellemző tünete ennek a fejlődésnek, hogy Koreában legutóbb bevezették az általános hadkötelezettséget. A szervezet csúcsán áll a japán nagytér politikai vezetősége, amely fenntartja a Manchukuoval, a Nanking kormány alatt álló Kínával, Indokínával és Thaiföldd létesített szoros összeköttetést. Ezentúl mindezeknek az ügyeknek az intézésére a nagykeletázsiai minisztérium van hivatva. A külügyminisztérium hatáskörét ugyanekkor a keletázsiai nagytéren kívülálló államok diplomáciai ügyeinek intézésére korlátozták.

Ezáltal Japán a bekövetkezett alapvető változásokból levonta a saját nagyterére vonatkozó nemzetközijogi következtetéseket. A nagytéren belül az eddigi nemzetközijog elveszítette eredeti jelentőségét, akkor is, ha a külső diplomáciai formák még fennmaradtak. A nagytéren belül az államoknak egymáshoz és a vezető államhoz való viszonya a jövőben főleg gazdasági és kulturális megegyezésre szorítkozik, a tulajdonképeni politikai és diplomáciai viszony pedig az egyes nagyterekhez való viszonyra vonatkozik.

Végül tekintettel arra a körülményre, hogy a modern Japán kultúrája és politikája régi történelmi hagyományainak megfelelően valláserkölcsi alapon áll, nagyon fontos a nagytér kulturális és vallási szervezete. A tennoizmus, vagyis az isteni császárság eszméje az „istenek országa" légkörében, vagyis az önmagába zárt szigetbirodalomban született meg és époly kevéssé ültethető át a nagytér más népei közé, mint az alapját képező shinto hit. Ezért jellemző mindenekelőtt, hogy a tennoizmus politikai formái és a kínai Nanking-kormány által is képviselt orthodox kuomintang lényegesen különböznek egymástól. Ennek ellenére mindkét kormány közös erővel dolgozik a keletázsiai érdekterület felépítésén és annak védelmére s biztosítására közös rendszabályokat alkotnak.

Kulturális téren mindenekelőtt a nyelvkérdés játszik nagy szerepet. A keletázsiai térben az angol volt eddig az utazási és kereskedelmi nyelv. A japán nyelv eddig kifejezetten szigeti jellegű volt. Ezenkívül annyira bonyolult volt, hogy már évtizedek óta és jelenleg is fokozott mértékben kísérleteznek az egyszerűsítésén. Így a kínai írásjelek számát, — amely eddig 16.000—20.000-t tett ki és egy ujság elolvasásához is 2.000—3.000 írásjel ismerete volt szükséges — mintegy 1.200-ra csökkentették és a szótagírást, az ú. n. kataganát továbbfejlesztik. Mindehhez járul még, hogy a Meiji időszakban, amelyben a nyugati hatalmakkal

[4] V. ö. *Vecseklöy József:* Japán önkormányzati igazgatás. Közigazgatástudomány. 1943. 14. l.

való legszorosabb együttműködést tűzték ki célul. Japán intelligenciája nagy súlyt helyezett az európai, elsősorban az angol, majd a német és a francia nyelvek elsajátítására, hogy a nyugateurópai kultúra termékeit megérthesse. Ebben az időben a kínai vagy a déli tér nyelvei teljesen háttérbe szorultak.

Ma Japán elfordult a Nyugattól és visszafordította tekintetét Kelet felé. Ennek a politikának az érdekében szigorúan megkívánják az iskolákban és az egyetemeken a kínai és az egyéb keletázsiai nyelvek elsajátítását, bár tisztában vannak azzal, hogy az angol nyelvet egyelőre nem nélkülözhetik. A meghódított déli területeken azonban japánt kívánják hivatalos nyelvként bevezetni a lakosságot a bennszülött iskolákban oktatják a japán nyelvre.

Végül vallási téren a nagytér meghódítása Japan részére további problémákat vetett fel. A különböző bennszülött vallásokon kívül a mohamedánok és a Fülöp-szigetek meghódítása által a keresztények száma a nagytérben erősen megszaporodott. Japán valláspolitikáját, kevés megszakítástól eltekintve, mindig a türelem jellemezte és ma is azon fáradoznak, hogy a bennszülött vallásokat kíméljék, mivel tisztában vannak azzal, hogy ezen a téren nem lehet japán mértékkel mérni. Az Izlámmal való viszonyra már huzamosabb idő óta nagy gondot fordítanak. Az indiai viszonyok, ahol a legtöbb mohamedán él, és a Közelkelet csak fokozzák Japán figyelmét. Arra való tekintettel, hogy a filippinók 80 %-a katolikus, Japán 1942. áprilisában követet küldött a szentszékhez, ami által elismerte a pápa politikai jelentőségét.

Japánnak a keletázsiai nagytérre vonatkozó tervei és szervezete szellemileg a japán államesztmét szolgálják. Az államesztme hagyományos és vallási alapja kimeríthetetlen erőforrása Japánnak. Tenno és nép egyesült az „istenek országa" eszméjében és hivatásába vetett hitben. Ezzel a hittel Japán eddigi történelmének legnehezebb küzdelmét is sikerrel fogja kiállani.

KOELLREUTTER OTTO.

TUDOMÁNY ÉS ÉLET.

A Beveridge-terv.

A Beveridge-terv az angol szociális biztosításnak a háború utáni mélyreható reformjára vonatkozik azzal a céllal, hogy „a szociális biztonságot minden brit polgár részére megszerezze". A terv részleteivel nem óhajtunk foglalkozni, mert arról *Mihelics Vid* kitűnő könyve megbizható felvilágosítást ad,[1] ellenben vizsgálnunk érdemes azt, hogy a végeredményben közigazgatási feladat megoldására milyen közigazgatási eszközökkel készül?

A Beveridge-terv a hosszútávú terv igényével lép fel. Erre mutat elkészítésének módja és megjelenésének alakja: I—VI.

[1] A Beveridge-terv. Feldolgozta és kísérőszöveggel ellátta *Mihelics Vid*. Keresztes kiadás, Budapest, 1943. 200 l.

részre, összesen 33 címre és 461 szakaszra oszlik, tehát alapos munka, amelyet olyan tárcaközi bizottság készített, amelynek az elnök kivételével valamennyi tagja közhivatalnok volt. A jelentést egyedül az elnök írta alá, a terv tehát az ő személyes javaslatának tekintendő, míg a minisztériumok képviselőit az elnök tanácsadóinak és segítőtársainak tekintették azokban a különböző technikai és közigazgatási természetű ügyekben, amelyekkel hivataluknál fogva foglalkoznak. Az elnök maga volt közhivatalnok, s jelenleg az oxfordi egyetem tanára. Az aktív politikától mindig távol tartotta magát, tervezete azonban tárgyánál fogva érinti a magas politika kérdéseit. A bizottságnak ez a szervezési módja alkalmas volt olyan tanulmány létrehozására, amely nem volt elkészíthető olyan adatok ismerete nélkül, amelyekkel csak a közigazgatás rendelkezik, amely számos minisztérium ügykörét érinti, de amely a különböző tárcaérdekekre nem lehetett figyelemmel.

A terv abból indul ki, hogy Anglia lakossága a most folyó háború után előreláthatólag 47 milliót fog kitenni. Ennek az egész lakosságnak meg akarja szerezni a szociális biztosítás útján elérhető szociális biztonságot. Olyan biztosítási tervet igyekezett tehát kidolgozni, amelynek keresztülvitele esetén a szolgáltatások biztosítják a megélhetést, vagyis megszüntetik a nyomort a biztosítottak körében. Tudja, hogy a szociális biztosítás a szociális haladás átfogó politikájának csak egyik része: megadhatja egy meghatározott jövedelem feltétlen élvezését, a nyomoron kívül azonban, amelyet így el tud hárítani, az újjáépítés útjában még négy hatalmas akadály állhat: a betegség, a tudatlanság, a szenny és a henyélés.

A bizottság a nyomor forrásainak megfigyeléséből arra a megállapításra jutott, hogy a nyomoresetek 75—83 %-át a keresőképesség megszakadására, vagy elvesztésére kell visszavezetni, 25—17 %-ánál pedig a nyomor oka csaknem mindig az volt, hogy a keresőképesség idején a jövedelmet nem lehetett arányba hozni a család nagyságával. A feladat ennek megfelelően hármas:

1. A biztosítottak körének kiterjesztése. A terv minden polgárra kiterjed, jövedelmi felsőhatár nélkül, életmódjuk különbözőségeit azonban figyelembe veszi; a személyek és szükségletek tekintetében a terv mindenkit és mindent átfog, alkalmazásában azonban osztályok szerint fokozatos. A szociális biztonság szempontjából a munkaképes korban levő lakosságot a következő négy osztályba sorozza:

I. Munkavállalók, azaz olyan személyek, akik szolgálati szerződés alapján munkabérért dolgoznak, ideértve a tanoncokat is. Ide tartoznak az állami és egyéb közigazgatási tisztviselők is.

II. Más keresők, mindenekelőtt azok, akik mint munkavállalók saját számlájukra dolgoznak. Ilyenek a mezőgazdák, kisiparosok, kereskedők, bérlők, vállalkozók, értelmiségi szabadfoglalkozások stb. Ide tartoznak azok a személyek is, akik szolgálati viszonyban állnak ugyan, de mivel saját családjuk foglalkoztatja őket, az I. osztályba nem kerülhetnek.

III. Háziasszonyok, vagyis munkaképes korban lévő férjes nők, akik bár fizetéstelen, de életfontosságú munkát látnak el, hiszen e munka hiányában a férjek egyáltalában nem végezhetnék a maguk fizetett munkáját.

IV. Más munkaképes korban levő személyek, akik nem fejtenek ki kereső tevékenységet, így a 16 éven felüli tanulók, azok a hajadonok, akik ellenszolgáltatás nélkül a háztartásban tevékenykednek, a magánvagyonukból élők, továbbá azok, akik vakság, vagy más testi fogyatékosság miatt tehetetlenek.

Ezekhez járul még két osztály a nem munkaképesek számára:

V. Munkaképes koron aluli személyek a 16 évesnél fiatalabbak.

VI. Nyugalomban lévő, vagy a munkaképes koron felüli személyek. Ez a kor férfiaknál 65, nőknél 60 esztendő. Aki azonban ennél a kornál később hagyja abba a munkát, annál a járadék összege magasabb.

2. Gyermeknevelési pótlékok adása, mindaddig, amíg a gyermek iskolába jár, 15—16 éves korig.

3. Egészségügyi és munkaképességet helyreállító szolgálat, amin a terv azt érti, hogy minden állampolgárnak joga van mindenféle orvosi kezelésre, bármilyen alakban kívánatos az: otthoni, vagy intézeti ápolásra, általános, vagy szakorvosok által való kezelésre, joga van továbbá sebészeti, fogorvosi, szemészeti kezelésre, általános betegápolásra, bábára, baleset után munkaképessége helyreállítására.

Mindez azonban csak akkor biztosít a nyomor ellen, ha a garantált jövedelem elegendő, azaz megfelel az életfenntartás valódi költségeinek. Ezért a bizottság részletes vizsgálatokat végzett a létminimum megállapítására és annak megfelelő járulékokra, valamint családi pótlékokra tett javaslatot. A másik fontos feltétele a szociális biztosítás sikerének az, hogy a munkanélküliség bizonyos mértéken alul maradjon, aminek elérése nem a biztosításügynek, hanem az általános gazdasági és szociális politikának a feladata. A terv számol azzal, hogy a munkanélküliség teljes kiküszöbölése nem lehetséges, de elérhetőnek tartja és követeli a tömeges és olyan munkanélküliség elhárítását, amely ugyanazon személyeknél 26 hétnél, azaz félévnél tovább tart.

A szociális biztosítás ágai, amelyekre a terv az abban foglalt javítások után kiterjed, a következők: munkanélküliség, betegség, baleset, foglalkozási betegség, öregség, temetkezési költség és a nőknél még házasság, válás, különélés, anyaság és özvegység.

Végül irányadó szempontként szögezi le a terv azt, hogy „közjótékonysági támogatással kell leküzdeni a nyomort mindenütt, ahol a biztosítás kudarcot vall".

A Beveridge-terv javaslatainak kidolgozásában tehát a szociális szükségletet veszi alapul. Az állam egész lakossága számából és annak viszonyaiból, valamint a megélhetési költségek valódi magasságából indul ki és teljes, maradék nélküli megoldásra törekszik, mert „a nyomort nemcsak meg kell, de meg is lehet, sőt már a mostani háború előtt meg lehetett volna szűntetni. A nyo-

mor szükségtelen botrány volt, amiben egyedül a tunyaság volt bűnös: az hogy elhárítására semmit sem cselekedtünk". Ez a célkitűzés jellemző példa az eredményesség (efficiency) angoiszász felfogására, amely a közigazgatástól nem elégszik meg azzal, hogy a feladat megoldására valamit tegyen, hogy „működjék", ebben az esetben azzal, hogy társadalombiztosítás legyen, hiszen az Angliában eddig is volt, hanem azt kívánja tőle, hogy a feladatot oldja meg. Eredményesnek csak a lehető legjobb megoldást fogadja el, amelynél többet nem lehet elérni: lehetőleg a 100 %-ot, s ha ez nem lehetséges, akkor is kívánja annak minél teljesebb megközelítését és számon kéri annak a bizonyítását, hogy többet elérni nem lehetett.

Jellemzők és tanulságosak azok a szervezési megoldások is, amelyeket a bizottság a terv megvalósítására javasol.

Elsősorban kívánja a szociális biztosításnak magánvállalkozásból való teljes államosítását és mindenféle kiváltság megszűntetését. Szűnjék meg az ipar és a mezőgazdaság kezelése közti különbség is. Ellene van annak, hogy egyes iparágak külön munkanélküliségi biztosítással rendelkezzenek. A biztosítási társaságok kötelezően fizetett azonos járulékok ellenében nem azonos szolgáltatásokat nyújtanak.

Fel kell állítani a szociális biztonság minisztériumát s annak a hatáskörébe kell utalni a szociális biztosítást, élén a felállítandó országos népbiztosító hivatallal, és a szociális népgondozást, valamint az országos egészségügyi szolgálatot. A minisztériumnak alárendelve kell az államosított szolgálatok ellátására dekoncentrált szerveket létesíteni és az ügyintézés zömét azokra szétpontosítani.

Fontos az ügyvitel nagy egyszerűsítése. Egyesíteni fogják a szociális biztosítást járulékfizetés tekintetében akként, hogy minden biztosított személy egyetlen okmányra fizetett heti egyetlen járulék ellenében az összes szolgáltatások élvezetébe léphessen. Az egyetlen biztosítási okmány az I. biztosítási osztályban a munkakönyv, a II. osztályban a foglalkozási lap, a IV. osztályban a biztosítási lap. A III. osztályba tartozó férjes nők, ha kereső munkát végeznek, vagy munkakönyvet, vagy foglalkozási lapot állítanak ki maguknak. Az I. osztályban a munkaadó ragasztja be a bélyeget, amelynek értéke feleljen meg a munkaadó és munkavállaló együttes járulékának. A II. osztályban a biztosított maga köteles a bélyeget beragasztani, a III-ban a nem kereső férjes asszony járulékát a férj a maga járuléka részeként fizeti. A járulékok külön részként magukban foglalják azt az összeget is, amelynek alapján minden állampolgár jogot szerez mindenféle gyógykezelésre, beleértve az ingyenes fogorvosi kezelést is. (A műfogsorokat épúgy, mint az optikai segédeszközöket, nem adják ingyért, hogy a velük való gondos bánást biztosítsák).

A járulékok egységesítése nem állja útját annak, hogy a biztosítottak heti befizetéseit a szociális biztosítási alap a meghatározott hányadok szerint szétossza az egyes biztosítási ágak külön számlái közt, hasonlóan ahhoz, mint az nálunk is történik az egységes kezelésbe vont közszolgáltatásokkal.

A Beveridge-bizottság számításokat végzett arranézve, hogy ezek az ügyviteli és ügykezelési reformok mekkora megtakarítást fognak okozni papírmegtakarításban, továbbá a biztosított személyeknek okozott kevesebb alkalmatlankodásban és a vállalkozó által megtakarított ügykezelési munkában. Az eddigi számítások ugyanis csak arra nézve adtak felvilágosítást, hogy mennyit tesznek ki a központi és dekoncentrált szervek, valamint a biztosító társaságok kiadásai. A bizottság azonban megbecsülte a vállalkozók ügykezelési költségeit is, és azokat a jelenlegi rendszerben 1.2 millió fontsterlingre, a biztosítási okmányok és bélyegek egységesítése után azonban csak egyharmadára, évi 400.000 fontsterlingre teszi.

A biztosítási költségek fedezete 1. a biztosítási bélyegek eladásából, 2. az államkincstár átutalásából áll. A brit állampolgárok tehát kétféle módon vesznek részt a szociális biztonság feltételeinek biztosításában: egyrészt a biztosítási járulékkal, amely párhuzamos a jövedelmükkel, és amely minden állampolgárnak, tekintet nélkül anyagi helyzetükre, azonos támogatásra nyit jogot, és a rendes állami adó viselésével, amelynek kivetése a jövedelem és vagyon alapján progresszív kulcs szerint történik. A gyermeknevelési járulék fizetése nem a biztosítási díjak, hanem az állami hozzájárulás terhére történik.

A különféle biztosítási szolgáltatások és közjótékonysági segélyek összege az 1900/1. költségvetési évben 3.3 millió, az 1938/39. évben 236 millió fontsterlinget tett ki, a Beveridge-terv elfogadása esetén pedig 1945-ben 697 millió, 1965-ben pedig 858 millió fontsterlingre fog emelkedni.

MAGYARY ZOLTÁN.

Két magyar milliárdos terv.

A magyar közigazgatás az utóbbi években két nagyigényű programm megvalósítására kért és kapott törvényhozási megbízást. Az egyik az 1940 : XXIII. tc.-kel létesített Országos Nép- és Családvédelmi Alap (ONCsA) anyagi eszközeinek felhasználása a sokgyermekes családok megsegítése és a szociális jólét maradandó emelése céljára, a másik az 1942 : XVI. tc. alapján a mezőgazdaság megsegítése, a magyar mezőgazdaság színvonalának maradandó emelése útján. Az utóbbi törvénycikk egymilliárd pengőt irányoz elő e célra, azt azonban 10 év alatt óhajtja felhasználni, az ONCsA részére viszont az állami költségvetés évi 100 milliót irányoz elő, ami tíz év alatt szintén egy milliárdot tesz ki. A két akció tehát méret és jelentőség tekintetében egymással jogosan állítható párhuzamba. A rendelkezésre bocsátott összeg szokatlan nagyságával pedig annyira kiemelkednek a magyar közigazgatás átlagos lehetőségei felett, hogy magukra vonják a szakkörök figyelmét. A két nagy terv végrehajtása ugyanis egyrészt az eddigi szervezettel és az eddigi eljárásokkal nem lehetséges, tehát szervezési szakértelem nélkül nem sikerülhet, másrészt olyan alkotások sorozatának meg-

valósítását teszi lehetővé, amelyek ellenőrzésére a „névtelen magyar", a laikus közvélemény is képes, tehát az érdekelt miniszterekre rendkívül személyes felelősséget hárít. Ha lesznek a milliárdokkal arányos, látható és igazolható alkotások és eredmények, akkor lesz érdem és elismerés, ha azonban csak elfogynak a milliók, de közismert eredmények és maradandó haladás nem lesznek, akkor ez nemcsak miniszterek egyéni csődjét fogja jelenteni, hanem egyuttal annak az általánosító véleménynek a közérdek kárára való elterjedését is, hogy „a közigazgatás ilyen nagy tervek megvalósítására nem alkalmas."

Az eredmény vizsgálata nem csak utólag, a tíz év eltelte után lehetséges. Már közben is, az első, a második év végén is megállapítható, hogy milyen volt az indulás, és olyan-e a megszervezés, hogy teljes eredménynek a kitűzött idő alatti megvalósítása reálisan várható-e? Természetesen az eredmény pontos megállapítása csak azoknak az adatoknak az ismeretében lehetséges, amelyekel egyedül a közigazgatás ismer. Más tehát a helyzet, ha az állam már eljutott arra a belátásra, hogy az eredményesség ellenőrzéséről intézményesen, a közigazgatáson belül, de a nyilvánosság számára is gondoskodnia kell, ami a posztindusztriális állam nélkülözhetetlen követelménye, valamint más akkor, ha a kormány nem tenné a közigazgatás által ismert adatokat hozzáférhetővé. Ha azonban az is a helyzet, hogy a közigazgatás tőle telhetően elzárkózik attól, hogy az érdekelt közvéleménynek, vagy a szakköröknek működése eredményességének megítéléséhez támpontokat adjon, sőt a kormány a közvélemény irányítására rendkivüli időkben rendelkezésére álló kivételes hatalom felhasználásával azt hírdeti, hogy minden jól megy, akkor is vannak elegendő számban nyilvánvaló tények és közismert adatok ahhoz, hogy az eredményesség foka használható pontossággal megállapítható legyen.

Jellemző mindjárt a kiindulási pont. Míg a fent ismertetett Beveridge-terv a szükségletet számította ki és így jutott el ahhoz az összeghez, ami a feladat megoldásához szükséges, mindkét magyar terv egy kerek összegből: egy milliárd, illetve évi 100 millió pengőből indul ki és csak általánosságban hirdeti, de sehol konkrét adatokkal nem mondja meg, hogy mit akar azzal elérni: a Beveridge-terv meg akarja a nyomort szűntetni azzal, hogy minden állampolgárnak a megélhetéshez szükséges minimális évi jövedelmet biztosít, amelynek összegét a megélhetési szükségletek és az árak, valamint a lélekszám szorzatával reális és kinyomatott, tehát ellenőrizhető számítások utján állapítja meg; viszont az idézett magyar törvénycikkek és indokolásaik, vagy az azokra vonatkozó miniszteri beszédek eféle adatokat nem tartalmaznak, és tartózkodnak minden számtól és ellenőrizhető programmtól. Az ONCsA például, amint a hivatalos sajtó közhírré teszi, hol 10, hol 20, sőt néhol 30 családi házat is épít. A nagycsaládú nincstelenek részére tehát helyeselhető feltételek mellett saját házat akar nyújtani, de sem azt nem közli, hogy hány ilyen házra van szükség, sem azt, hogy azokat mennyi idő alatt akarja megépíteni stb.

Ugyanígy a mezőgazdaság megsegítésének programmja óvakodik attól, hogy pl. az eddigi kat. holdankénti termésátlagból indulna ki, amely tudvalevőleg nagyon elmaradt mind a nyugati termésátlagoktól, mind az ország népsűrűségének növekedésétől, és azt mondaná, hogy a milliárd elköltésével a kat.-holdankinti átlagot maradandóan 1, vagy 1.5, stb. q-val akarja emelni, vagy hasonlót. Úgy jár el, mint az egyik napilap,[1] amely kijelentette, hogy az idei gabonatermelésben a nagybirtok a kisbirtokot 50 %-kal túlszárnyalta, de egyetlen számot sem közölt, sem a nagybirtok termelését, sem a kisbirtokét, sem azt nem írta meg, hogy mely birtokok adatait vette alapul, sem azt, hogy melyek a forrásai. Ez a különbség azt jelenti, hogy az angol kormány egy törvény megalkotásával konkrét feladatot kap, amelynek betartását a parlament ellenőrizheti is, viszont a magyar kormány arra kap felhatalmazást, hogy ilyen nagy összegeket elköltsön! Bármi történik az 1940 : XXIII., illetve az 1942 : XVI. tc. végrehajtása során, azért a kormányt csak elismerés illeti, mert nem igért semmit, aminek az elmaradásáért felelősségre lehetne vonni.

Hasonló nyilvánvaló tény, hogy részletes tervet, s különösen ilyen nagyszabású, jó nyilvántartások és rendszeres ténymegállapítás nélkül nem lehet kidolgozni, ez pedig, főleg az utóbbi, sem az egyik, sem a másik törvény végrehajtása céljára országosan nem történt meg, holott a tudomány a megfelelő módszereket kidolgozta, ki is kísérletezte, tehát az érdekelt minisztériumok azokat fáradtság és idővesztesége nélkül átvehették volna.

Ugyanígy találhatók feltűnő körülmények a szervezés terén, amelyek a hozzáértő kívülállók véleményalkotását már most lehetővé teszik. Csak egyet említek: ha már az megtörténhetett, hogy a földművelésügyi minisztérium a vármegyei és járási gazdasági felügyelőket korábban nem látta el szolgálati autóval, hanem azt várta, hogy vonattal és lóval járjanak be 20 millió kat. holdat és irányítsák annak a mezőgazdaságát, hogyan lehetséges az hogy az, 1942 : XVI. tc-be, amelynek alapján szántási prémiumokra kb. 30 millió pengőt fizettek ki, nem vették fel elsőrendű feladatnak a 300 gazdasági felügyelő autóval való ellátását. Vezetniök kell a falvak gazdasági előljáróit, akik közül a földművelésügyi miniszter máris 3000-et kinevezett, de a motorizáit második világháború ötödik évében a magyar mezőgazdasági igazgatástól beérjük olyan munkával, amilyent motor nélkül végezni tud. Könnyű volna folytatni, de nem szükséges. Figyelmeztetőül ennyi is elegendő.

Ami a mondottakból kitűnik, az az, hogy a magyar közigazgatásban és a kormányzásban az eredményesség (efficiency) szempontja még milyen alárendelt, és a jogállam formalisztikus gondolkodása milyen erős. A jogállam azt, hogy a kormány mit csinált, és mit mulasztott, nem tartja olyan fontosnak, mint annak az ellenőrzését, hogy nem csinált-e olyant, amit nem lett volna szabad,

[1] Magyar Nemzet, 1943. augusztus 21. sz.

ami jogszabályba ütközik. A Beveridge-terv és a két magyar milliárdos terv ilyen szembeállítása igen alkalmas a parlamentarizmus angol és magyar kiadása közti különbség szemléltetésére.

MAGYARY ZOLTÁN.

Az agyag (vályog), mint építőanyag.[1]

I. Mi az agyag?

Agyagnak nevezik az ásványtani agyagnak finom homokos és kövecses elemekkel való keverékét, melyben a ragacsos alapanyag a maga legfinomabb, kolloidalt jelenlétében a kötőanyag szerepét tölti be. A szemcsés és kövecses részek, amelyek túlnyomó része kvarc, merevítésre szolgálnak és térfogatukban nem változnak, az agyagrészecskék ellenben a nedvességnek megfelelően nagyobbodnak vagy kicsinyednek. Az agyagrészecskék tehát, mint ragasztó és kötőanyag ugyanazt a szerepet töltik be ebben a keverékben (az agyagban), mint a mész a habarcsban.

Az agyagrészecskék minősége és a szemcsés elemekkel való keveredési aránya alapján az agyagnak különböző fajtái különböztethetők meg. A zsírosabb és túlnyomóan finom-homokos agyag erősebben porlad, mint a szemcsés és kövecses elemekkel telített soványabb agyagfajták. Az egyes agyagfajták minősége a bennük hiányzó anyagok megfelelő arányú hozzáadásával feljavítható (Éppúgy, mint ahogy a cementhez vizet és homokot vagy kavicsot és kőtörmeléket adunk). Az agyaghoz ezeken a kövecses elemeken kívül még rostos anyagok is hozzákeverhetők. Elsősorban szalma, törek, lenhulladék és más növényi hulladékok. Ezek bekeverésével a fal szilárdságát és lyukacsosságát erősen fokozhatjuk.

II. A fontosabb agyagfajták. —

Az agyag természetes előfordulásában igen különböző keverékű.

1. Ha a kövecses elemek túlnyomóak benne (pl. hegyes vidéken, köves altalajon) akkor hegyi-, hegyoldali- agyagról beszélünk. Ez a fajta kőgazdagságánál fogva a döngölt falak építésére kiválóan alkalmas. Felismerhető ez a fajta agyag a kövecses részek lapos, sarkos formájáról is, mely forma a kövecses részek agyagos mállása folytán jön létre.

2. A hordalékagyag vagy törmelékagyag. Erre a túlnyomóan gömbölyű — a jégkorszaki gleccserek által szétmorzsolt hordalékokból és morenákból származó — kövecses alkatrészek a jellemzők.

Meszes agyag (márga), kő, kavics és homok különböző arányokban való keverékéből áll elő a hordalék márga. Ennek a mésztartalma kb. 30%-ig szokott felmenni. (Ez a fajta főleg Észak-Németországban — a Keleti Tenger és a Német Középhegység között — van általánosan elterjedve.)

3. A löszből és a szél által a löszre hordott agyag és finomhomok keverékéből egy újabb fajta, a löszagyag keletkezik. A finom homok a porladási

[1] Dr. Lovász János a Magyar Közigazgatástudományi Intézet tanársegéde és Hunyadi László okl. építőmester, a földművelésügyi minisztérium előadója németországi tanulmányútjuk során felkeresték a „Lehr-und Beratungsstelle Lehmbau"-t. Mivel a „Lehr-und Beratungsstelle Lehmbau" a vonatkozó anyag szerzői és fordítási jogát fenntartja, az itt közöltek inkább csak a látottakat és a szóbeli közléseket ismertetik és ezért a cikkben foglaltak a „Lehr-und Beratungsstelle Lehmbau" előzetes engedélye nélkül nem használhatók fel.

folyamat során az agyagos részekkel és a mész kilugozódása által átjárja a löszt. A lösz — mely a maga eredeti mivoltában építkezésre nem alkalmas — így már kötőképes lesz és bizonyos építkezési eljárásokra jól felhasználható. A löszagyag káros tulajdonsága, hogy a nedvességet nagyon könnyen beszívja, (különösen a verő eső árt neki nagyon) és a mészvakolatot is nehezen tartja.

A Birodalomhoz csatolt keleti területeken főleg a törmelék- vagy hordalékagyag fordul elő, míg a hegyi és löszagyag ritkább.

III. Építőanyagvizsgálat.

Aki agyagból akar építtetni, köteles — a Reichskommissar für die Festigung deutschen Volkstums és a Reichsarbeitsminister 1942. I. 23-i rendeletének előírása szerint — az agyagnak az építkezésre való alkalmasságát kivizsgáltatni. A kivizsgálást a beküldött agyagminta szerint végzik el. A mintavételnél a következőkre kell ügyelni:

1. Az agyagot onnan kell venni, ahonnan azt az építkezéshez szállítani fogják.

2. Mivel gyakran egész közel és különböző mélységekben is változik az agyag minősége, egyszerre több helyről és különböző mélységekből kell próbát venni.

3. Mindegyik próbavételt külön-külön kell megjelölni. Egy próbavétel kb. 3 kg. agyagot tartalmazzon. A próbavétel helye az egyes csomagokon pontosan feltűntetendő.

4. Ezenkívül még a következő adatokat kérik be:
   a) az építkezési tervet,
   b) a tervbevett agyagépítkezési eljárás közlését,
   c) a környéken lévő régebbi agyagházak állapotát,
   d) a végrehajtott próbaépítkezés eredményét.

Az agyag minőségének megközelítő megítélését megfelelő kézpróbák útján is el tudják végezni.

IV. Az agyagból való építkezés előtt a következő szempontokat vizsgálják meg:

1. Hol kell építeni? Milyenek a talajviszonyok? Milyen magas a talajvíz?

2. Mit kell építeni? Pl. új épületeket (lakóházat, istállót), épületcsoportot, egész falut, régi épületeket kell átalakítani, kibővíteni, közösségi épületeket, stb.

3. Mikor kell építeni? Azonnal, a következő évben, egyelőre még határozatlan időben.

4. Ki az építtető? Pl. a párt, az állam, a települési társaság, a község, stb.

5. Ki a vállalkozó? Pl. Egy építkezési vállalkozó, különböző kézművesek a különböző szakmunkákra, valamely e célra alakult közösségi szervezet (Bauernsiedlung, Heimstättengesellschaft), a tulajdonos maga.

6. A vállalkozó rendelkezik-e az agyagból való építkezés szakmunkásaival, vannak-e a helyszínen ahhoz értő munkaerők és hajlandók-e azok a munkában résztvenni?

7. Vannak-e a közelben régebbi agyag (vályog)-házak? Ha igen, milyen állapotban? Azok falát milyen keveréssel állították elő (pl. homok, salak, kő, vagy rostos anyag — szalma, törek —

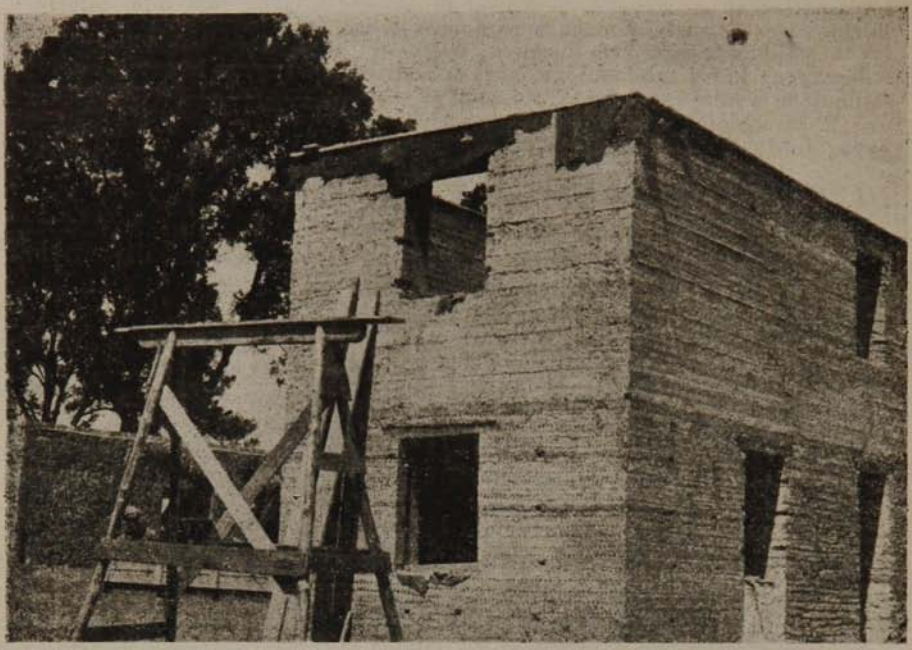

Épülő emeletes agyagház.

Siló agyagból.

bekeverésével)? A falak fatartóoszlopok nélkül is elég erősek-e? A külső falak be vannak-e pucolva (csak meszelve), esetleg fával vagy más időjárás ellen védő anyaggal be vannak-e borítva? Vannak-e égetett tégladarabok a falba bekeverve? Vannak-e a helyszínen többemeletes agyagházak is? Hogyan van az agyagház homlokzata megoldva? Az épületeket ért károk, rongálások milyen okokra vezethetők vissza? Ha lehet, a régebbi falakból falpróbát kell venni és a vizsgálat eredményeképpen kell azután a helyi viszonyoknak legmegfelelőbb keverést előállítani. Hogy oldották meg az alapozást és a falak földszintalatti részének építését? Az alulról feltörő nedvesség ellen vannak-e szigetelő rétegek?

8. A megfelelő minőségű agyag honnan nyerhető, milyen ennek a használhatósága és milyen eljárás szerint kell építeni?

9. Az agyagon kívül milyen más építőanyag áll a helyszínen vagy nagyobb szállítási nehézség nélkül rendelkezésre?

10. Az építkezés helyén és környékén milyen építkezési eljárás szokásos?

11. A tetőzetet hogyan szokták megoldani (van-e elegendő rozsszár, szalma, nád tetőfedési célokra)?

V. Az építkezések során a három leggyakrabban használt *eljárás:* a rakott, a döngölt és az agyagtégla (vályog) fal.

1. *A rakott fal* nagy előnye, hogy a fával való takarékoskodást elősegíti, a fát szalmával pótolja, ami a mezőgazdasági jellegű keleti területeken bőven áll rendelkezésre. A rakott fal felhúzása — a többi agyagból való építkezési módtól eltérően — nem egyszerre történik, hanem munkamegszakításokkal, többszöri részletekben. Csak akkor lehet az újabb falréteget felrakni, amikor már az előző munkamenet során felrakott falréteg megszáradt és a kellő szilárdságot elérte. Az ilyen fal építése különösen akkor előnyös, ha megfelelő számú saját munkaerő áll rendelkezésre. Ilyenkor csupán egy vezető szakember szükséges és a család maga is fel tudja építeni a saját házát. Ehhez az építkezéshez kell a legkevesebb szerszám, a szükséges szerszámok pedig egy kivételével a mezőgazdasági üzemben mind megtalálhatók. A hiányzó egy szerszám a nyesőásó — amivel a falat lenyesegetik — egyszerű ásóból is könnyűszerrel kiformálható és így az összes szükséges munkaeszköz rendelkezésre áll.

A rakott falhoz a középzsíros homokos agyag a legjobb építőanyag. Ehhez követ (kavicsot) adnak és bőven kevernek bele szalmát. Így tartós, jól szigetelő és melegtartó falat kapnak. A szalmán kívül más rostos anyagok (növényi hulladékok) is felhasználhatók. A rövidrostú anyagok a kövér agyag soványítását, a hosszúrostú és fás anyagok pedig a rakott fal erősségének fokozását célozzák. A legfontosabb rostos anyag rendszerint a szalma. Ezt kb. 40 cm-es hosszúságra vágják és addig keverik az agyaggal, míg egyenletes keveréket nem ad. Az építkezés során a sarkokon függőlegesen elhelyezett és jól megtámasztott deszkákat kell elhelyezni. A fa lyukacsosodásának meggyorsítására 3—4 ágú rövid szúróvassal lyukakat szúrnak a falba. Ez a mezőgazdaságban szokásos bármifajta vasvillával is elvégezhető.

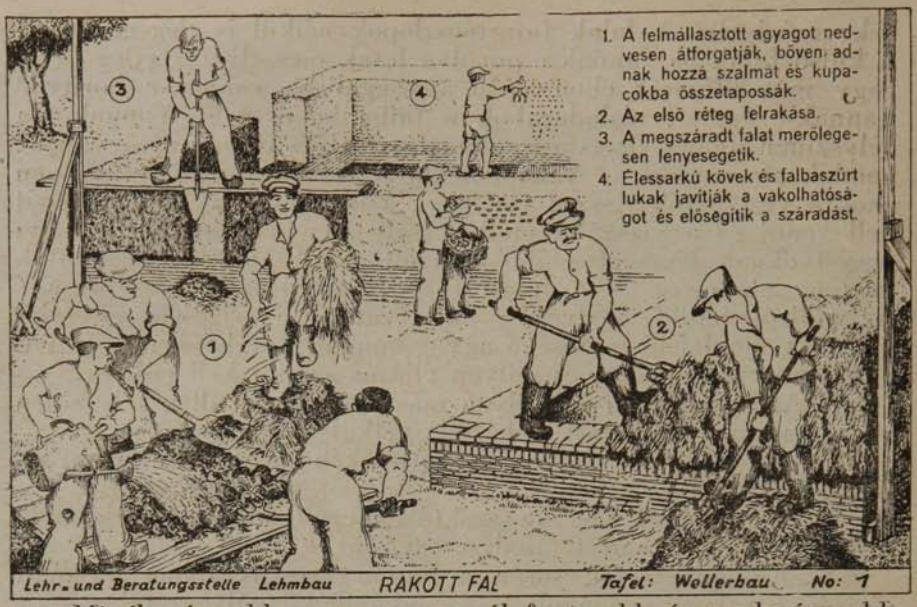

Minél zsírosabb az agyag, annál fontosabb és gazdaságosabb annak előzetes porhanyítása. Ha nincs eső, a kiszemelt és előkészített agyagot néhányszor meg kell locsolni, hogy ezáltal a porhanyosodást elősegítsük. Ezt a munkát az építkezés előtt kb. 1 hónappal kell megkezdeni. A kevésbé zsíros agyagnál ez az előkészítés nem mindig szükséges; vannak agyagfajták, melyeknél teljesen el is maradhat. A zsíros agyag feltörése állatokkal is végeztethető. Ilyenkor az agyagra vizet eresztenek, szalmával beszórják, az állatokat erre az iszapszerű masszára vezetik rá és addig jártatják, míg azok azt egyenletes keverékké nem taposták össze. Más előkészítési mód, hogy az agyagot feláztatják és szalmával keverve összetapossák. A munkás a növekvő kupac tetején tapossa a masszát és szórja hozzá a szükséges mennyiségű szalmát. Ily módon egy napi munkához szükséges mennyiségű agyagot szoktak előkészíteni (többet azért nem, hogy ne száradjon ki). Középzsíros agyagnál egy köbméter ilyen keverékben kb. 25 kg szalma van. Zsíros agyagba többet, homokos és soványabb agyagba kevesebbet kevernek. Ha jó a keverési arány, a rakott fal tartóoszlopok nélkül is olyan erős lesz, hogy *egyemeletes lakóházat* és gazdasági épületet — azok szokásos megterhelésével — megbír.

Az alapzatot téglából vagy betonból készítik, erre szigetelőréteg kerül, e fölé még újabb (kb. 6 cm) kemény réteg és csak e fölé rakják a falmasszát kb. 30 cm átmérőjű csomókban úgy, hogy a fal a végleges vastagságnál kb. 5—8 cm-rel szélesebb legyen. Az egyes csomókat jól betapossák és ügyelnek, hogy a fal mindenütt egyenletesen alakuljon ki. Az első felrakás kb. ablakmagasságig történik, köröskörül egy munkamenetben. Az ajtó és ablaknyílásokat a véglegesnél kisebbre veszik és később szélé-

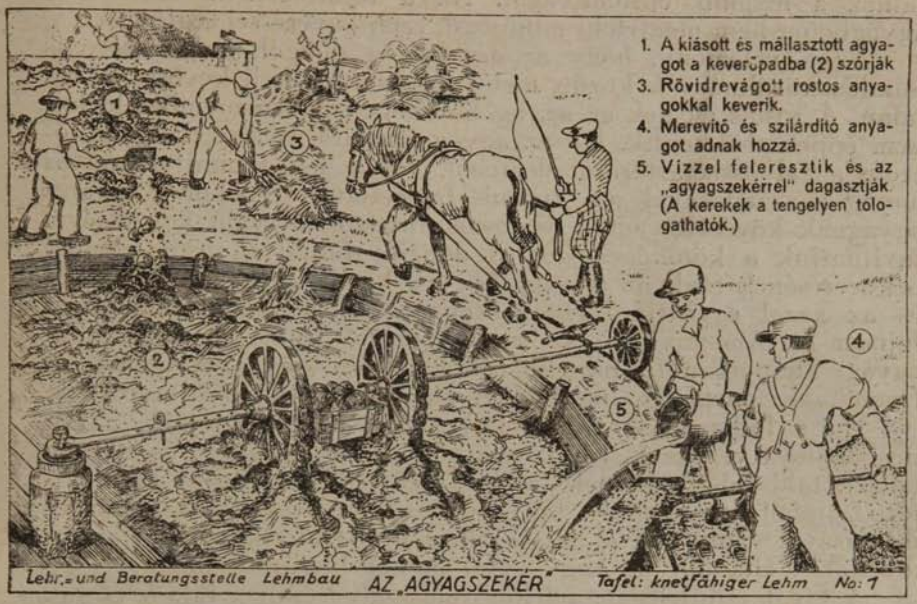

sítik ki. A fal befejezéséül felül két sor téglát szoktak elhelyezni, hogy a fal a tetőzetet jobban tartsa és a falakat rendszerint felülről is szigetelik. A falak 40 cm-nél keskenyebbek nem lehetnek. A fal egyengetését, a felesleges részek lemetszését a mellékelt ábra szerinti módon végzik. A kiszáradásig a falakat az egyoldalról jövő széltől és napfénytől, valamint a nedvességtől is óvni kell, hogy el ne hajoljon, meg ne repedjen, szét ne mállják.

A rakott fal a legegyszerűbb és legolcsóbb építkezési eljárás. A munka oly egyszerű, hogy tanulatlan munkások is végezni tudják, csupán egy vezető szakemberre van szükség, aki a munkát irányítja. Az alapozás elvégzése után anyagköltség úgyszólván nincs. Ilyenül legföljebb a rostos anyagok árát lehet felszámolni, azonban ez a gazdaságokban rendszerint megvan és így az ilyen házakat minden jelentősebb anyagköltség nélkül fel lehet építeni. Mindenesetre nem szabad elfelejteni, hogy az építőanyag előkészítése, különösen a taposás és a falról a felesleges részek lemetszése, továbbá maga a fal felrakása egyáltalán nem könnyű munka. Valószínű, hogy a kőművesek és építőmesterek ezért nem nagyon fognak ily fajta építkezésekre vállalkozni. A rakott falú ház ezért ezután is inkább az önsegély számára fog fennmaradni, mint az primitívebb formájában eddig is volt.

2. A legerősebb és leghomogenebb agyagból készíthető fal a *döngölt fal.* Az agyagnak kaviccsal való keveréke adja az agyagbetont, ami a döngölt fal legjobb építőanyaga. A jó agyagbeton szerkezetében a cementbetonhoz hasonlít, a különbség csak az, hogy a cementbeton kémiai úton keményedő vegyület és nedvességmentes, az agyagbeton pedig csak fizikai úton szilárduló keverék és nem vízbiztos. A természetes agyagbeton adja a vert-

falhoz a legjobb építőanyagot. Ha a természetben előforduló agyagbeton nem megfelelő minőségű, ezen keveréssel segítenek.

Az a vélemény, hogy az agyagot a döngölt fal részére is minden körülmények között rostos anyagokkal kell keverni, alaptalan. A rostos elemek az agyag kötőképességét nem növelik, hanem éppen csökkentik. Ha az agyag annyira sovány, hogy kötőereje a fal összetartására elégtelen, akkor azt semmiféle rostos anyag hozzáadásával sem tudjuk feljavítani. Ilyenkor a sovány agyagnak kövér agyaggal és rostos anyagokkal való keverésével javíthatjuk a kötőképességet. A döngölt falnál a rostos elemek bekeverésének csak az a célja, hogy a kövér agyag porladásával és az azzal együttjáró repedésképződéssel szemben ellenhatást fejtsen ki. Amennyiben az agyag tiszta (túlnyomóan kémiai agyag) állapotban fordul elő, ezt a túlzsíros agyagot homok és finomkavics megfelelő mértékben való hozzáadásával merevítik.

Ha a falhoz a megfelelő keverékeket kiválasztották, akkor próbaépítést végeznek. Kb. 25 cm vastag, 50 cm magas és 100 cm hosszú faldarabot építenek (zsaluzással). Ebben minden kiválasztott fajtából van egy-egy sor, az egyes keverékek deszkák közbeiktatásával vannak elválasztva. Ha a próbafal elkészült, a zsaludeszkákat eltávolítják, hogy a fal hamar kiszáradjon.

A kiválasztott legmegfelelőbb masszából épül a fal. A zsaluk közé kb. 10 cm-es rétegekben rakják be az anyagot, és az egyes rétegeket kb. 5 cm-re, tehát a felére döngölik le. A főszabály: 10 cm-nél magasabb rétegeket nem szabad felrakni. A döngölést rendszeresen és egyenletesen kell végezni, először a fal hosszában, azután széltében, különösen a fal szélső (külső) felületeit kell jól ledöngölni. A döngölést sohasem szabad a sarkokon kezdeni, mert így a sarkok könnyen kinyomódhatnak.

A döngölt fal átlagos teherbírása 3 kg/cm². Ez a teherbírás príma középzsíros agyagbetonnál 6 kg/cm²-ig fokozható. (Ezek az adatok természetesen már a teljesen kiszáradt falra értendők.) A falakat 40 cm vastagra csinálják. Egyszerű statikai számítással kimutatható, hogy ily vastagság mellett az egyemeletes ház falainak megterhelése az alapoknál nem több, mint 1.5—2 kg/cm². A 40 cm-es falvastagság tehát még a soványabb agyagfajtáknál is teljes biztonságot ad. Jó agyagnál 25, kevésbé jónál 30 cm-es tartófallal erkélyek is képezhetők. A nem terhelt belső falaknál 15 cm vastagság is elég. A kemény anyagból való alapozásnak kb. 30 cm magasnak kell lennie, az első agyagfal réteg alatt. Alapozásra legalkalmasabb a terméskő, (jó mészkő is). A köveket mészcementmalterral kötik össze, a külső alapfelületeket kátránynyal vagy inertollal kétszer befestik és a festés fölé jön a pucolás. Az alapozásnak az épület belsejében is mintegy 10 cm magasságig fel kell jönnie a padozat fölé, hogy a helységben esetleg szétfolyó víz (pl. mosókonyha, istálló) a falat oldalról ki ne áztassa. A falakat ennél az eljárásnál is oldalról és felülről is szigetelik.

3. A harmadik általánosabban használt építkezési mód az *agyagtégla* (vályog) alkalmazása. A téglák 40×25×15 cm nagyságúak és egy többtagú formában egyszerre több téglát (4—5)

Agyagház döngölt fallal.

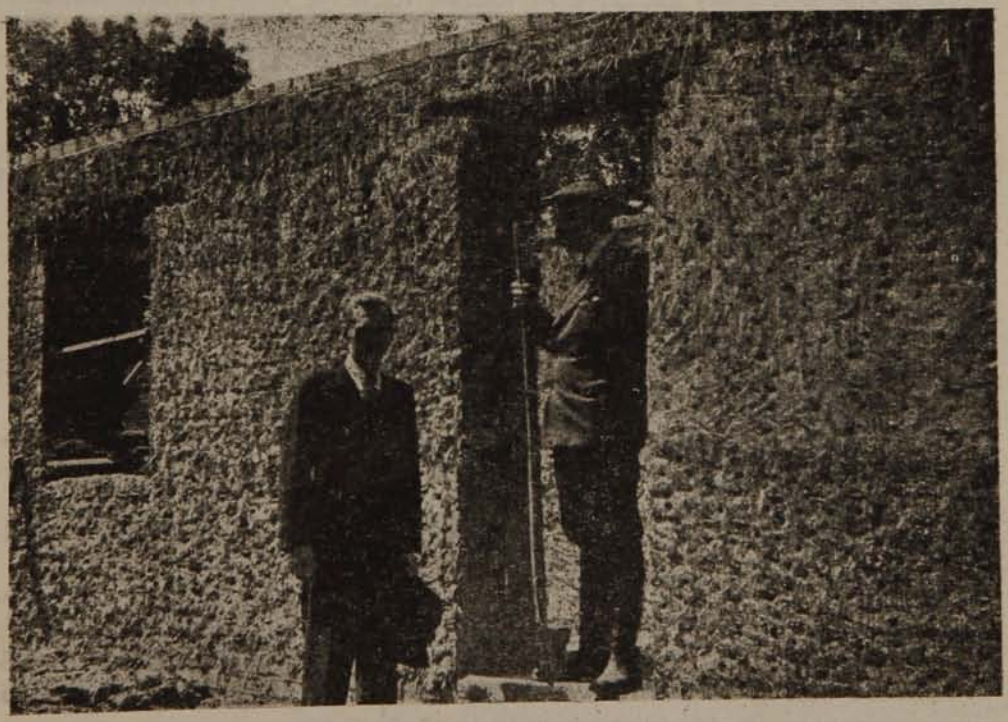

„Döngölt fal"

vetnek. Az agyagból való építkezésnek ez a formája hasonlít legjobban a megszokott építkezési formákhoz. A téglák bármely időszakban elkészíthetők, kiszárítás után elraktározhatók; a lényeg, hogy a téglákat a nedvességtől megóvjuk. Ehhez az eljáráshoz még az egészen csekély kötőképességű agyagok is alkalmasak. Az agyag kövecses alkatrészei annak téglává való felhasználhatóságát nem rontják, csupán az 5 cm-nél nagyobb köveket kell eltávolítani. A kavicsos hordalék, a hegyi és a hegyoldali agyag egyaránt alkalmasak az agyagtégla készítéséhez. A rostos anyagok bekeverése itt a téglák szállíthatóságának fokozására szolgál. A téglákat agyaghabarccsal vagy mészhabarccsal, vagy a kettő keverékével falazzák be. A nyári hónapokban az agyagtéglafal kötőanyag (habarcs) nélkül is felépíthető. Ilyenkor az agyagtéglákat még nedves állapotban kell befalazni és a következőkre kell különös figyelemmel lenni:

a) a fal a szikkadás folytán süllyedni fog (méterenkint kb. 5 cm-t);

b) a tégláknak csak nedveseknek (nem túl vizesnek) szabad lenniök;

c) tavasszal és nyárvégén ez az eljárás nem alkalmazható, ilyenkor a fal nem tud jól kiszáradni, a téglák is könnyebben törnek;

d) ezzel az eljárással csak egy emelet magasságig és csak meghatározott minőségű agyagból lehet építkezni.

Az agyagtéglafal építésénél használt égetett téglát is fel lehet használni. Ilyenkor arra szokás ügyelni, hogy az agyagtéglát és az égetett téglát ne egyenletesen helyezzük el a falban. Ennek azonban sok gyakorlati jelentősége nincs, mert az agyagtéglafal az égetett tégla bekeverése nélkül is elég erős.

VI. A falon és menyezeten kívül *padlót* is készítenek agyagból. E célra inkább a zsírosabb agyagfajták alkalmasak.

Az agyagpadlót a földfelszínénél és a deszkával (vagy kővel) padlózott helységek padlózatánál valamivel magasabbra rakják, hogy a máshonnan befolyó nedvesség ellen óvják. Az agyagpadló és a talaj közé kavicsból, kőtörmelékből kb. 5 cm széles feltöltő réteget raknak. Agyagos vagy homokos talajon a padló közvetlenül is felrakható. Ez a padló kb. 25—30 cm vastagságú, döngölt agyagréteg, amit kb. 10 cm-es rétegekben raknak le és döngölnek össze. A döngölést először hegyes faruddal végzik és csak azután használják a széles, nehéz döngölőt. Az egyes rétegeket száradni hagyják és csak ha az egyik már elég száraz, akkor rakják rá a következő réteget. Ha az összes rétegeket lerakták, a padlót deszkák segítségével pontosan kiegyengetik. Az ilyen padló kb. 5 hét alatt szárad ki teljesen. A padlót ezután állatvérrel, lefölözött tejjel locsolják fel, újabban estrich padló (burkoló) gipszszel szórják be, vagy a felső rétegekbe padló (burkoló) gipszet vagy kátrány-kivonatot kevernek.

A tetőzetet zsindelyből, cserépből, vagy (rendszerint) nádból készítik. Nádból „Luftschutzmässig feuersicher" tetőzetet tudnak előállítani a legegyszerűbb eljárással. A falakat kívül-belül bepucolják (erre szintén megvannak a megfelelő eszközeik), úgyhogy külső szemléletre sokszor még a szakember sem tudja, hogy tégla, vagy agyagházzal van-e dolga. A házak tökéletesek és élettartamukban sem maradnak sokkal a téglaházak mögött.

Ezek a főbb építkezési eljárások. Ezenkívül még másfajta eljárásokkal, ügyes technikai fogásokkal, számos egyszerűsítéssel dolgoznak. Silót, bolthajtást, víztornyot is tudnak agyagból épí-

teni. Mivel a bővebb ismertetés egyelőre még nem áll módunkban, e rövid leírással inkább csak a hazai szakkörök figyelmét szeretnők erre az új építkezési eljárásra felhívni. Az e fajta építkezés rengeteg anyag, munka és szakember megtakarítását teszi lehetővé és gazdaságilag nagyon is kielégítő eredményt ad. A mi alföldi tájaink és általában a magyar vidéki építkezés számára az itt közöltek esetleg hasznos kiindulópontul szolgálhatnak.

LOVÁSZ JÁNOS és HUNYADI LÁSZLÓ.

A Közigazgatástudomány kitüntetése a Szaksajtókiállítás alkalmából.

Az Országos Magyar Sajtókamara K. III. szakosztálya, a magyar szaklapok érdekképviseleti csoportja 1943. január 25. és február 2. között rendezte meg a Műcsarnokban az Első Magyar Országos Szaksajtókiállítást. A kiállításon a Közigazgatástudomány is résztvett. Nemrég kaptuk a hivatalos értesítést arról, hogy a bírálóbizottság a Közigazgatástudományt a kiállítás alkalmából ezüstéremmel tüntette ki.

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET KIADVÁNYAI:

	Ára:
1. **Magyary Zoltán:** A magyar közigazgatás racionalizálása. 1930.	—
2. **Magyary Zoltán:** A magyar közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének biztosítása. 1931.	—
3a. **Hantos Gyula:** A magyar közigazgatás területi alapjai. 1931.	—
3b. **Hantos Gyula:** Administrative boundaries and the rationalisation of the public administration. 1932.	10 P
4. **Magyary Zoltán:** A magyar közig. rac. programmja. 1932.	1 „
5. **Mártonffy Károly:** A szabatos törvény. 1932.	4 „
6. **Fluck András:** A budapesti közhivatali kézbesítő szolgálat. 1932.	2 „
7. **Kiss István:** A magyar tanyai közigazgatás. 1932.	—
8. **Martonyi János:** A közigazgatási bíráskodás. 1932.	—
9. **Julier Ferenc:** A vezérkarok szervezete és működése. 1932.	1 „
10. **v. Guothfalvy-Dorner Zoltán:** A nemzeti gazdasági tanácsok. 1932.	1 „
11. **Magyary Zoltán:** The rationalisation of the Hungarian public administration. 1932.	1 „
12. **Magyary Z.** Scientific management in public administration. 1933.	2 „
13. **Kodifikációs törekvések.** Vladár Gábor, Magyary Zoltán, Mártonffy Károly és Oszwald István tanulmányai. 1933.	2 „
14. **Gőbel József:** Anyagbeszerzés. 1933.	2 „
15. **Magyary Zoltán:** A Magyar Közigazgatástudományi Intézet. 1934.	4 „
15a. **Magyary Zoltán:** The Hungarian Institute of Public Administration. 1934.	1 „
15b. **Magyary Zoltán:** L'Institut Hongrois des Sciences Administratives. 1934.	1 „
16. **Szöllősy Zoltán:** A közegészségügyi törvények egységes szerkezete. 1935.	4 „
17. **Ratkovszky Károly:** Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. 1935.	4 „
18. **Kiss István:** Csongrád megyei város közigazgatása. 1935.	
19. **Alsó László:** A községszervezés alapelvei. 1935.	6 „
20. **Mártonffy Károly:** A közszolgálat utánpótlása. 2. kiad. 1937.	8 „
21. **Meznerics Iván—Torday Lajos:** A magyar közigazgatás szervei 1867—1937. 1937.	8 „
22. **Valló József:** Közigazgatási eljárás. 1937.	4 „
23. **Menczer Károly:** A francia és az olasz államtanács szervezete és működése. 1937.	5 „
24. **Drágffy Miklós:** Az önkormányzat multja és jelene Franciaországban. 1937.	5 „
25. **Magyary Zoltán:** Közigazgatási vezérkar. 1938.	1 „
26. **Vecseklőy József—Horváth Kálmán—Menczer Károly:** Világvárosok közigazgatása. 1938.	—
27. **Magyary Zoltán:** Bulletin N° 1. of the Hungarian Institute of Public Administration, 1934—1938. 1939.	1 „
28. **Drágffy Miklós:** A testületi önkormányzat Franciaországban. 1939.	5 „
29. **Martonyi János:** A közigazgatás jogszerűsége a mai államban. 1939.	4 „
30. **Magyary Zoltán—Kiss István:** A közigazgatás és az emberek. 1939.	20 „
31. **Ratkovszky Károly:** Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. II. 1940.	4 „
32. **Valló József:** A service public eszméje a mai francia közigazgatási jogban. 1940.	5 „
33. **A szociális vármegye.** 1941.	10 „
34. **Valló József:** A hatályos jogszabályok összegyűjtése. 1941.	6 „
35. **Nagy Károly:** Gazdasági közigazgatás a német nemzeti szocializmus rendszerében. 1941.	6 „
36. **Benárd Aurél — Karcsay Sándor:** A német közszolgálati jog. 1942.	6 „
37. **Karay Kálmán:** Olasz testületi önkormányzati jog.	12 „
38. **Valló József:** Törvénytervezet az általános közigazgatási rendtartásról, indokolással. 1942.	6 „
39. **Vecseklőy József:** Elnökválasztás Amerikában. 1942.	2 „
Magyary Zoltán: Magyar közigazgatás. 1942.	30 „
— **A magyar közigazgatás tükre.** 1932.	24 „
— **Közigazgatástudomány.** Folyóirat. 1938—. Évfolyamonkint	10 „